

Koloniden Devlete: Yerleşim Koloniciliği Ekseninde Kuzey Amerika'daki İngiliz Kolonilerinin Devlet Haline Gelme Süreci^(*)

Arş. Gör. Dr. Burak ERECE^(**)

Öz

Bu makale çalışması, Amerika'nın keşfinden sonra kıtanın kuzeyine İngiltere'den gelerek gerçekleştirilen yerleşimler sonucunda kurulan kolonilerin devlet olma vasfını kazanma sürecine odaklanmaktadır. XVII. yüzyılın başlarından itibaren ilk yerleşimlerin yapılmaya başlanmasıyla Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ertesinde kolonilerin bağımsızlığını kazanması arasındaki dönem içerisinde kolonilerin neden ve nasıl kurulduğu; sosyal, ekonomik, hukuki ve siyasi anlamda hangi yapıya kavuştuğu; İngiltere ile olan ilişkileri ve bağımsızlık fikrine yönelme sebepleri yerleşim koloniciliği kavramı etrafında ele alınmaktadır. Bu kapsamda keşfe bağlı olarak ortaya çıkan uluslararası hukukun dikkat çeken yönleri, metropol ile uzak koloniler arasındaki bağın hukuki ve siyasi mahiyeti, yerleşim koloniciliğinin özellikleri ve egemenlik kavramıyla ilişkisi Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonileri örneği üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Koloni, Yerleşim Koloniciliği, Egemenlik, Amerikan Bağımsızlık Savaşı.

^(*) [Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih](#): 04.12.2023 - [Kabul Edildiği Tarih](#): 07.12.2023.

[Atıf Şekli](#): Burak Erece, 'Koloniden Devlete: Yerleşim Koloniciliği Ekseninde Kuzey Amerika'daki İngiliz Kolonilerinin Devlet Haline Gelme Süreci' (2023) 13(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 995, 1047.

[DOI](#): 10.52273/sduhfd..1400199.

Bu makale, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Doktora Programı'nı tamamlamak için hazırladığım "*Denizşırı Sömürge İmparatorluklarında Egemenlik Sorunu*" adlı tez çalışmamın istinat ederek hazırlanmıştır. Tez çalışması aynı isimle kitap halinde yayımlanmıştır. Bkz.: Burak Erece, *Denizşırı Sömürge İmparatorluklarında Egemenlik Sorunu* (Yetkin 2023).

^(**) Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye.

[E-posta](mailto:burakerece@sdu.edu.tr): burakerece@sdu.edu.tr.

[Orcid](http://orcid.org/0000-0002-2587-9838): <http://orcid.org/0000-0002-2587-9838>.



From Colony to State: The Process of the English Colonies in North America Becoming States in the Context of Settler Colonialism

Abstract

This article examines the colonies in North America, which were established as a result of settlements from England following the discovery of America, and their progression towards gaining statehood. Beginning from the early 17th century with the establishment of the first settlements to the period following the American Revolutionary War when the colonies achieved independence, this study examines why and how the colonies were established; the social, economic, legal, and political structures they developed; their relationships with England; and the reasons for their shift towards the idea of independence, within the framework of settler colonialism. In this context, the study aims to explain the notable aspects of international law that emerged due to the discovery, the legal and political nature of the bond between the metropolis and distant colonies, the characteristics of settler colonialism and its relation to the concept of sovereignty, using the example of the British colonies in North America.

Keywords

Colony, Settler Colonialism, Sovereignty, American War of Independence.

Extended Summary

The founding process of the United States of America and the federal constitution that completed this process are remarkable and pioneering in many respects. In this process, Modern Age democratic views such as social contract, popular sovereignty, immunity of innate human rights, limitation of state power, separation of different bodies and keeping them in balance, and handling regional differences in an autonomy compatible with the central authority began to be concretely implemented. The application of European ideas by Europeans outside Europe may be considered as a result of a process called settler colonialism.

Europe, which was in economic and political crisis before the Modern Age, found a new opportunity to realize a new initiative with the Renaissance, Reformation, rationality and geographical discoveries. New trade routes provided access to the riches of Asia, and bases in Africa and America served as bridges to explore the possibilities of these new regions. In this process, thanks to advances in weapons, compasses, cartography and navigation, worldwide commercial connections were established, and European monarchies turned to gaining competitive advantage and increasing their profits through colonialism. In this process, indigenous peoples were forced to serve the interests of Europeans with their resources, labor and lands. As an alternative to this, settler colonialism played an important role. People who migrated or were sent to geographies far from imperial centers established new settlements where they went, serving the purposes of the metropolis and seeking relief from oppression or a better life. In this process, a social, economic, legal, administrative and political order was established in the colonies, and the settlers gained a new identity for themselves. The British presence in North America was an example of settler colonialism. This approach aimed to purify the natives and transform the region. The British engaged in extermination and sweeping activities against the indigenous peoples and brought their colonies into line with the British order. Native labor was replaced by slaves brought from Africa. Thus, settlements replicating England were created and settler identity was developed.

After the discovery of America, British interest in the monarchy increased with the influence of writers, scholars, and supporters of imperial expansion. The continent was seen as a place where a new, more just order was possible. Philosophers such as *John Locke* developed ideas to justify settlement. Geographers, mathematicians and historians worked to strengthen England's imperial arguments. The discovery created new problems as France, the Netherlands and England became involved in the regions shared by Spain and Portugal by the Papacy. With the "*doctrine of discovery*", control and authority was granted in non-Christian regions by the discovering power. While Europeans gained rights in the regions they discovered, the rights of the natives were ignored.

The British came to the North America for trade purposes but aimed to stay permanent. Using technological advantages, they fought against the natives and expanded into the interior. Many people escaping from poverty and oppression in England immigrated to America. These migrations, carried out with royal charters, provided the immigrants

with a legal basis, order and stability. Immigrants brought their legal, political and religious traditions with them. The settlers, who remained loyal to England, came to the fore with their own institutions, creating thirteen colonies. Governors and assemblies appointed by the king gave the colonies the power to govern themselves.

Settler colonialism, unlike migration, involves settlers' efforts to establish their own sovereignty. The settlers turned to the struggle for independence against the sovereignty of the indigenous peoples and the metropolis. In North America, the colonies' objection to Britain's financial pressures after the Seven Years' War was an important turning point. While the colonies argued that taxation should be done by their own assemblies, England claimed that the Parliament had the authority to legislate throughout the empire. This conflict has escalated from low-intensity conflict into a full-scale war. The colonies united in their struggle for independence, declared independence through Congress decisions and fought against England. With the support of the Netherlands and France, the course of the war turned in favor of the settlers, and with the Treaty of Paris in 1783, the defeat of England and the recognition of the independence of the colonies became official. Afterwards, the colonies united politically and established the United States of America and ensured the center-periphery balance of authority with the federation structure. This process shows how the colonies' demands for independence and freedom were protected in harmony.

This study focuses on the statehood process of the colonies formed as a result of the settlements from England to America since the beginning of the XVII. century. In this process, the reasons for the establishment of the colonies, their social, economic, legal and political structures, their relations with England and their orientation towards the idea of independence are examined. In addition, the development of international law related to discovery, the legal and political ties between the metropole and the colonies, the characteristics of settlement colonization and its relationship with the concept of sovereignty are discussed through the example of the British colonies in North America.

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluş süreci ve bu sürecin bitimini taçlandıran federal anayasa pek çok yönden ele alınmaya değer ve ilkleri barındıran özellikler taşımaktadır. Yeniçağ'a ait demokratik görüşler meyanında, sosyal sözleşme ve egemenliğin halka aidiyeti, insanların doğuştan sahip olduğu doğal haklara dokunulamayacağı, devlet iktidarının sınırlanması ve bunu sağlamak üzere çeşitli organların birbirinden ayrılarak bir denge içerisinde bulunması, bölgesel farklılıkların belirli bir özerklik dairesinde merkezi otoriteyle bağdaştırılması gibi fikirler bu süreçte henüz tazeyken yazılı bir şekilde hayata geçme imkânını yakalamıştır. Avrupa'ya oldukça uzak bir coğrafyada Avrupa'ya ait fikirlerin Avrupalılarca gerçekleştirilmesi, yerleşim koloniciliği (settler colonialism) olarak tabir edilen kavram ve uygulamanın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Modern çağın doğum sancıları yaşanırken ekonomik ve siyasi anlamda büyük bir sıkışmışlık ve darboğazda bulunan Avrupa milletleri Rönesans, Reform ve rasyonalite ile olduğu kadar coğrafi keşiflerle de bir rahatlama ve açılma evresine geçmiştir. Yeni ticaret yolları Asya'daki zenginliklere ulaşmanın önünü açmış, Afrika ve Amerika'da kurulan üsler Avrupalılarca pek malum olmayan bu coğrafyaların sunabileceği imkanlar konusunda birer köprü vazifesi görmüştür. Silah, pusula, haritacılık ve gemicilik konusunda seri biçimde gösterilen atılımla birlikte dünyanın en uzak noktaları birbirine ticari bağlarla bağlanmıştır. Merkantilist güdülerle hareket eden Avrupa monarşileri rekabetten geri kalmamak ve kârları istikrarlı bir şekilde artırmak için bu coğrafyalara yoğunlaşmaya ve faaliyetlerini yağma seviyesine çıkarmaya koyulmuştur. Nihayetinde bir sömürgecilik çağı başlamış, yerli halklar varlıklarıyla, emekleriyle ve yurtlarıyla Avrupalıların hizmetine amade kılınmıştır¹.

Bu ölçüsüz sömürünün yanında, kaynakların aktarılması ve verimli şekilde değerlendirilmesi bakımından alternatif teşkil edecek yerleşim koloniciliği de görülmüştür. Emperyal bir merkezden kalabalık kitleler halinde uzak coğrafyalara giden veya gönderilen kimseler, gittikleri yerlerde çeşitli yerleşim merkezleri kurarak metropolün amaçlarına yönelik faaliyete girişmişlerdir. Anavatanlarında hissettikleri baskıdan kurtulmak veya daha müreffeh bir hayata kavuşmak için gerçekleştirdikleri bu göç ile sadece hayallerini ve umutlarını değil içinden çıktıkları toplumun pek çok değerini de beraberlerinde götürmüşlerdir. Kolonileri

¹ Burak Erece, *Denizaşırı Sömürge İmparatorluklarında Egemenlik Sorunu* (Yetkin 2023) 129-131.

ortaya çıkaran bu yerleşimlerde kurulan sosyal, ekonomik, hukuki, idari ve siyasi düzen daimî bir gelişme içerisinde olmuş ve yerleşimcilere kendi benlikleri üzerinde inşa edecekleri yeni bir kimlik kazandırmıştır.

Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonilerinde de görülen ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kurulması ile sonuçlanan bu durumun ayrı bir şekilde incelemeye değer yönleri bulunmaktadır. İngiltere'nin Amerika kıtasına olan ilgisi ve bu kıtada yer edinme çabaları, kolonilerin kurulma sebepleri ve kuruluş şekilleri, yerleşimcilerin yerli halklar ve metropol karşısındaki durumu, kolonilerdeki hayatın yerleşimci kimliğinin oluşmasına katkıları, yerleşimcilerin bağımsızlığa olan ihtiyacı ve inancı ile bağımsızlık mücadelesi ağırlıklı olarak kamu hukukunu ilgilendiren yönleriyle ele alınacaktır.

I. KUZAY AMERİKA'DA İNGİLİZ KOLONİZASYONU

Kuzey Amerika'daki kolonilerin kuruluşunda başlıca rolü üstlenecek olan İngilizlerin kıtaya yerleşimleri 1607 yılında Christopher Newport önderliğindeki bir grubun Chesapeake Körfezi'ne inmesi ve bir dizi kulübeyle Jamestown'u kurmasıyla başlamıştır². Daha önceleri 1585'te bölgeye ulaşıp Kraliçe'yi onurlandırmak için "Virginia" adını veren Walter Raleigh'in ardından Newport ve yoldaşları, Virginia adlı şirketlerinin Kral I. James'ten aldığı imtiyazla Amerika'daki İngiliz yerleşiminin önünü açmıştır³. Takvimler 1620'yi gösterirken Massachusetts'e varıp Plymouth'u kuran Püriten'lerin seyahati, yalnızca Britanya adalarından değil Avrupa'nın çeşitli yerlerinden katılımların gerçekleşeceği büyük bir göç dalgasının önünü açmıştır⁴.

² Allan Nevins ve Henry Steele Commager, *ABD Tarihi* (Doğu Batı 2017) 25.

³ Raimond Luraghi, *Sömürgecilik Tarihi* (E 2019) 102; Matthew Crow, 'Atlantic North America from Contact to the Late Nineteenth Century' in Edward Cavanagh and Lorenzo Veracini (eds), *The Routledge Handbook of the History of Settler Colonialism* (Routledge 2016) 97.

⁴ İngiltere'de Kral'ın Anglikan rahiplerin desteğini alarak mutlak bir hükümet kurma çabaları, tüccarlar, bankacılar ve zanaatkarlardan oluşan Kalvinistler arasında endişeye sebep olmuştur. Kendilerini yozlaşmış saydıkları din adamlarından ayırmak için "Püriten" (puritain, temiz, namuslu) olarak adlandıran bu kimseler başlangıçta Hollanda'ya iltica ettikten sonra Mayflower adlı gemiye binerek Yeni Dünya'ya doğru yola çıkmıştır. Tanrı tarafından özel olarak seçildiklerine inanan ve seyahatlerini İsraililerin Mısır'dan ayrılmasına benzeten Püriten'ler, kendilerine yeni bir hayat ve gittikleri yerde bir "azizler cumhuriyeti" kurmak için Massachusetts'e ayak basmışlardır. Başını çektikleri yolculuk inançlarını yaşama arzusundaki dindarlarla beraber yeni bir hayata adım atmak isteyen kimsesiz ve yoksul bireyleri de kıtaya taşımıştır. O sıralarda Amerika henüz ileride bürüneceği farklı ırkların karışma potası haline gelmemiş ve yerleşimcilerin çoğu İngiliz kökenli olsa da kısa süre içerisinde farklı milletlerin mirasını taşıyan kişiler

İngiliz devletinin kıtaya olan ilgisi göçmenlerinkinden daha eskidir. Amerika'nın 1492'de bir tesadüf sonucu olarak keşfinden itibaren başta altın olmak üzere bölgedeki hazinenin yoğun bir şekilde yağmalanması İspanya, Fransa, İngiltere gibi güçlü donanmalara sahip devletler arasındaki rekabeti ateşlemiş ve ganimeti muhafaza çabaları devlet destekli seferlerin ve korsan faaliyetlerinin artmasına sebep olmuştur. Bu çekişmeli ortamda bir bölgeyi zapt etmiş olan güçler yerlileri göz ardı ederek toprak talebi ve doğal kaynakların kontrolü için kendisine sadık kimseleri yerleştirme yoluna gitmiştir. Özellikle İngilizler "koloni" (colony) olarak adlandırdıkları alanları kurmada ve rakiplere karşı askeri ve ekonomik üstünlük elde etme, nüfus kontrolü, suçluların ve toplumca dışlananların uzaklaştırılması gibi sebeplerle buralara göçü teşvik etmede başarılı olmuştur. Bunun dışında dini azınlıkların göçüne müsaade ederek ülke içerisindeki dini gerilimler azaltılmaya çalışılmıştır. Ancak tüm bunların ötesinde, başlangıçta merkantilist politikaların, daha sonra ise sanayi devriminin desteklenmesi için bu topraklardan gelecek kârlar öncelenmiş, böylece devletin askeri ve ekonomik gücünün artırılması hedeflenmiştir⁵.

ortaya çıkmış ve her grup kendine has gelenekleri ve yaşam şekilleriyle Amerikan kültürünün dokusunu zenginleştirmiştir. Bkz: İlhan Lütem, *Amerikayı Tanıyalım* (Milli Eğitim Basımevi 1966) 8; Luraghi (n 3) 104-105. Zaman içerisinde Amerika'ya göç büyük bir fenomen haline gelmiş ve XVII. yüzyılın başlarından XX. yüzyılın ortalarına kadar yaklaşık yirmi milyon kişi fırsatlardan istifade etmek için Avrupa'dan ayrılarak Amerika'ya gitmiştir. Bkz: Gülay Güngör, *Sömürgeciler 1* (Cinius 2019) 42.

⁵ Rona Aybay, *Genel Kamu Hukuku Devlet (18.-20. Yüzyıl)*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi 2017) 102-103; Luraghi (n 3) 99. *McCarthy*'e göre XVI. ve XVII. yüzyıllarda, İngilizlerin deniz aşırı seyahatleri çoğunlukla ticari ve dini nedenlerle gerçekleşmiştir. Bu seyahatlere katılanlar arasında tüccarlar, diplomatlar, korsanlar, denizciler, hacılar ve dini baskılardan kaçanlar bulunmuştur. Seyahatlerin çoğu, zevk, merak veya bilgi arayışından ziyade, İngiliz şirketlerinin yoğun faaliyet gösterdiği Avrupa ve Afrika kıyıları gibi iyi bilinen ve kalabalık bölgelere yönelik olmuştur. Genellikle masraflı ve tehlikeli olan bu yolculuklar küçük ahşap gemilerle yapılmış, çiçek hastalığı gibi hastalıklara yakalanma ve korsan saldırılarına maruz kalma riski taşımıştır. Virginia'ya yapılan yolculuklarda ise bu tehlikeler daha da artmıştır. Koloni kurmayı amaçlayanlar, fiziksel güvenliklerini riske atmakla kalmamış, aynı zamanda büyük organizasyonel, finansal, hukuki ve duygusal zorluklarla karşılaşmışlardır. Kolonizasyon süreci basit ticaret görevlerinden çok daha sofistike planlama ve organizasyon gerektirdiği gibi önemli yatırımlar ve anında dönüş ihtimalinin olmaması büyük sabır gerektiren bir durum yaratmıştır. Diğer teşebbüslerden farklı olarak, yerleşimcilerin seçilmesi ve taşınması gibi zorlu görevler yanında, faaliyetin istikrarlı bir şekilde devamını sağlamak büyük önem arz etmiş ve yerleşimcilerden olağanüstü bir cesaret ve dayanıklılık beklenmiştir. Bkz: Finbarr McCarthy, 'Participatory Government and Communal Property: Two Radical Concepts in The Virginia Charter of 1606' (1993/1995) 28/30 *Irish Jurist* 270, 271-272.

A. Koloni ve Yerleşim Koloniciliği Kavramları

Koloniciliğin (colonialism) kökünde yer alan koloni (colony) kavramı⁶, yerleşmek, çiftçilik yapmak ve büyümeyi teşvik etmek gibi anlamlara sahip olan Latince “colere” fiilinden türemiştir. Tarihte Roma’nın genişlemesi ve Roma kolonilerinin kurulması fikriyle yakından bağlantılı olarak, geleneksel anlamı yerleşimcilerin anavatanlarının dışında kurmuş oldukları yerleşim yerlerini ifade etmektedir ve fetih veya uzaktan yönetim ile ilgisi bulunmamaktadır. Dolayısıyla koloni kurma süreci başlangıçta göç etme, yerleşme ve ardından yeni yerleşim alanını dönüştürme eylemini ifade etmiştir⁷. Zamanla anlamı genişleyerek “plantasyon” kelimesiyle eş anlamlı olacak şekilde uzak bölgelere tarım yapmak amacıyla göç etmenin yanı sıra bir devletin siyasi iktidarı veya kontrolü altındaki tüm uzak alanları ifade eder haline gelmiştir⁸.

Kuzey Amerika’daki İngiliz kolonilerinin önemli bir örneğini teşkil ettiği yerleşim koloniciliği (settler colonialism) bir yeri kontrol altına alıp orada yaşayan insanları ve mevcut kaynakları ölçüsüzce sömüren tipteki kolonizasyondan farklı olarak bir yeri iskân etmek ve orada kalıcı olmayı hedeflemektedir⁹. Bu türde kolonizasyonun temel farkı, yerleşimcilerin yeni bölgeye taşınırken, asıl yaşadıkları yerin yaşam tarzını taklit etme çabalarıdır. Yerleşimciler, bu süreçte bölgeyi anavatanlarının özelliklerini yansıtacak şekilde dönüştürmeye çalışırlar. Bu durum hem fiziki çevrenin değişiminde hem de yerli halkla olan ilişkilerde belirginleşir. Yerleşimciler, çevreyi kendi arzularına göre şekillendirir ve yerli halkın toprakları,

⁶ Kolonicilik ve koloni kavramları üzerine ayrıntılı bir inceleme için Bkz: Erece (n 1) 77-93.

⁷ George Steinmetz, ‘The Sociology of Empires, Colonies, and Postcolonialism’ (2014) 40 Annual Review of Sociology 77, 79. Bunun dışında koloninin belirli bir toplum içerisinde, o toplumdaki çeşitli özellikleri itibarıyla ayrılan kimselerin bir arada yaşamak suretiyle meydana getirdiği topluluğa (örneğin sanatçılar kolonisi) da koloni denilmesi gibi farklı kullanımlar da mevcuttur. Bkz: Margaret Moore, ‘The Taking of Territory and the Wrongs of Colonialism’ (2019) 27 (1) The Journal of Political Philosophy 87, 90.

⁸ Stephen Howe, *İmparatorluk* (Dost 2015) 40. Finley’e göre, genellikle tropikal bölgelerde tek bir ürün yetiştiren büyük mülklere atıfta bulunan ve sadece büyük tarım arazilerine değil, aynı zamanda insanların yeni bölgelere yerleştirilmesi sürecine de atıfta bulunan “plantasyon” kelimesi XVI. ve XIX. yüzyıllar arasında “koloni” ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Buradaki fikir, kolonilerin sadece ekinlerin değil, insanların da “ekildiği” ya da yetiştirildiği yerler olduğudur. Bu kullanım, Kuzey Amerika ve İrlanda’daki İngiliz yerleşimleriyle ilgili tarihi belgelerde ve tartışmalarda açıkça görülmektedir. Ancak zaman içinde “plantasyon” terimi ağırlıklı olarak büyük ölçekli tarım arazilerini ifade eder hale gelmiş, “koloni” ise başka topraklardan gelen insanların yerleştiği bölgelerle olan ilişkisini korumuştur. Bkz: M. I. Finley, ‘Colonies: An Attempt at a Typology’ (1976) 26 Transactions of the Royal Historical Society 167, 170-171.

⁹ Robert J. Young, *Postkolonyalizm: Tarihsel Bir Giriş*, (Matbu 2016) 26.

yerleşimcilerin vizyon ve ihtiyaçlarını yansıtacak biçimde değiştirilir. Bu süreç, genellikle yerli halkın yaşam tarzı ve kültürel özelliklerinin değişimine veya yok olmasına yol açar¹⁰. Bunun için yerleşimciler, istila, savaş veya fetihler sonucunda yerlileri topraklarından çıkarmaya veya ortadan kaldırmaya çalışmaktadır¹¹. Yerleşimciler ve yerliler arasındaki ilişki, genellikle yerlilerin aleyhine gelişmektedir. Bu durum, yerleşimcilerin yerli halkın topraklarını ele geçirme çabaları, asimilasyon politikaları, sınır dışı etme uygulamaları ve yerli kültürünü yok etme girişimleriyle karakterize edilir. Yerleşimciler, genellikle kendilerince “boş” veya “kullanılmayan” olarak nitelendirilen topraklara (terra nullius) yönelik bir işgal ve sömürgeleştirme politikası izlemişlerdir. Bu politikanın altında yatan temel düşünce, yerli halkın toprakları ve kaynakları etkili bir şekilde kullanmadığı ve bu toprakların daha verimli bir şekilde işlenmesi gerektiği yönündedir. Bu yaklaşım, yerleşimcilerin eylemlerini meşrulaştırma çabasının bir parçası olarak görülmektedir¹².

B. İngiliz Kolonizasyonunun Temelleri

İngiliz monarşisinin Amerika'ya olan ilgisi, çeşitli bilginler ve emperyal genişleme taraftarlarınca yönlendirilmiştir. Başta matematikçi ve coğrafyacı *John Dee* ve her ikisi de *Richard Hakluyt* adını taşıyan kuzenler gibi isimler, çalıştıkları bölgeleri bizzat keşfetmemiş ve bahsi geçen yerlere seyahat etmemiş olmakla birlikte, İngiliz genişlemesine bir rota tayin etmek için dini, ticari, coğrafi ve hukuki anlamda argümanlar geliştirmiştir¹³.

¹⁰ Lorenzo Veracini, 'Introduction: Settler Colonialism as a Distinct Mode of Domination' in Edward Cavanagh and Lorenzo Veracini (eds), *The Routledge Handbook of the History of Settler Colonialism* (Routledge 2016) 4-5; Jürgen Osterhammel, *Colonialism: A Theoretical Overview* (Third Printing, Markus Wiener 1999) 17.

¹¹ Rosura Sánchez and Beatrice Pita, 'Rethinking Settler Colonialism' (2014) 66 (4) *American Quarterly* 1039, 1041.

¹² Steinmetz (n 7) 84.

¹³ *John Dee*, keşif yolculuklarının devletçe teşvik edilmesi konusunda önemli bir rol oynamıştır. Kraliçe I. Elizabeth'e “*Britanya İmparatorluğu'nun Sınırları*” (The Limits of the British Empire) adlı bir belge sunarak, keşif ve fetih misyonlarının resmi beratlarla desteklenmesi için çaba göstermiştir. *Dee*'nin incelemeleri, İspanyolların Atlantik'teki iddiaları ve İngilizlerin tarihteki okyanus seferlerini kapsamış, Amerika'nın kuzeyinde İngiliz *imperium* ve *dominium* haklarını savunmuştur. Bu fikirler, *Hakluyt*'lar tarafından destek görmüş, kuzenler İngiltere'nin deniz ticareti ve toprak genişlemesine yönelik atılımların önemli savunucuları haline gelmişlerdir. *Hakluyt*'lar, daha önceki fikirleri ve edinilen tecrübeleri akademik bir şekilde harmanlayarak yorumlamış, Sir George Peckham gibi kolonizasyon savunucularının fikirleriyle birlikte egemenliğe bağlı mülkiyet, yeni bölgelerin kurulması ve geliştirilmesi konularında önemli katkılar

1. Kolonizasyonun Fikrî Temelleri

Amerika kıtasının keşfinin ardından, başta keşfi gerçekleştiren İspanyollar olmak üzere bölgeye ilgi duyan ve teşebbüste bulunmak isteyen milletler koloniliğe bir çerçeve ve istikamet tayin etmek için fikrî bir faaliyete girişmiştir. İspanya'da Salamanca Okulu ve özellikle *Francisco de Vitoria*, bu faaliyeti başlatan önemli isimler arasında yer almıştır. Akıl yoluyla idrak edilebilen ve evrensel doğal hukuk ilkeleriyle yönetilen bir dünya fikrini savunmaya çalışan *Vitoria*, savaşların sadece emperyal yayılma, monarşiye şan katma veya dini yayma gibi sebeplerle değil ancak haklı bir nedene dayalı olarak işlenen suçlara karşı verilebileceğini ileri sürmüştür, suç teşkil eden fiilleri tayin eden ve doğal yasaları yansıtan bir hukuka (*ius gentium*) uygun olarak toplumlar arası iletişimi ve ticari engelleyen fiillere karşı mücadele verilebileceğini belirtmiştir. Bu bakımdan İspanyollara, yerli nüfusa zarar vermemek kaydıyla bu topraklara seyahat etme, orada ikamet etme ve adilane bir ticaret yapma hakkını tanımış; yerlilerin bu hakları ya da İncil'in tanıtılmasını engellemeleri halinde güç kullanımını, kalelerin inşasını ve hatta intikam için savaş ilanını meşru görmüştür. *Vitoria*'nın keşif ve fetihlerin meşruiyeti gibi konuları ele alan ve mülkiyet hakları ile ticari ilişkileri içeren görüşleri, sonraki dönemin düşünürlerini de etkilemiştir¹⁴. *Hugo Grotius*, *John Locke*, *Emer de Vattel* gibi doğal hukuk teorisyenleri "boş" olarak kabul ettikleri alanların Avrupalı yerleşimciler tarafından kolonize edilmesini meşru görmüşler, tüm bireylerin ortak kaynakları kullanma konusunda eşit haklara sahip olması nedeniyle, boş arazilerin yeni gelenler tarafından elde edilebileceğini savunmuşlardır. Bu teorisyenlere göre yerliler yaşam tarzları gereği toprağa bel bağlamış olsalar ve toprağı işlemiş olsalar dahi bunları etkili bir şekilde kullanmamakta, bu nedenle Avrupalıların bu "kullanılmayan" alanlarda yaşama özgürlüğü ve hatta ahlaki bir yükümlülüğü söz konusu olmaktadır¹⁵.

Öte yandan Amerika, ütöpik tasavvurların merkezinde önemli bir yer tutmuştur. Avrupalıların fetihleri ve yaydığı hastalıklar sonucunda topraklarını

sunmuşlardır. Söz konusu fikirler, İngiliz Kraliyeti tarafından verilen beratlarda da yerini almıştır. Bkz: Christopher Tomlins, 'The Legalities of English Colonizing Discourses of European Intursion upon the Americas, c. 1490-1830' in Shaunnagh Dorsett and Ian Hunter (eds), *Law and Politics in British Colonial Thought* (Palgrave Macmillan 2010) 51-52.

¹⁴ Matthew Craven, 'Colonialism and Domination' in Bardo Fassbender and Anne Peters (eds), *The Oxford Handbook of the History of International Law* (Oxford University Press 2012) 868-869.

¹⁵ Cara Nine, *Sharing Territories: Overlapping Self-Determination and Resource Rights* (Oxford University Press 2022) 221.

kaybeden geniş insan grupları, ütöpik düşünceye derin etkiler bırakmıştır. Yerli kültürler ile Avrupalıların karşılaşmaları, siyasi örgütlenme usulleri ve Avrupalı olmayan toplumların gerçeklikleri arasındaki etkileşim, hem işlenmeye hazır boş bir levha imajını hem de ahlaksız veya insandan aşağı görülen bir yerli tasavvurunun meydana getirmiştir. Geniş ve boş toprakların yanı sıra insan kaynağının varlığı, Avrupa'nın yozlaşmışlığından uzak, ideal, bereketli ve sağlıklı bir yer hayalini kuvvetlendirmiştir. Yeryüzü cenneti tam anlamıyla gerçekleşmese de Yeni Dünya yeni başlangıçlar için bir fırsat alanı olarak kabul edilmiştir¹⁶.

Bu meyanda *Thomas More* tarafından 1516'da yazılan ve Avrupa'nın adalet ve siyaset kurumlarındaki eksikliklere eleştirel bir bakış açısı sunan "*Ütopya*" adlı eser, hayali bir ada olan "*Ütopya*"nın coğrafi özellikleri, şehir yapısı, memuriyet ve meslek dalları, sosyal ilişkiler, askeri ve dini yapı gibi konularda detaylı bir şekilde tasvir etmekle birlikte İngilizlerin yeni topraklara yerleşme vizyonunu önemli ölçüde etkilemiştir¹⁷. Bir diğer örnek olarak *Francis Bacon*'un ölümünden sonra 1627'de yayımlanan, yazarın kendi milletinde görmek istediği cömertlik, aydınlanma ve kamusal ruh gibi nitelikleri somutlaştıran ve "*Bensalem*" adında ideal bir toplumun kurgusal yapısını sunan "*New Atlantis*" adlı eseri gösterilebilir¹⁸. 1620'lerde Amerika'nın henüz tam olarak keşfedilmemiş olması, Bacon'ın efsanevi Atlantis ile Doğu arasındaki belirsiz bir bölgede ideal bir toplum

¹⁶ James Holstun, *A Rational Millennium: Puritan Utopias of Seventeenth-Century England and America* (Oxford University Press 1987) 35; Lyman Tower Sargent, 'Utopianism in Colonial America' (1983) 4 (3) *History of Political Thought* 483, 492-495.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için Bkz: Thomas More, *Ütopya* (Alfa 2014). *Kumar*'a göre *More*'un eseri, İspanya ve Portekiz'in keşif seyahatlerini takip eden dönemde ortaya çıkıp yaygınlaşan "*gezgin edebiyatı*" ile Peru'daki İnka Uygarlığı'na dair ortaya konulan tasvirlerden izler taşımaktadır. Bkz: Krishan Kumar, *Ütopyacılık* (İmge 2005) 42 ve 103-104. Yeni Dünya'yı mükemmel bir toplum kurmak için ideal bir yer olarak tasvir eden ve ülkeyi fethedip dönüştüren bir hükümdar fikrine dayanan kitabın yarattığı vizyon, yayılma taraftarlarının görüşlerine de yansımıştır. Bu kişilerin eserleri, koloni kurmanın öngörülen sonuçlarını meşrulaştırmak ve desteklemek için çağdaş hukuki kavramları kullanmıştır. Bu fikir karışımı, Yeni Dünya'daki kolonileşme projelerini yetkilendirmek ve desteklemek için İngiliz Kraliyeti tarafından düzenlenen belgelerde daha da sağlamlaştırılmıştır. Bu belgeler hem Kraliyet'in otoritesini hem de koloniciler tarafından önerilen planların kabulünü yansıtmıştır. Bkz: Tomlins (n 13) 52. Ayrıca *More*'un Adadaki kentlerle ilgili olarak anlattıkları, şehircilik ve mimari alanlarda başlıca kaynaklardan birisi haline gelmiştir. Bkz: Armand Mattelard, *Gezegensel Ütopya Tarihi: Kehanetsel Kentten Küresel Topluma* (Ayrıntı 2005) 30.

¹⁸ Francis Bacon, *The New Atlantis* (The Floating Press 2009) 4. Bununla birlikte eser doğrudan ideal bir devlet sunmaktan ziyade dünyayı anlamada din ve bilimin çatışan talepleriyle boğuşan bir toplumu tasvir etmekte ve bilim ve teknolojinin imani değerler ve hayat üzerindeki etkisine dair uyarıcı bir hikâye izlenimi uyandırmaktadır. Bkz: Suzanne Smith, 'The New Atlantis: Francis Bacon's Theological-Political Utopia?' (2008) 101 (1) *Harvard Theological Review* 97, 99-100.

kurmasına ilham kaynağı olmuştur. Kitabında, bilim, seyahat ve koloniciliğin ütöpik bir dünyada nasıl temsil edileceği üzerine yoğunlaşmıştır. Aynı zamanda, Kuzey Amerika'daki Fransız ve İngiliz yerleşimleri ile Güney Amerika'daki İspanyol ve Portekiz varlığını ele alırken, Amerika'nın keşfedilmemiş iç kısımları ve batı kıyıları hakkında spekülasyonlar yaratmıştır. Bu noktada eser, bilim, seyahat ve koloniciliğin ütöpik bir dünyada nasıl temsil edildiğine odaklanmıştır¹⁹.

Keza James Harrington'ın ideal bir devletin tasvirini yapsa da ütöpik edebiyat sınıfında kabul edilen "*Commonwealth of Oceana*" (1656) adlı eseri, model ve prototip olarak "*Oceana*"yı kullanırken aslında İngiltere'yi gizli bir şekilde eleştirmiş, insanlık tarihinin ideal toplumundan ziyade kendi döneminin ya da yakın geleceğin muhtemel İngiltere'sini işlemiş, potansiyel reformları ve bu reformların başarısız olma ihtimallerini gösterebilmek için kurgusal bir yaklaşımı benimsemiştir²⁰. *Smith*'e göre Amerika'ya gidenlerin küresel bakış açısı, keşif tutkusu,

¹⁹ Claire Jowitt, "Books will speak plain'? Colonialism, Jewishness and Politics in Bacon's New Atlantis' in Bronwen Price (ed), *Francis Bacon's New Atlantis: New Interdisciplinary Essays* (Manchester University Press 2002) 132-133. Bununla birlikte Bacon'un 1625 tarihli "*Makaleler*" (Essays) adlı eserindeki "*Plantasyonlara Dair*" (Of Plantations) isimli bölümde yeni koloniler kurmaya yönelik düşünce ve stratejilere yer verilmiştir. Bu bölümde Bacon, yeni bir yerleşimin başarılı bir şekilde kurulması için hayati önem taşıyan hususlar üzerinde durmuştur. Bu minvalde olmak üzere yer seçimini, iyi bir yönetimin uygulanmasının önemini, yeni kolonilere gönderilmesi gereken insan tiplerini ve koloninin sürdürülebilirliğini ve büyümesini sağlayacak ekonomik stratejileri tartışmıştır. Buna göre başarılı plantasyonlar, yeni yerleşimcilerin orijinal sakinleri yerinden etmediği, el değmemiş topraklarda kurulan plantasyonlardır. Aksi takdirde bir yaratımdan ziyade bir yıkıma dönüşmektedir. Ayrıca plantasyonun toplumun dışladığı ve hüküm giymiş suçlularla doldurulması üzücü ve talihsiz bir uygulamadır. Bu tür kişiler aylak, sorun çıkaran, savurgan ve görevlerini çabuk terk eden kişiler olma eğilimindedir ve sonuçta plantasyonun itibarına zarar verirler. İdeal plantasyonda bahçıvanlar, çiftçiler, işçiler, demirciler, marangozlar, balıkçılar, avcılar, doktorlar ve gıda uzmanları yer alır. Tahılların üretimine eğilmek ve hastalıklara dayanıklı ve hızlı üreyen hayvanları barındırmak gerekir. Plantasyonların yönetimi, danışmanların desteğinin alındığı fakat merkezi ve kısmen sıkıyönetimin uygulandığı bir şekilde olmalıdır. Yerleşimcilerin ruhsal olarak bağlı kalmaları ve yönetimin çok fazla yatırımcıdan etkilenmesine veya kısa vadeli kazançlara öncelik vermesine izin vermemeleri hayati önem taşımaktadır. Başlangıçtaki vergi muafiyetleri ve ticaret serbestliği plantasyon istikrarına kavuşana kadar faydalıdır. Nüfusu izleyerek ve gerektiğinde takviyeler göndererek aşırı kalabalıklığın önüne geçilmesi gerekir. Yerli halklarla ilişkide ise adil ve saygılı davranmak gerekmektedir. Onları çatışmalara dahil etmek yerine korumaya ve onlara örnek olarak daha iyi yaşam şartları sunmaya odaklanmak gerekir. Bkz: Francis Bacon, *Essays or Counsels, Civil and Moral* (The Floating Press) 111-113.

²⁰ James Harrington and J.G.A. Pocock (ed), *The Commonwealth of Oceana and A System of Politics* (Cambridge University Press 2008) xvi-xvii. Harrington'un Kral I. Charles'in idamından sonra İngiltere'de hem ekonomik hem de siyasi krizlere karşı reformların yapıldığı bir dönemde yaşamış olduğu eseri, *Plutarkhos*, *Platon* ve *Aristoteles* gibi Antik Çağ filozoflarından etkilenmiş

diğer toplumların değerli yönlerini özümseme yetenekleri gibi yönleri *Harrington*'un Amerika ile olan bağlantısını yansıtmaktadır. Bu yönüyle *Harrington*, tıpkı *Heredot*'un Yunanlılar için yaptığı gibi Amerikan karakterini tam olarak ortaya çıkmadan önce somutlaştırmıştır. Zira yazarın etkisinin zirvede olduğu dönemde birçok koloni çoktan kurulmuş, erken dönem yerleşimciler onunla aynı siyasi çevreyi paylaşmış ve aynı akademik ve kültür çevresinde aşına hale gelmiştir²¹.

Öte yandan yerlilerin topraklarının yerleşimcilerin eline geçmesi noktasında görüşleriyle büyük katkılar sağlayan *John Locke*, "*Hükümet Üzerine İkinci Deneme*" (*Second Treatise on Government*) (1689) adlı eserinde mülkiyet hakkının Tanrı tarafından insanlığa müştereken verilen bir hak olduğunu kabul ederken, bu hakkın bireysel kazanımında emeğin temel bir faktör olduğunu belirtmiştir. Yani, bir şeyin mülkiyeti, onun üzerinde çalışarak, örneğin avlanarak, meyve toplanarak veya toprağın işlenmesi suretiyle elde edilir. *Locke*'a göre, çitleme veya araziye fiziksel işaretler koyma gibi eylemler, özellikle Amerika gibi bölgelerde mülkiyet iddiasında bulunmak için kullanılabilir. Bu bağlamda, yerlilerin toprakları çitlememeleri, İngiliz yerleşimcilerin özellikle daha fazla mal üretmek amacıyla bu topraklar üzerinde hak iddia etmelerine gerekçe oluşturmaktadır²².

olmakla birlikte ulaşılmaz bir ütopyadan ziyade İngiltere için pratik uygulamalara dayanan siyasi fikirler olarak kendisini göstermiştir. Ekonomik iktidarla siyasi iktidarı ayrılmaz parçalar olarak gören yazar, sınırlı süreler için oyla seçilen yetkililerin mülkiyet dengesini koruyacağı cumhuriyetçi bir hükümet öngörerek biri tartışma diğeri karar alma için olmak üzere iki meclisli bir sistem önermiştir. Belagatin demokrasilerde tehdit oluşturabileceğine inandığından yalnızca "*özgür insanlar*" olarak adlandırılan mülk sahiplerinin yönetime katılmasına izin vermiş, ekonomik olarak bağımlı olanlar, sanayi yoluyla özgür statüye yükselebilmek kaydıyla hariç tutulmuştur. Nihayetinde toprak mülkiyetine dayalı bir siyasi özgürlük inancına bağlı olarak emekçi sınıfları denetleyen centilmen çiftçilerden oluşan bir yönetici sınıfı öngörmüştür. Bkz: Marie Louise Berneri, 'Utopias of the English Revolution' in *Journey Through Utopia: A Critical Assessment of Imagined Worlds In Western Literature* (PM Press 2019).

²¹ H. F. Russel Smith, *Harrington and his Oceana: A Study of a Seventeenth Century Utopia and Its Influence in America* (Cambridge University Press 1914) 153-154.

²² Barbara Arneil, *John Locke and America: The Defence of English Colonialism* (Oxford University Press 1996) 61-62. *Locke*'un mülkiyet ve toprağın kullanımı hakkındaki düşünceleri, mülkiyet hakkının yalnızca var oluşundan ziyade etkin ve üretken kullanımına vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede *Locke*, mülkiyetin değerinin sadece sahip olunmasından değil, aynı zamanda toprağın ekilmesi veya ticaret yoluyla nasıl kullanıldığına bağlı olduğuna inanmaktadır. Bu bakış açısı, mülkiyeti toprak işleme eylemiyle gerekçelendirmektedir. *Locke*'un bu fikirleri, İngiliz yerleşimcilerin genişlemesini destekleyici bir rol oynamıştır. Yerlilerin hayat tarzları, yerleşimci standartlarına kıyasla genellikle yetersiz görülmüş ve bu durum, yerleşimcilerin topraklar üzerinde hak iddia etmelerine meşru bir zemin sağlamıştır. Bkz: Crow (n 3) 96.

2. Kolonizasyonun Hukuki Temelleri

Amerika'nın keşfedilmesinden önce Atlantik Okyanusu ve Afrika kıyılarında keşfettikleri ada ve bölgelerle ilgili talep ve iddialarını “dünya çapında bir otoriteye sahip tek devlet” olan Papalık makamına onaylatan İspanya ve Portekiz, büyük keşfin ardından nüfuz bölgelerinin tespit edilmesi için müracaatlarda bulunmuş ve bir dizi Papalık kararının neticesinde dünya yüzeyine hayali çizgiler çekilerek bu iki devlet arasında bir paylaşım gerçekleştirilmiştir²³. Keşfin ardından 1493'te yayımlanan Papalık Kararnamesi ile 1494'te iki devlet arasındaki Torde-sillas Antlaşması'nın onaylanması sonucu yeni bir “keşif doktrini” (the doctrine of discovery) ortaya çıkmıştır. Buna göre Kilise, Hristiyan hükümdarlara kendi dinlerinden olmayanların yaşadığı toprakların mülkiyetini talep etme yetkisini ve tüm insanlara rehberlik etme sorumluluğunu üstlenmiş, “ilk keşif” ilkesiyle desteklenen İspanya ve Portekiz ise -diğer Hristiyan milletlere nazaran oldukça avantajlı hale gelecek şekilde- yalnızca görmek veya bayrak dikmek ya da işaret bırakmak gibi basit yollarla dünyanın yeni bölgelerini keşfetme ve sahiplenme konusunda münhasır haklarla donatılmıştır²⁴.

Daha sonraki dönemlerde, İngiltere, Fransa ve Hollanda gibi önemli deniz güçleri, keşif doktrininden faydalanma yollarını araştırmıştır. Özellikle İngiltere ve Fransa, Katolik Kilisesi'nin İspanya ve Portekiz lehine verdiği, aforoz tehdidi içeren kararları göz önünde bulundurmuş, ancak kendilerine de keşif alanları açmak için hukukçu ve tarihçileri görevlendirmişlerdir. Bu süreçte, İngiltere, Hristiyan milletler tarafından keşfedilmemiş topraklarda hak iddia etme ve egemenlik kurma amacıyla, sadece işaret konulması yerine, fiili işgalin gerekliliğini savunmuştur. Ayrıca, Avrupalı düşünürler tarafından geliştirilen ve yerli halkın yaşadığı toprakların ele geçirilmesini meşrulaştırmak için kullanılan “boş topraklar” (terra nullius) prensibi, milletlerarası hukuk ve keşif doktrininin önemli bir bileşeni haline gelmiştir²⁵.

²³ Marc Ferro, *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl - 20. Yüzyıl* (İmge 2017) 101; Louis Bertrand, *İspanya Tarihi* (Kanaat 1940) 139; Jane Burbank ve Frederick Cooper, *İmparatorluklar Tarihi* (İnkılâp 2018) 129.

²⁴ Robert J. Miller, “The Doctrine of Discovery”, *Discovering Indigenous Lands: The Doctrine of Discovery in the English Colonies* (Oxford University Press 2010) 13.

²⁵ Robert J. Miller and Olivia Stitz, *The International Law of Colonialism in East Africa: Germany, England, and the Doctrine of Discovery* (SSRN Electronic Journal 2021) 10-11. Zaman içerisinde benimsenen uygulama ve içtihatlar sonucunda keşif doktrini şu unsurlardan oluşur hale gelmiştir: Avrupalı milletler tarafından ilk kez keşfedilen topraklar, keşif ile birlikte mülkiyet ve egemenlik hakkını kazanmayı sağlamış, ancak bu hakların tam anlamıyla elde edilebilmesi için

İngiltere'deki yayılma taraftarları, Papalık kararının Kuzey Atlantik için geçerli olmadığını iddia ederek Papalık makamının mutlak yetkisini sorgulamışlar ve bu argümanları geliştirerek, İngiliz girişimlerinin diğer Hıristiyan hükümdarlarca henüz keşfedilmemiş topraklarla sınırlı kaldığı sürece Papalık kararlarını ihlal etmeyeceği görüşünü ortaya koymuşlardır; bu bağlamda, keşfin toprak talep etmek için yeterli olmadığı ve hak iddialarının işgal ve kontrolle sağlamaştırılması gerektiği savunulmuştur. Bunun dışında İngiliz yayılmacılığı, dini amaçlarla

fiziki işgalin ve çeşitli alametlerle anlaşılabilir şekilde elde bulunduranın varlığı aranmıştır. Bu hususta fethedilen özel bir yer ayrılmıştır. Bunun dışında Avrupalılar, ele geçirdikleri toprakları çevreleyen veya o toprağın parçası bulunduğu bütünün tamamı üzerinde (örneğin nehir ağzını keşfetmenin nehrin aktığı tüm topraklar üzerinde hak iddia edebilme gibi) kontrol tesis etme yetkisine kavuşmuştur. Avrupa'da geçerli hukuk sistemi tarafından öngörülmüş bir şekilde işgal edilmeyen veya kullanılmayan topraklar boş veya iddiaya müsait olarak görülmüştür ("*terra nullius*" prensibi). Keşfi gerçekleştiren Avrupalı millet, rakiplerine nazaran daha avantajlı olacak şekilde yerlilerin topraklarını satın alma konusunda münhasır bir şufa hakkına kavuşmuştur. Bu durumda yerlilerin topraklarının mülkiyetini kaybettiği kabul edilmiş, yalnızca toprak üzerinde bulunabilme ve toprağı kullanabilme hakları tanınmıştır. Bununla birlikte şufa hakkını elinde bulunduran devlete toprağı satma imkânı da tanınmıştır. Aynı şekilde yerlilerin kendilerini keşfeden Avrupalı milletle yapılacak olanlar saklı kalmak kaydıyla uluslararası ticarete ve diplomasiye bağlı egemenlik hakları inkâr edilmiştir. Bununla birlikte doktrine dini bir yön de katılmış ve Hıristiyan olmayan toplulukların toprak ve egemenlik konusunda daha az hakkı sahip olduğu düşüncesi ileri sürülmüştür. Benzer şekilde Avrupalılara ait medeniyet, eğitim ve din anlayışının yerli halklara tanıtılması doktrinin bir parçası haline getirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Miller (n 24) 6-9. Kilise ile birlikte Orta Çağ'dan intikal eden "*Hristiyan Milletler Topluluğu*" (*respublica Christiana*) anlayışının dışlanarak modern egemen devletlerin uluslararası ilişkilerini bizzat tayin etmeye başladığı bu dönemde Avrupa dışındaki topraklar üzerinde hukuki anlamda bir mülkiyetin ve egemenliğin tesis edilmesi için yerlilerin hakları göz ardı edilmiş, bunun yerine yalnızca Avrupalı devletler yeni topraklar üzerinde iddialar öne sürebilecek tüzel kişilikler olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni sistemde Avrupalılar kendileri ile diğer varlıklar arasındaki hukuki ilişkilerin yerine kendi devletleri arasındaki ilişkileri koyarak muhatap alınacak yegâne egemen güçler haline gelmişler ve hukuki ilişkileri de Avrupa standartlarına bağlamışlardır. Her biri kendi menfaatlerinin peşinde olduğundan yeni topraklar üzerinde egemenlik iddia etme süreci de çoğu kez karmaşık ve çekişmeli olmuştur. Bu bağlamda keşif, işgal, fetih ve devir gibi hukuki kavramlarla sorunun üstesinden gelinmeye çalışılmıştır. Bunlar arasında keşif, bir bölgenin salt keşfedilmesinin orada mülkiyet tesis etmeye yeterli olduğu şeklindeki düşüncüyü yansıtmıştır. Keza Roma hukukundan ödünç alınan "*occupatio*" (işgal) kavramı da arazi tahsis açısından başlıca hukuki dayanaklardan biri haline gelmiştir. Yeni Dünya'nın sadece Avrupalılara açık olduğu varsayımından hareket eden bu anlayış, Avrupalı güçlerin keşif yoluyla elde edilen kolektif bir Avrupalı toprak hakkını değil, fiziki işgale dayalı münferit hak taleplerini tanıması yönüyle rekabetin gerçeklerine daha uyumlu görülmüş ve tercih edilen hukuki gerekçe haline gelmiştir. Bununla birlikte oldukça geniş bölgelerin ticari teşebbüsler tarafından ele geçirilip kontrol edilmeye başlaması bu toprakları anavatandaki topraklardan farklı bir statüye kavuşturmuştur. Yine, feodal toprak tahsisatı ile yeni yerler elde edilmeye çalışılmıştır. Bkz: Antony Anghie, *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law* (Cambridge University Press 2004) 82; Carl Schmitt, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum* (Telos Press Publishing 2006) 130-131.

başlayıp ekonomik hedeflere doğru genişleyerek zirai yerleşim yerleri ve ticaret yapmayı içermiş, yerlilerin direnişini doğal hukuku ihlal olarak değerlendirerek boyun eğdirme gerekliliğini kabul etmiştir. Bu doğrultuda İngiliz kaşiflere verilen beratlar, Hristiyanlar tarafından bilinmeyen, herhangi bir Hristiyan hükümdarın mülkiyetinde olmayan toprakları keşfetme talimatını içermiş, *terra nullius* prensibine dayanarak, bu bölgelerde Hristiyan olmayan varlıkların mevcudiyeti önemsenmeksizin, İngiliz egemenliğine (imperium) dahil edilecek şekilde sahiplik (dominium) ve fiili mülkiyetin elde edilmesini amaçlamıştır; bu yaklaşım, İngilizlerin keşif doktrinini yeniden şekillendirerek uluslararası ilişkilerde ve diğer devletlerle müzakerelerde kendi yorumlarını uygulamalarına olanak tanımıştır²⁶.

İngiliz Kraliyet'i tarafından verilen beratlar hem gerçek kişilere hem de şirketlere çeşitli imtiyazlar tanımıştır. Dünyanın herhangi bir yerinde yerleşip koloni kurma hakkı sağlayan bu belgeler, yalnızca "*Hristiyanlarca işgal edilmemiş topraklar*" olması kaydıyla kurulacak olan kolonilerde mülkiyet ve yönetim yetkisini berat sahibine tanımıştır²⁷. Bu kurucu belgeler, seyahat kurallarını, gidilecek yerleri, rotaları, taşınacak malları ve seyahat amaçlarını belirleyerek belirli bir düzeyin temelini atmış hem yerleşimciler arasında hem de yerleşimcilerle Yerli Amerikalılar arasındaki ilişkileri kurmak ve sürdürmek amacı taşımıştır. Keza ayrıcalıkları, hakları, yükümlülükleri ve talepleri açıklarken, istenen sonuçlara yönelik eylemleri yönlendirme işlevi görmüş, çatışmaların çözüm yollarını, kural ihlalleri için cezaları belirlemiş ve kolonistler, İngiliz monarşisi ve İngiltere'deki yatırımcılar arasındaki geniş bağlantıları açıklamıştır. Nihayet, kolonizasyonun risklerini kimin üstleneceğini ve bu girişimden kimin kazanç veya kayıp yaşayacağını şekillendirmede kilit bir rol oynamış, ayrıca seferin anlatısını ilk olarak inşa etme ve daha sonra yorumlama hakkını kimin alacağına karar vermiştir²⁸.

²⁶ Miller (n 24) 18-19; Tomlins (n 13) 54-55.

²⁷ Aybay (n 5) 103.

²⁸ McCarthy (n 5) 273-274. Örneğin 1606 tarihli Virginia Beratı'nda Kral I. James bir grup sadık tebaasının Amerika'nın Virginia olarak bilinen bölgesinde yerleşim kurmasına resmen izin vermiş ve yerleşimcilerin Hristiyan inancını yayma ve medeniyetsiz ve tanrıdan bihaber olarak algıladığı yerlilerin hayatlarını iyileştirme niyetlerinden sitayişle bahsetmiştir. Bu bölgede belirli enlemler içerisinde kurulacak iki koloninin her birine doğal kaynaklar dahil olmak üzere kıyı boyunca elli mil ve iç kesimlerde yüz mil kadar bir miktarda arazi tahsis edilmiştir. Ayrıca her koloni için Kral tarafından tayin edilen ve mevzuatı uygulama, resmi işlemlerde kullanılmak üzere kendi mühürlerini oluşturma ve değerli metaller için maden çıkarma yetkilerine sahip konseyler kurulmuştur. Berat'ta bununla birlikte kolonilerin savunmasına yönelik hükümlerin ana hatları çizilmiş, yerleşimcilere silahlanma ve izinsiz yerleşim ya da saldırı teşebbüslerini püskürtme hakkı tanınmıştır. Ayrıca İngiliz olmayan tebaa tarafından ticareti yapılan mallara

II. KOLONİLERİN GELİŞİMİ

Yerleşim koloniciliği, yerli halkların ata topraklarından zorla uzaklaştırılmasının yanı sıra bu toprakların manevi, kültürel ve sembolik olarak yabancılaştırılmasını içermektedir. Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonizasyonu döneminde bu durum açıkça görülmüştür. İngilizler, yerli halkları daha az verimli topraklara sürerken veya öldürürken, yeni yerleştikleri topraklarla kurdukları bağı destansı bir şekilde anlatmış ve zamanla kendilerini bu toprakların yerlisi olarak kabul etmeye başlamışlardır. Ayrıca, Amerika'yı ziyaret eden kaşifler, misyonerler ve tüccarlar, kıtayı “boş” veya “yerleşilmemiş” olarak tanımlayarak yerli nüfusu görmezden gelmiş ve gördükleri yerlere kendi isimlerini vermiştir. Bu isimlendirme ve benimseme süreci, yerleşimcilerin toprağa ait olma haklarını savunmalarına yardımcı olmuştur. Özellikle “new” (yeni) kelimesiyle veya kendi kültürlerine ait önemli kişilere atfen adlandırılan yerler (örneğin New England, New York, Jamestown, Virginia) bu durumun belirgin örnekleridir²⁹.

vergi uygulayarak kendi toprakları içindeki ticari ilişkileri düzenleme yetkisi de verilmiştir. Berat, bu kolonilere yerleşen tüm tebaanın ve doğan çocuklarının İngiltere'de doğmuş gibi aynı hak ve imtiyazlardan yararlanacağına teminatını vermiştir. Son olarak Kral, kolonilerdeki toprakları koloni konseyleri tarafından atanan kişilere ihtira beratları (letters patent) yoluyla hizmet karşılığı hibe etmeyi (socage) vadetmiştir. Bkz: The First Charter of Virginia; April 10, 1606, Bkz: <https://avalon.law.yale.edu/17th_century/va01.asp> Erişim Tarihi 8 Kasım 2023. Daha sonraki dönemlerde verilen beratlar da benzer karakter taşımış ve İngilizlerin Amerika'daki kolonizasyonunda hukuki çerçeveyi sağlayacak ibarelere yer vermiştir. Söz konusu beratlar ile kıtaya götürülen anlayış bir yandan kontrolü sağlamaya yönelik bir araç işlevi görürken diğer yandan kolonizasyon hareketini şekillendiren yorum ve uygulamalar için bir alan açmıştır. Özellikle toprakla ilişki bakımından diğer Avrupalı güçlerin ticari veya sömürüye dayalı bakışlarından farklı olarak aktif ve dönüştürücü bir sürecin önünü açmıştır. Yerleşim, imar etme ve diğer aktif kullanım şekilleriyle bir tür iyileştirme ve geliştirmeyi amaçlamış ve İngiliz kolonizasyonuna salt işgalin ötesinde ileriye dönük bir perspektif sunmuştur. Bu bakımdan balıkçılık, ticaret, yerleşim yerleri, arazinin kullanımı gibi konularda hükümler içeren beratlar sadece hukuki belgeler olarak kalmamış, yerleşimcilerin idari, ekonomik ve sosyal hayatını şekillendiren ayrıntılı bir rehber olmuştur. Beratlar, İngiliz kolonilerini bir düzen içerisinde yaygınlaştırmayı amaçlamış ve büyük ölçüde başarılı olmuştur. Bkz: Ayrıntılı bilgi için Bkz: Christopher Tomlins, 'The Legal Cartography of Colonization, the Legal Polyphony of Settlement: English Intrusions on the American Mainland in the Seventeenth Century' (2011) 26 (2) Law & Social Inquiry 315, 331-335.

²⁹ Anna Johnston and Alan Lawson, 'Settler Colonies' in Henry Schwarz and Sangeeta Ray (eds), *A Companion to Postcolonial Studies* (Blackwell Publishing 2005) 363; Güngör (n 4) 42-43. İngilizlerin en baştaki niyetinin kalıcı yerleşim olmadığını belirtmek gerekir. Kıtaya ilk olarak koloni kurmak amacıyla değil, kâr elde etme arzusuyla gelmişlerdir. 1607 yılında Jamestown'un kurulmasıyla birlikte, Atlantik kıyılarına aşına olan Avrupalılar, bazıları biraz İngilizce konuşabilen yerlilerle karşılaşmıştır. Virginia'daki ilk yılların hastalık, kıtlık ve yerlilerle çatışmalar da dahil olmak üzere çeşitli zorluklarla geçmesinin ardından kalıcı yerleşimin imkânsız olarak

Tahminen yarım ila bir milyon arasında nüfusuyla kıtanın diğer bölgelerine nazaran daha küçük ve çatışmalarda kullandığı yay, ok, balta gibi silahlarla teknolojik olarak daha geri olan yerli nüfusa karşı daha avantajlı bir konumu elde eden yerleşimciler, çeşitli direniş teşebbüslerine rağmen daha üstün silahlarla donanmış olmaları ve bu çatışmalara daha hazırlıklı girmeleriyle ilerlemelerini sürdürmüştür. Bu durum, yerliler arasında ve yerlilerle yerleşimciler veya diğer Avrupa milletleri arasında ittifakların kurulmasına neden olmuştur. Ancak, bu

görülmüştür. Genel olarak tarım, avcılık ve balıkçılıkla ilgilenen yerliler, ilk gelenlerle barışçıl bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Yiyecek için yerlilere bağımlı olan İngilizler ise vahşi olarak görmelerine rağmen hayatta kalmak için yerlilere güvenmek zorunda kalmıştır. Ancak bu çelişki yerlilere karşı tutarsız ve agresif hareketlerin önünü açmıştır. Zenginliğe kavuşma arzusu arttıkça odak noktası ticaret merkezinden tarıma dayalı yerleşim koloniciliğine doğru kaymış; bu değişim, yerleşimci sayısının artmasına ve işgücü için Afrika'dan köleler getirilmesine yol açmıştır. Zaman içerisinde yerleşimciler ve yerliler arasındaki çatışmalar gerilla savaşları ve şiddetli çatışmalarla yoğunlaşmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Walter L. Hixson, *American Settler Colonialism* (Palgrave Macmillan 2013) 30-31. Yerleşim koloniciliği, yerlilerin topraklarından edilmesini içerdiğinden kolonilerde ihtiyaç duyulan iş gücü dışarıdan ve özellikle Afrika'dan getirilen köleler vasıtasıyla karşılanmıştır. Bilhassa erken dönemlerde esaret, zorunlu göç ve köleleştirme, gönüllü yerleşimci göçünden çok daha fazla önem arz etmiştir. Bu türden nüfus hareketleri, hem yerlileri arzu edilen topraklardan temizlemek hem de yeni yerleşim yerlerinin inşası için iş gücü sağlamak gibi çifte bir amaca hizmet etmiştir. Afrikalıların Kuzey Amerika'daki kolonilere, özellikle Virginia'ya varışı, Amerikan kültürü ve siyasetini önemli ölçüde etkileyen bir hadise olmuştur. Afrikalıların gelişiyile birlikte İngiliz koloniciler ırk temelli farklılaşmayı yansıtan düzenlemelere gitmişler, zaman içerisinde toplumu siyah ve beyazlar olarak ikiye ayırmışlardır. Beyazlar vatandaşlık ve haklar konusunda yetkili kılınırken siyahlar sürekli olarak dışlanmışlardır. Cilt rengi "*Amerikanlığın*" ölçütü haline gelmiş, özgürlük ve fırsat kavramları ile Amerikalı kimliğinin esas unsurları ırksal ve etnik birliğe bağlanmıştır. Bu anlamda Afrikalıların varlığının klasik yerleşimci anlatısını bozduğu, özgürlük kavramını sorgulattığı ve Amerikalı tanımını değiştirdiği ileri sürülmektedir. Öte yandan bu kültürel asimilasyona ve köleleştirmeye rağmen, erken dönemlerde getirilen Afrikalılar, sanat, müzik, din, mutfak, ticaret, tarım ve mimari gibi alanlarda önemli katkılar vermiş ve yeni bir Amerikan kültürünün doğumuna yol açmıştır. Ayrıca hukuki yollara başvurmaları, kaçma teşebbüsleri ve isyanları özgürlük ve vatandaşlık kavramlarını şekillendirmede kritik bir rol oynamıştır. Bkz: Susanah Shaw Romney, 'Settler Colonial Prehistories in Seventeenth-Century North America' (2019) 76 (3) *The William and Mary Quarterly* 375, 381; Cassandra Newby-Alexander, 'The Arrival of the First Africans to English North America' (2019) 127 (3) *The Virginia Magazine of History And Biography* 186, 188-189. Köleler, özgür Afrikalılar ve beyaz hizmetçiler aynı türden kanunlara tâbi olmuşlar, ancak köleler ırklarından ziyade statülerinden dolayı konu edildikleri, kendileri için özel tasarlanmış ek kurullarla da muamele görmüşlerdir. Kölelerin vaftiz edilmesine ilişkin düzenlemeler, kaçma teşebbüslerinin cezalandırılması, köleliğin süresine ilişkin sınırlamalar, kölelerin azat edilmesine ilişkin koşullar ve mahkemede köle tanıklığına ilişkin kısıtlamalar bunlar arasındadır. Hem köleler hem de özgür Afrikalılar, ateşli silahlara erişmekten menedilmiş ve ticaret hakları sınırlandırılmıştır. Köle isyanları korkusu arttıkça, tüm Afrikalılar ve onlarla ilişki kuran beyazlar komplo töhmeti altına sokulmuştur. Bununla birlikte ırklar arası ilişkiler kesin şekilde yasaklanmıştır. Bkz: Kevin Mumford, 'After Hugh: Statutory Race Segregation in Colonial America, 1630-1725' (1999) 43 (3) *The American Journal of Legal History* 280, 284.

ittifaklar İngilizlerin ilerleyişini engellemekte yetersiz kalmıştır³⁰. Bununla birlikte İngilizler hem karşılaşmış oldukları direniş hem de kontrol ve meşruiyetlerini artırma çabalarına bağlı olarak yerlilerden topraklarındaki varlıklarına ilişkin hukuki anlamda bir tanınma arayışı içerisinde olmuştur. Bu durum, doğrudan toprak satın alma ve antlaşmalar yapmak üzere iki ana strateji ile hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda İngiliz yetkililer bazen yerlilerin liderleriyle şahsi bağlar kurarken bazen de toprak taleplerini karşılayacak olanlarla satın alım antlaşmaları yapmışlardır. Bu türden teşebbüsler yerlilerle olan çatışmaları azaltmakla birlikte sınırları çizilmiş toprakların işlenmesi ve buralara yerleşilmesi şeklindeki İngiliz özel mülkiyet anlayışının yerleşmesine yardımcı olmuştur. Yerleşimcilerin elindeki tapular hukuki anlamda toprak üzerindeki kontrolü sağlamak için kullanılırken, antlaşmalar da genişletilen ilişkiler sayesinde İngiliz egemenliğinin yayılmasına katkıda bulunmuştur³¹.

³⁰ Nevins ve Commager (n 2) 23-24; Lütem (n 4) 165. *Güngör'e* göre, İngilizlerin muharebe meydanlarında başarılı olmalarına rağmen, özgürlükçü ve doğayla uyum içinde yaşayan yerliler, İngiliz egemenliği ve köleleştirmeye karşı direniş göstermiştir. Bu direniş, yerlilerin kolektif mülkiyet anlayışı ve her canlının yaşama hakkına saygı duymalarından kaynaklanmaktadır. Ancak Avrupalı yerleşimcilerin doğayı tahrip edici faaliyetleri, yerlilerin doğa ile olan bağlarını zayıflatmıştır. İngilizlerin aşırı tarım ve avlanma uygulamaları, yerliler için kaynak kıtlığı ve ızdıraplara yol açmıştır. İngilizler, ilerlemelerinde acımasız yöntemlere başvurmuş, çiçek hastalığını biyolojik silah olarak kullanarak yerli nüfusun büyük oranda azalmasına sebep olmuştur. Yerlilere karşı toplu katliamlar da yaygın bir uygulama olmuştur. Ayrıca İngilizler, yerliler arasında Hristiyanlığı ve alkol kullanımını teşvik ederek kontrolü artırmaya çalışmışlardır. Bu süreçte, yerleşimci yayılması karma ve dejenere bir nüfusun oluşumuna yol açmıştır. Sürekli baskı altındaki yerli kültürleri yavaşça silinmiş ve yerlilere dair aşırı vahşi veya ilkel anlatılar, yerleşimci kültürünü ve medeniyetini yücelten efsaneleri doğurmuştur. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Güngör (n 4) 49-53. İngilizlerin Amerika'da yerleşim koloniciliğini benimsemesi Afrikalı köleler ile yerlilere olan yaklaşımının farklılaşmasına sebep olmuştur. Yerleşim koloniciliğinin insandan çok toprağa odaklanması ve şiddete, zorla yerinden etmeye, asimilasyona ve mülksüzleştirme dayanmasının bir sonucu olarak Afrika'dan getirilen kölelere gösterilen ırkçılık, önyargı ve ayrımcılık emeklerinin değersizleştirilmesi ve sömürülmesi üzerine kurulu iken yerlilere gösterilen ırkçılık, önyargı ve ayrımcılık varlıklarının yerleşimcilerin toprak genişletme çabalarına engel olarak görülmesi üzerinden şekillenmiştir. Bu yaklaşım ırk karışımlarına da yansımıştır. Kökeninde Afrika'ya ait unsurlar bulunan herkes doğrudan "*siyah*" olarak sınıflandırılarak iş gücünü genişletme dürtüsü ekseninde değerlendirilmiş, Avrupalı ve yerlilerin karışımından doğanlar ise yerlilerin nüfusunu yok etme arzusuna bağlı olarak "*beyaz*" kategorisinde kabul edilmiştir. Bkz: Allan Greer, 'Settler Colonialism and Empire in Early America' (2019) 76 (3) *The William and Mary Quarterly* 383, 384-385.

³¹ John G. Reid and Thomas Peace, 'Colonies of Settlement and Settler Colonialism in Northeastern North America, 1450-1850' in Edward Cavanagh and Lorenzo Veracini (eds), *The Routledge Handbook of the History of Settler Colonialism* (Routledge 2016) 83. Amerika'nın kolonizasyonu sürecinde kullanılan "*keşif doktrini*"ne bağlı şüfa hakkı, belirli bir bölgedeki toprak sahipliğini sadece keşifle ortaya çıkan hakları ileri süren Avrupalı millete münhasır kılmış, yerliler

A. Sosyal ve Ekonomik Gelişim

Mayflower gemisinin ardından, İngiltere'den Amerika'ya yapılan göçler, bireylerin daha iyi bir yaşam ve gelecek umuduyla hareket etmelerinin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, yoksulluk, iç çatışmalar, uzun süren savaşlar, doğal afetler gibi sebepler, tarımda verimin düşmesine yol açan kuraklık gibi doğal faktörler ve kralların Kilise'nin desteğiyle otoriterleşme eğilimleri gibi politik etkenler, binlerce kişinin Amerika'ya göç etme kararı almasında belirleyici olmuştur. Bu göçler, genellikle aileler, hayvanlar ve malların topyekûn taşınması şeklinde gerçekleşmiştir. Amerika'ya ulaşan göçmenler, kendi kendine yetebilen tarım kolonileri kurmuşlardır. Bu koloniler, başlangıçta kürk ticareti ve balıkçılık gibi faaliyetlerle geçimini sağlarken, özellikle tütünün yetiştirilmeye başlanmasıyla sürdürülebilir bir yapıya kavuşmuştur. Tütünün ekilmesi hem ekonomik olarak kolonilerin güçlenmesine hem de sosyal yapıda belirli bir istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmuştur³².

ile diğer Avrupalı milletlerin haklarını inkar etmiştir. Arazilerini satmama imkânı tanınmayan ve keşfi gerçekleştiren güç dışındaki bir Avrupa milletine satmaları yasaklanan yerlilerin ancak toprak üzerinde bulunma hakkına riayet edilmiştir. Yerleşim koloniciliğinin yerlileri silme mantığının bir gereği olan bu uygulama sayesinde toprak üzerindeki nihai kontrol ve egemenlik keşif iddiasında bulunan Avrupalı güç için söz konusu olmuştur. Böylece toprak üzerinde yaşama ve bulunma hakkı ile toprağın egemenliğe sahip olma arasında bir ayrıma gidilerek gerçek egemenlik Avrupalılara has kılınmış ve yerli egemenliği tanınmamıştır. Bkz: Stephanie E. Smallwood, 'Reflections on Settler Colonialism, the Hemispheric Americas, and Chattel Slavery' (2019) 76 (3) The William and Mary Quarterly 407, 410-411; Miller (n 24) 7.

³² Çiftçilerin dışında doktorların, avukatların, din adamlarının, öğretmenlerin katıldığı bu göç dalgası New England'ı anayurdun bir minyatürü haline getirmekle birlikte Franklin, Adams, Emerson, Hawthorne, Washington ve Abraham Lincoln gibi önemli kişilerin dedelerini de içerdiği cihetle gelecekteki gelişmeler için zemin hazırlamıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz: J. M. Roberts, *Dünya Tarihi II. Cilt*, (İnkılâp 2011) 648; Nevins ve Commager (n 2) 31-32; Aybay (n 5) 104. Hristiyan dinini yayma amacı kolonizasyonun önemli parçalarından birisi olmuştur. 1612 tarihli Virginia Beratı'nın verilmiş sebepleri arasında "*Hristiyan dininin yayılması ve vahşi insanların medeniyet ve insanlığa kazandırılması*"nın sayılması ve Virginia Şirketi'nin "*Plantasyonun Amaç ve Hedeflerinin Gerçek ve Samimi Beyannamesi*" adlı neşriyatı bu amaç açısından önemli örneklerdir. Hristiyanlık doktrinini yayma, fetih ve kolonizasyon hedefleriyle kol kola gitmiş; Anglikan Kilisesi, koloniler dahilinde varlığını teşkil etmiş ve büyük misyonu yerine getirme çabaları bireyler ve gruplar tarafından takip edilmiştir. Kolonizasyonu gerçekleştirenler, yerlileri hem medenileştirip hem de dönüştürebileceklerine inanmışlardır. Ancak süreç hızlı olmamış, özellikle yerlilerin İngiliz dilindeki İncil'i anlayamamaları, yerlilere İngilizce öğretme veya İncil'i yerli dillerine çevirme faaliyeti sonucunda gecikmelerle karşılaşmıştır. Bu zorluk karşısında "*İncil'i Yayma Derneği*" kurulmuş, bu organizasyon misyonerlere ve öğretmenlere destek sağlamak için fon toplayarak yerlilerin eğitimi ve dönüşümü için kitaplar temin etmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Russell M. Lawson, 'Anglicans on the Frontier: The Great Commission and the Exploration and Colonization of North America' (2018) 87 (2) Anglican and Episcopal History 180, 191.

Çoğunlukla İngiliz göçmenlerin yaşadığı bu koloniler, kralların mutlakiyetçi eğilimlerine karşı çıkanlar, dini baskılardan bunalanlar, haklarına düşkün zengin bireyler, muhalifler, maceraperestler gibi çok çeşitli kaynaklardan gelmiş olmalarına ve Almanya, İrlanda ve Fransa gibi diğer milletlerden gelen göçmenlerin varlığına rağmen İngiliz mirasına ve geleneklerine bağlı kalmıştır. Geneli Anglo-Sakson kökenli olan yerleşimciler, İngiliz geleneklerini, hukuka saygıyı, mahalli özerkliği ve temsili kurumları Amerika'ya taşımışlardır. Çeşitli göçmen grupları arasında yapılan sözleşmeler, kolonilerde demokratik ilkelerin ve özgürlüklerin temellerinin atılmasında önemli bir rol oynamış, bu ilkelerin İngiltere'deki benimsenme sürecine kıyasla çok daha hızlı yerleşmesini sağlamıştır. Yine, yoksulluktan kaçış ve zenginlik arayışı gibi göç motivasyonlarının bir sonucu olarak koloniler belirgin sınıf ayrımının olmadığı güçlü bir eşitlik anlayışına sahip olmuştur. Zorlu araziler ve bireysel emek gerektiren toprak işleri nedeniyle büyük toprak sahiplikleri, yani aristokrasinin temeli gelişmemiştir³³.

B. Siyasi ve Hukuki Gelişim

İngiliz hükümeti, koloniler üzerinde asgari düzeyde bir kontrol uygulamış, kolonilerdeki yöneticilerin geniş ölçüde kolonilerde seçilmesine müsaade etmiştir. Böylece koloniler, sadece İngiliz hükümetinin uzantıları olarak değil, anayasal varlıklar olarak işlev görmüştür. Bunun dışında İngiltere'de cari mevzuata aykırılık teşkil etmediği ve merkezin onayını aldıkları sürece dilediği düzenlemeleri yapabilmişlerdir. O dönemde başka hiçbir sömürge imparatorluğu kolonisi bu denli geniş bir özerkliğe sahip olmamıştır. Yerleşimciler, bununla birlikte İngiltere'dekine benzer özgürlüklere sahip olmuştur. İngiliz Common Law hukuku kolonilerde de geçerli olmuş, jüri sistemi ve Habeas Corpus ilkeleri kendine özgü şekilde tatbik edilmiştir. Bu bağlamda İngilizlerin özgürlük adına mücadele etme

³³ Recai Galip Okandan, *Umumi Amme Hukuku Dersleri* (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1969) 454; İlhan Arsel, *Anayasa Hukukunun Umumi Esasları (Birinci Kitap: Demokrasi)* (Güven Matbaası 1955) 196-199. İngilizlerin yerleşim koloniciliği bu gibi yönleriyle İspanyolların güneydeki sömürü koloniciliğinden farklılaşmıştır. Toprağı bizzat işlemek yerine yerlileri bir tür köle konumuna indirgeyerek arazilerde ve madenlerde kullananlar İspanyollar gururları ve maceracı ruhlarıyla zenginlik ve şöhret peşinde koşarak yapmayı kendilerine yakıştıramadıkları işleri yaptırma derdinde olmuşlar ve özellikle altının peşinde koşmuşlardır. Buna karşılık İngilizler esas olarak tarım yapmaya odaklanmışlar, çokça emek sarf ederek ormanları tarlalara dönüştürmüşler ve altının geçici zenginliğinden ziyade emeklerinin uzun vadeli değerlerine inanmıştır. Bu kalıcılık emeli, Magna Carta ile simgelenen tarihi bağımsızlık mücadelelerinde kök salmış bir mahalli özerklik değerinin de kendileriyle birlikte gelmesine sebep olmuştur. Otoriter ve askeri nitelikli Castilla Krallığı değerlerini dayatan İspanyollara karşı, İngilizler Yeni Dünya'ya kendi kendini idare etme idealini taşımışlardır. Bkz: Luraghi (n 3) 103.

davranış kalıbı ile “özgür doğan İngiliz” anlayışının bir fikriyat olarak kıtaya götürüldüğü söylenebilir. Nitekim Virginia Berati’nda “bu bizim İngiltere Krallığımızda doğmuş ve ikamet etmiş gibi” ibareleriyle bütün hürriyet, hukuk ve imtiyazların tanındığı kabul edilmiştir. Bu kapsamda, Magna Carta³⁴ ve Common Law’ın³⁵

³⁴ XVII. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere ve Amerika’daki kolonilerde Magna Carta’nın, *Edward Coke* ve çağdaşları tarafından şekillendirilen yorumları aracılığıyla geniş bir şekilde kabul görüldüğü söylenebilir. Bu yorumlar, Magna Carta’nın adaletin hiçbir bireye satılmaması, geciktirilmemesi veya inkâr edilmemesini garanti altına alan bir anlayışla ele alınmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, suçla itham edilen kişilere suçlamalardan hızlıca haberdar edilmeleri, suçlayanlar karşısında kendilerini savunabilmeleri ve yerel bölgelerden gelen bir jüri tarafından aleni duruşmalarda yargılanmaları hakkının verildiği kabul edilmiştir. Ayrıca, Magna Carta’nın İngiltere’nin anayasal ve örfi hukukunu korumayı hedefleyen bir temel yasa olarak algılandığını da belirtmek gerekir. Bu durum, en geniş imtiyazların sahibi Kraliyet de dahil olmak üzere her türlü otoritenin hukukun üstünlüğü ilkesine tâbi olduğu ve Parlamento’nun bu temel yasalarla çelişen yasalar çıkaramayacağı inancını pekiştirmiştir. Bkz: Harry T. Dickinson, ‘Magna Carta in the American Revolution’ in Lawrence Goldman (ed), *Magna Carta: History, Context and Influence* (University of London Press 2018) 80.

³⁵ Koloni yasalarının İngiliz örf ve âdet hukuku ile uyumlu olması yönünde genel bir emir olmasına rağmen, XVII. yüzyılda hem koloniler ve İngiltere arasında hem de kolonilerin kendi içlerinde kayda değer farklılıklar görülmüştür. Alman ve İskoç varlığının kolonilerde tatbik edilen medeni hukuka yansımaları, New York’ta Hollandalılardan kalan miras, Boston ve Philadelphia gibi yerlerde profesyonel bir hukuk sınıfı doğuran avukatlar ile mahkemeler üzerindeki Quaker ve Püriten etkisi Common Law içerisine nüfuz ederek yeni bir sistemin doğumuna yol açmıştır. Bu bakımdan kolonilerin ilk kurulduğu dönemlerde Common Law ilkelerinin gündelik işler üzerindeki etkisi asgari seviyede olmuştur. Yerleşimciler, anavatanlarından getirdikleri sınırlı pratik bilgileri mülkiyet düzenlemeleri oluşturmak için kullanmış ve buna bağlı olarak gelişmiş bir toplum oluşturma umudu taşımıştır. Ancak zamanla Common Law, kişisel ve medeni özgürlükler için bir güvence olarak görülmeye başlanmıştır. Mahkemeler ayrı bir erk oluşturmadığından daha ziyade koloni yetkilileri ile hukuk eğitimi almayan özgür insanlar tarafından kullanılan araçlar olarak işlev görmüştür. Bu durum, XVII. yüzyılın sonlarına doğru değişmeye başlamıştır. İngiliz modelleri ve gelenekleri, özellikle toprak sahipleri ve tüccarlar arasında daha fazla etki kazanmıştır. Koloniler, beratlar veya ihtira beratları aracılığıyla İngiliz hukuku altında olduklarını tanımış, fakat aynı zamanda özgün kurallar ve kurumlar için belirgin ihtiyaçlarını da kabul etmiştir. İngiliz tahtının Amerika’yı yönetmeye daha fazla ilgi göstermesiyle birlikte kolonilerdeki hukuk sistemindeki İngiliz otoritesinin etkisi artış göstermiştir. XVIII. yüzyılda, tüzükler ve dava raporları gibi İngiliz hukuk belgelerine erişim arttıkça ve hukuk camiası daha sofistike hale geldikçe, özellikle New York’ta İngiliz hukuk ilkelerini benimseme yönünde belirgin bir eğilim görülmüştür. New York’taki avukatlar, kanun koyucular ve yargıçların İngiliz hukukunu koloniye entegre etme konusunda aktif bir şekilde hareket ettiği bu eğilim diğer bölgeler için kopya edilecek bir şablon seviyesine ulaşmasa da Bağımsızlık Mücadelesi öncesinde İngiliz hukukunun önemli ölçüde yayıldığını ortaya koymuştur. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Herbert Alan Johnson, ‘English Statutes in Colonial New York’ (1977) 58 (3) *New York History* 277, 277-278; David A. Thomas, ‘Anglo-American Land Law: Diverging Developments From A Shared History: Part II: How Anglo-American Land Law Diverged After American Colonization And Independence’ (1999) 34 (2) *Real Property, Probate and Trust Journal* 295, 324; David S. Clark, ‘Comparative Law in Colonial British America’ (2011) 59 (3) *The American Journal of Comparative Law* 637, 653-657.

himayesi altında bulunmak söz konusu olmuştur. Bu gibi ayrıcalıkları muhafaza etmek ve geliştirmek yerleşimciler için her zaman başlıca kaygılardan biri olmuştur. Yerleşimciler temsili sistemin güçlendirilmesi, harcamaların denetimi, özgürlüklerin daha güçlü bir şekilde teminat altına alınması için daimî bir mücadele içerisinde bulunmuşlardır³⁶.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde Hollandalılardan ele geçirilen New York dahil Kuzey Amerika'nın doğu sahil şeridi, içerisinde dört yüz bin beyaz ve kırk bin siyahî kölenin yaşadığı on iki koloniye bölünmüş haldedir. Takip eden yıllar içerisinde Georgia on üçüncü koloni olarak katılmış ve nüfus yaklaşık üç milyona ulaşmıştır³⁷. Söz konusu koloniler, teşkilatları ile merkeze karşı görevlerini belirleyen hukuki esaslar bakımından üç farklı şekilde kendisini göstermiştir³⁸.

³⁶ D. K. Fieldhouse, *The Colonial Empires: A Comparative Survey from the Eighteenth Century* (The Macmillan Press 1982) 61-62; Nevins ve Commager (n 2) 33-34. *Fieldhouse*'a göre, İngiltere ve koloniler arasındaki ilişki, Britanya Adaları'ndaki toprak yapısından kaynaklanmaktadır. 1707 Birliği sonrası, İngiltere ve Galler, İskoçya'nın da dahil olmasıyla birlikte "Kralılık" (realm) olarak tanımlanırken, İrlanda, Man Adası ve Kanal Adaları "Dominyonlar" (dominions) olarak sınıflandırılmıştır. Kral'a tâbi olan bu dominyonlara kendi yönetim, hukuk ve finans sistemlerine sahip olmaları imkânı tanındığı gibi Kraliyet'in bu bölgelerde vergi koyma ve kanun çıkarma yetkisi de bulunmamıştır. Söz konusu yetkiler, bu bölgelerden temsilcilerin yer almadığı Parlamento'nun uhdesinde tutulmuştur. Britanya Adaları'ndaki birlik ve otoriteyi sürdürmede kritik bir rol oynayan bu parlamenter üstünlük sistemi Amerika'daki koloniler bakımından da geçerli kabul edilmiştir. Bkz: Fieldhouse (n 36) 59-60.

³⁷ Roberts (n 32) 649; Güngör (n 4) 55. Söz konusu on üç koloni ve kuruluş tarihleri şöyledir: Virginia (1607), New York (1614-1667), Massachusetts (1620), New Hampshire (1623), Connecticut (1633), Maryland (1634), Rhode Island (1636), Delaware (1638), North Carolina (1660), New Jersey (1664), South Carolina (1670), Pensylvania (1682), Georgia (1733). Bkz: Lütem (n 4) 9-10. New England ise Connecticut, Massachusetts, New Hampshire ve Rhode Island kolonilerini içeren bir bölgeyi ifade etmiştir. Bkz: Güngör (n 4) 60.

³⁸ Muvaffak Akbay, 'Amerika Birleşik Devletlerinin Anayasa Tarihi' (1950) 7 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 18, 18. İlk olarak Kraliyet Kolonileri (Royal Colonies), İngiliz Tacına doğrudan doğruya bağlı (royal will and pleasure), yönetici organları Kral tarafından tayin edilen dokuz koloniyi ifade etmektedir. Bu kolonilerde Kraliyet'in talimatı doğrultusunda hareket eden yöneticilere, Kral'ın İngiltere'de sahip olduklarına benzer yetkiler verilmiştir. Bkz: Charles Crozat, *Amme Hukuku Dersleri: XVIII. Asrın Sonunda Avrupa ve Amerika Siyasî Müesseselerinin Karakteristik Vassıfları - Büyük Fransız İhtilali ve Devlet Mefhumu Üzerindeki Tesirleri* (Talat Altın Matbaası 1949) 35; Arsel (n 33) 201; Crozat (n 38) 35. İkinci tipi teşkil eden Emlak Sahiplerine Ait Koloniler'in (Proprietary Colonies) oluşumu, esas itibarıyla eski İngiliz kanunlarından kaynaklanmaktadır. Bu kanunlar gereği, başkası tarafından tasarruf edilmeyen topraklar Kral'ın malı kabul edilmiş ve bu prensip Amerika'ya uyarlanmıştır. Kral, bu toprakları bazen hizmetlerin karşılığı olarak, bazen de borçların ödenmesi amacıyla gerçek veya tüzel kişilere tahsis etmiştir. Örneğin, Lord Baltimore ve William Penn, Maryland ve Pensylvania topraklarını bu şekilde Kral'dan almışlardır. Bu kolonilerde mülk sahipleri, toprakları hem yöneten hem de sahip olan kişiler olarak feodal lordluklara benzer bir konumda bulunmuşlardır. Otoriteleri, Kraliyet beratlarıyla tanımlanmış ve bu beratlar

Koloniler XVII. yüzyıl İngiliz anayasacılığının uyarlanmış versiyonları olarak faaliyet göstermiştir. Yürütme yetkisi, İngiltere'deki Kral'ın yürütme rolünü yansıtan ve Taç adına hareket eden bir vali ve onun konseyinin elindedir. Bunun dışında yürütme ve yasama organları, aralarındaki dengenin koruması amacıyla birbirinden bağımsız kılınmıştır. Kolonilerde yaşayanlar İngiliz Kralı'nın tebaası olarak görüldüğü ve İngiltere'dekilerle aynı haklara sahip olduğu için her koloninin belirli şartları sağlayan seçkin bir grubun seçtiği üyelerden oluşan ve kanunlar çıkarma yetkisine sahip (valinin onayına tâbi şekilde, Parlamento'nun çıkardığı kanunlar ile çatışmamak ve ticaret ile denizcilikle ilgili konuları kapsamamak şartıyla) kendi yasama meclisine sahip olmuştur³⁹.

egemenlerin otoritesini yansıtmıştır. Ancak yerleşimciler de imtiyaz tanıyan belgelerde öngörül-müş olması koşuluyla müzakere edilen veya açıkça verilen hallerde kendi yönetim organlarını oluşturma ve yönetime katılma hakkına sahip olmuşlardır. Bkz: Ayferi Göze, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (15. Baskı, Beta 2015) 512; Akbay (n 38) 18; Nevins ve Commager (n 2) 30-31. Son olarak Kral'ın büyük ticaret şirketlerine verdiği beratlarla koloni tahsis etmesi ve bu kolonilerin ("*işletmelerin*") yönetilmesine müsaade etmesi söz konusu olmuştur (Şirket Kolonileri). Örneğin Londra merkezli Virginia Company of London ile Plymouth ve Bristol gibi şehirlerde hissedarları bulunan Plymouth Company, mali olarak beklenen başarıyı yakalayamamaları da Kuzey Amerika'daki kolonizasyonun genişlemesi konusunda önemli rol oynamışlardır. Londra'daki şirket Virginia'yı, Plymouth Company ile halefi Council for New England ise Maine, New Hampshire ve Massachusetts'te şehirler inşa etmiştir. Şirket kolonileri, beratlarında belirlenen geniş yetkilerle neredeyse bağımsız devletler gibi işlev görmüş, kendi yöneticilerini seçmişlerdir. Kral tarafından atanan bir yönetici olmaksızın, yerel düzeyde kendi idaresini kurmuş ve sadece bazı küçük memuriyetlerde Kral'ın temsilcisi bulunmuştur. Bkz: Crozat (n 38) 36-37; Göze (n 38) 512; Nevins ve Commager (n 2) 29-30. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında, her biri farklı şekillerde kurulan ve yönetilen koloniler İngiliz yönetimiyle daha yakından uyumlu hale gelen, daha standartlaştırılmış ve merkezi bir yönetim şekline doğru bir kayma yaşamaya başlamıştır. Birçok koloni beratında yapılan değişikliklerle Kraliyet Kolonisine dönüştürülmüştür. Bkz: Okandan (n 33) 454-455; Crozat (n 38) 37-38.

³⁹ Okandan (n 33) 455; Fieldhouse (n 36) 62. Valiler genellikle temsilcisi olarak göreve geldiği ve kendisini atayan (bazı kolonilerde toprak sahipleri veya halkın seçimiyle göreve getirilmiştir) Kral'ın İngiltere'deki konumuna eşdeğer yetkilere sahip olmuştur. Kraliyet, valilere verdiği vekaletname (patent) ile, belirtilen sınırlar içinde imtiyazları hayata geçirme ve Kralın onayına sunulan koloni kanunlarını yürürlüğe koyma görevlerini içeren emirlerini bildirmiştir. Kral'ı temsil ve yürütme gücünü kullanmanın yanı sıra vali, askeri, idari ve yargısal anlamda en yüksek merci olarak meclisleri toplantıya çağırma, meclis kararlarını veto etme, yardımcılarını tayin etme ve askeri gücün kullanılması gibi konularda kararlar almış, ayrıca temyizi Londra'daki "*Kralılık Konseyi*"ne yapılacak şekilde en üst seviyeden yargı faaliyeti icra etmiştir. Bkz: Crozat (n 38) 35; Göze (n 38) 514. Bu dönemde İngiltere'de sorumlu monarşi ile sorumsuz yasama organı arasında Tac'ın temsilcileri olarak Parlamento'ya hesap veren bakanların sorumluluğu kavramı aracılığıyla bir bağ ortaya çıkmış haldedir. Zaman içerisinde yasama organının bakanlıkların yapısı ve siyasetini etkilemeye başlamasının bir sonucu olarak XVIII. yüzyılın sonlarına doğru hem Parlamento hem de Kral'a hesap verebilen bir "*kabine*" fikri şekillenmeye başlamış ve 1830'larda tam anlamıyla yerleşmiştir. Kolonilerde ise bu türden bir gelişme görülmemiş; kanunlar çıkarmak, vergi toplamak ve dilekçeler sunmak gibi işler -erken Stuart dönemi İngiliz Parlamentosu'na atanan rollere

Kolonilerde ortaya çıkan yapının temellerini yerleşimcilerin kendi haklarını ve temsil kurumlarını kazanma ve savunma çabaları oluşturmuştur. Yerleşimciler, haklarının garantisini yazılı belgelerde, özellikle de beratlarla görmüşlerdir. Bu yaklaşım, İngiltere'nin yazılı bir anayasasının olmamasına kıyasla dikkat çekicidir. Beratlarla yazılı haklar, yerleşimciler açısından kutsal bir nitelik taşımış ve Amerikan tarihinde yazılı anayasalara olan bağlılığın kökenini teşkil etmiştir. Böylece kolonilerde iki tür kanun anlayışı doğmuş, üstün konumdaki beratlarla tanımlanan haklar yazılı anayasa fikrinin erken bir örneği olarak kabul edilmiştir. Bunun dışında valiler ve meclisler arasındaki çatışma, imparatorluk menfaatleri ile yerel menfaatler ve kazanılmış haklar arasındaki çekişmeyi temsil ettiği yönüyle kolonilerin siyasi yapısının diğer bir özelliği olmuştur. Yerel yönetimler, en üst seviyeden alt seviyeye, kendi menfaatlerini ve işlerini yönetme konusunda önemli bir özerkliğe

benzer şekilde- meclislerden beklenmiş, yürütme ise doğrudan Tac'a karşı sorumlu olmaya devam etmiştir. Bakanlık sisteminin tesis edilmemiş olması, XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren kolonilerdeki yürütme ve yasama organları arasında çatışmalara yol açarak yerel seviyede çözüm yöntemlerinin önünü açmıştır. Bu kapsamda meclisler, mali ödenekler üzerinden bir kontrol kurmaya ve yalnızca kendi destekledikleri projelere fon sağlayarak politikayı şekillendirmeye çalışmıştır. Keza valinin de dahil olmak üzere maaşları kesmekle tehdit etmişler, oturma halinde olmadıkları zamanlarda dahi vergi gelirlerini yöneten ve harcamaları yetkilendiren hazine memurları, komisyon üyeleri veya daimî komiteler aracılığıyla denetimlerini sürdürmüşlerdir. Böylece kolonilerde bir bakanlık hükümeti oluşmasa da valinin özerkliği sınırlanmış, yönetimde ağırlık meclislerin eline geçmiştir. Bkz: Fieldhouse (n 36) 62-63. Kolonilerde iki tip meclis görülmektedir. Bunlardan birincisi valinin divanıdır (council). On iki ila on sekiz kişiden oluşan bu meclislerin üyeleri koloniden koloniye değişmekle birlikte toprak sahipleri veya bizzat Kral tarafından seçilmiştir. Genellikle İngiltere'den gönderilen valilerden farklı olarak bu meclislerin üyeleri yerleşimciler arasından seçilmiştir. Bunlar zengin sınıfı temsil etse de genellikle validen farklı görüşlere sahip olmuştur. Valiler, bu meclislerin görüşlerinden hareketle mahkemelerin kurulması, hakimleri ve memurları tayin etme, dini konular ve olağanüstü hâl şartlarını hayata geçirme gibi görevlerini yerine getirmiştir. Bu anlamda söz konusu meclislerin idari işlerle iştigal ettiği söylenebilir. Yirmi ila yüz temsilciden oluşan ikinci türden meclisler (assemblies) ise valinin danışma organı olan ve daha elit bir yapıya sahip konseyden farklı şekilde kolonideki özgür erkeklerin temsilcilerini toplamak ve onların görüşlerini alma sorumluluğunun bir neticesi olarak serbest seçilmiş bireylerden oluşmuştur. Ancak bu sistem, küçük toprak sahiplerini, yabancıları, zanaatkarları, tüccarları, işçileri ve siyahileri oy vermekten veya seçilmekten menetmiştir. Bu gibi meclislerin kurulması, beratların temel bir parçası haline gelmiştir. Virginia bu modeli benimseyen ilk koloni olmuş ve sonrasında çoğu koloni tarafından örnek alınmıştır. Bkz: Crozat (n 38) 35; Göze (n 38) 515. Kuzey Amerika kolonilerindeki seçimlerin, Britanya'dakinden farklı ve daha sınırlı bir kitleye hitap ettiği söylenebilir. Seçimler, kolonilerde yaşayan tüm halkı kapsamamış, belirli niteliklere sahip kişilerle sınırlı kalmıştır. Seçmen olabilmek için genellikle Katolik veya Quaker olmak, belirli vergileri ödemek ve belirli bir gelir düzeyini karşılamak ve arazi sahibi olmak gerekmiştir. Söz konusu şartlar bölgeden bölgeye değişiklik göstermiştir; kuzeyde yıllık geliri kırk şilin olan toprak sahipleri, merkez ve güneyde ise elli ila yüz akre arazi sahibi olanlar seçmen olabilmıştır. Bu tabloda, seçmenler nüfusun sınırlı bir kesimini oluşturmuştur; örneğin, Virginia'da bu oran %80 iken, Rhode Island ve Pennsylvania'da ise sadece %9'da kalmıştır. Bkz: Akbay (n 38) 20-21; Crozat (n 38) 39.

sahip olmuştur. Örneğin şehirler dahilinde, tıpkı Atina sitesinde olduğu gibi, o şehirde yaşayanların katıldığı ve şehre ilişkin meselelerin müzakere edilip kararların alındığı toplantılar tertiplenmiştir. Bununla birlikte meclislerin bütçe kontrolünde gösterdikleri ısrar, mahalli özerkliğin merkezi otoriteye karşı bağımsızlığını koruma çabalarının bir parçası olmuştur. Kolonilerdeki hukuki ve siyasi yapı İngiltere’de gelişen prensiplerin birer yansıması olarak vergilendirmeyi, hükümetin halk tarafından denetlenmesini, temsilcilerin seçimini, hükümetin sorumluluğunu ve bireysel hakların korunmasını öncelemiştir. Bu demokratik ilkeler, koloniler devletleştikten sonra da muhafaza edilmeye çalışılmıştır⁴⁰.

III. KOLONİLERİN EGEMENLİĞİ MESELESİ VE DEVLETLEŞME MÜCADELESİ

Yerleşim koloniciliği, yerleşimcilerin yerli halklar üzerinde egemenlik kurma süreci olarak tanımlanır. Egemenlik teoride hükümdara aitken, pratikte yerleşimciler tarafından uygulanır. Salt kaynak çıkarma veya ticaret amaçlı toprak emperyalizminden farklı olarak, yerleşimciler yerli toprakların sosyal ve kültürel yapısını yeniden tanımlama ve dönüştürme amacındadır. Bu süreçte, kendi egemenliklerini ve homojen toplum yapılarını oluşturmayı hedeflerler. Toprak merkezli bu amaçlar, yerleşimcilerin toprak üzerindeki kontrolüyle egemenlik iddialarını pekiştirir ve kendi toplumlarını kurmalarına olanak tanır. İmparatorluklar ve devletler yerleşimi kontrol ve yayılma stratejisi olarak görürken, yerleşimcilerin asıl amacı kendi sosyal, ekonomik ve politik sistemlerini kurmak ve yeni topraklarda egemen bir toplum inşa etmektir. Böylesi bir egemenlik anlayışı sonucunda yerlilikten veya göçmenlikten ayrılan yerleşim koloniciliğinin sonucu olarak kontrol altına alınan topraklar mevcut için olduğu kadar gelecek nesiller için de bir temel teşkil eder. Ayrıca söz konusu egemenlik iddiası ve yapılanma süreci, çeşitli şekillerde meşrulaştırılmaya çalışılır. Yerleşimciler, varlıklarını ve eylemlerini demokrasi, insani değerler ve medeniyetin ilerlemesi gibi üstün kavramlarla haklı çıkartarak topluluklarının dokunulmazlığını ve dış etkilerden korunmasını sağlamakla birlikte, oluşturdukları sosyal ve siyasi yapıların insanlığın yararına olduğunu ve küresel düzeyde kabul edilebilir değerler taşıdığını iddia ederler. Bu durum, yerleşimcilerin kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerinin ve egemenlik iddialarının bir yansımasıdır⁴¹.

⁴⁰ Nevins ve Commager (n 2) 37-38; Crozat (n 38) 40-41; Arsel (n 33) 199-200.

⁴¹ Lorenzo Veracini, *Settler Colonialism: A Theoretical Overview* (Palgrave Macmillan 2010) 4; Natsu Taylor Saito, *Settler Colonialism, Race, and the Law: Why Structural Racism Persists* (NYU Press 2020) 51-52; Reid and Peace (n 31) 80; Veracini’ye göre, yerleşimcilerin tesis ettiği

egemenlik, geleneksel sömürge (emperyal) egemenliği anlayışından farklı olarak arazi planları, emlak devri için yapılan tapu işlemleri, *Locke*'un toprak mülkiyeti anlayışına uygun uygulamaların benimsenmesi, evlilikler, doğum ve cenaze işlemleri gibi ailevi törenlerin mahalli kiliselerde gerçekleştirilmesi, yeni tarlaların açılması, binaların inşa edilmesi gibi dönüştürücü etkiyle kendisini göstermektedir. Ayrıca mahalli seviyede yargısal faaliyetin yürütülmesi de yerleşimci mülkiyetinin ve buna bağlı egemenliğin önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Diğer taraftan metropolü etkilemek veya yerleşimci muhalefeti ifade etmek üzere gerçekleştirilen halka açık toplantılar, yerli nüfus üzerinde yerleşimci kontrolünü savunmak, merkezin müdahalelerine karşı çıkmak için kullanılan anayasal dil ve jürilerin dış hükümet müdahalesine karşı yerel yerleşimci otoritesini savunmadaki siyasi rolü de önemlidir. Özellikle yerliler ve koloniyel dışarıdan gelenler üzerinde özerk bir kontrolün tesisi, onları uzak tutarak ya da yerleşimci topluluğu içerisinde seçici olarak ikamet hakkı vererek, yerel nüfus ve ekonomi üzerinde özel otorite sahibi olma amacıyla yapılır. Bu şekildeki bir egemenlik inşası, diğer egemen varlıkların uluslararası alanda tanınan sınırları dahilinde bile görülebilmektedir. Yazar, yerleşimci egemenliğinin orijinalliği ve diğer egemenlik şekilleriyle olan ilişkisini de detaylandırmaktadır. Buna göre, yerleşimcilerin devlet merkezli modellerden ayrılan özgün bir egemenlik şekli sergiledikleri görülmektedir. İmparatorluğun egemenliği başlangıçta toprakla ilişkilendirilmemiş ve tebaalar nerede bulunursa bulunsun egemen ile tebaa arasında hukuki bir bağ bulunduğu zamandan ve mekândan bağımsız olarak kendi varlığını sürdürmüştür. Ancak yerleşimciler onu toprakla bağdaştırarak alternatif bir egemenlik şekli geliştirmiştir. Bu evrim büyük ölçüde yerleşimcilerin kendi toplumlarını yönetme ihtiyacının doğurduğu zorluklardan kaynaklanmıştır. Bu iki egemenlik türü, aynı anda hem birbirine zıt hem de bağlı diyalektik bir ilişki oluşturmuştur. Yerleşimciler farklı topraklarda genişlerken, kendi egemenlik iddialarının bilinciyle hareket etmişler ve genellikle ya emperyal egemenliğe meydan okumuşlar ya da kendilerini onunla denk addetmişlerdir. Yerleşimcilerin kalıcı olma iddiası, egemenlik kavrayışlarını sömürü koloniciliğinden veya emperyal yayılmacılıktan öteye taşımıştır. Bu bakımdan, örneğin sahip olduğu yetkiler göz önüne alındığında “devlet içinde devlet” veya “yarı-egemen” olarak görülen Doğu Hint Şirketi'nin durumu dikkate alınarak yerleşimci egemenliğinin kapsamı ortaya konulabilir. Kurumların özerk eylem geleneğini gören yerleşimciler, emperyal egemenliğe şüpheyle yaklaşmışlardır. Bu türden ikircikli durumlar, yerleşimci devletlerin kurumlarının teşekkülünü önemli ölçüde etkilemiştir. Yerleşimciler kendi bölgelerindeki kontrolü ellerinde tutmakla birlikte büyüyen imparatorlukların ve milli yapıların tayin ettiği sınırlar içerisinde hareket etmek zorunda kalmışlardır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nin anayasasının oluşumunda yerel ve bölgesel organlar üzerindeki yerleşimci kontrolüyle çekişmeye giren federal sistemin ortaya çıkışında yerleşim koloniciliğine ait egemenlik anlayışı kilit bir rol oynamıştır. Yerleşimci egemenliği, XIX. ve XX. yüzyıl kolonyal genişlemeleri sırasında farklı yerlerde beyaz yerleşimci hükümetlerinin kurulmasında görüldüğü gibi hem yerel hem de koloni-ötesi etkiler göstermiştir. Bu “yerleşimci devrimi” küresel olarak pek çok alanı etkilemiş, yerleşimciler kontrollerini genellikle genişleyen ABD sınırlarının çok ötesine taşımışlardır. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Veracini (n 41) 66-67 ve 72-74. *Romney*'e göre ise yerleşim koloniciliğinde mündemik egemenlik, yerleşimcilerin haklarını ve iktidarını metropolün otoritesine tercih eden yapılarla irtibatlı bulunmaktadır. Yerleşimciler tarafından benimsenen bu egemenlik anlayışı, özellikle Amerikan Devrimi ile başlayıp XIX. ve XX. yüzyıllarda Avustralya'daki beyaz yerleşimcilerin genişlemesiyle devam eden bir süreçte en belirgin örneklerini sunmuştur. Bu genişleme, yerlilerin topraklarından çıkarılması ve yok edilmesiyle iç içe geçmiş, liberal egemenlik ilkesi ve kolonici toplulukların özgürlük anlayışıyla bütünleşmiştir. “Yerleşimci devlet” (the settler state) veya “yerleşimci demokrasi” (settler democracy) gibi terimler bu dönemlere aittir. Aydınlanma öncesi dönemin kolonileri (Şirket Kolonileri, Emlak Sahiplerine Ait Koloniler, Kraliyet Kolonileri) ise başlangıç aşamasını temsil etmektedir. Bkz: *Romney* (n 29) 380-381.

Kuzey Amerika'daki yerleşimciler, bir yandan yerlilerin inkâr edilen egemenliği diğer yandan imparatorluğun egemenliği karşısında kendi egemenliklerinin tesisinin yollarını aramışlardır. Yerli topluluklar açısından egemenlik belirli bir araziye hâkim veya mülkiyet sahibi olmakla ilgili değildir. Zira yerlilerin bakış açısında toprakla ilişki, resmi sınırlardan ziyade geleneksel ve sosyal bağlamlarda ele alınmıştır. Mevsimsel göçler yapan ve farklı yerlerde kurulu köyleri olan kabileler, bireyler ve ihtilaflar için gerekli otoriteyi sabit toprak sınırlarından ziyade kendi aile bağları içerisinde bulmuşlardır⁴². Yerlilerin yöneticilerine genellikle kendi topraklarını yönetmelerine izin verilmesine rağmen, başkalarının erişimini, geçişini veya kullanılmayan toprakların geliştirilmesini engelledikleri hallerde, doğal hukukun ihlalcisi olarak kabul edilme ve savaşla cezalandırılabilme gibi durumlar söz konusu olmuştur. Mülkiyet haklarına bağlı normları yansıtan doğal hukuk kurallarını hayata geçirmek için alınan tedbirler yerel yöneticilerden araziye girişe ve arazinin geliştirilmesine izin verilmesini talep etmekten, otoritelerini mülkiyet haklarına riayet eden yeni bir sisteme uyarlamaya ve hatta bu değişime direnenleri cezalandırmaya kadar uzanmıştır. Yerleşimci egemenliğinden doğan otorite ise beratlarla bağışlanan topraklarda kurulmuş ve yasama yetkiyle donatılmıştır. Bu belgeler Kuzey Amerika'daki İngiliz kolonizasyonunun temelini oluşturmada ve İngiliz siyasi terimlerinin Amerika'ya aktarılmasında oldukça önemli bir rol oynadığı gibi bir yandan coğrafi sınırları diğer yandan bu bölgelerde otoritenin tatbik edileceği yapısal ve kültürel metodolojiyi tayin etmiştir. En önemlisi, toprakların yaratıcı ve verimli bir şekilde kullanılması yoluyla elde edilmesi iddiasını dile getirmiştir⁴³.

Amerika'daki kolonilerin kendi varlıklarına atfettikleri egemenlik, İngiltere'ye karşı birleşerek verilen bağımsızlık mücadelesiyle ortaya konmuştur. Koloniler, İngiltere'ye karşı oluşan direniş sürecinde, coğrafi ve sosyal farklılıklarına rağmen bir araya gelmiştir. Bu süreçte, henüz gelişmekte olan Amerika toplumu, İngiltere'nin sosyal hiyerarşisi ve yetersiz nitelikteki temsili rejimine yabancılaşmıştır. Bu yüzden kendi mevzuatlarını oluşturarak, Anglikan Kilisesi'nin etkisinin az olduğu çeşitli dini gruplar ve tarikatlarla birlikte ve dünyanın farklı yerlerinden gelen insanların kültürel katkılarıyla kendine özgü bir zihniyet ve bakış açısı geliştirmiştir⁴⁴. Daha önceleri yerlilere karşı ve Hollandalılar ile Fransızlarla ticari

⁴² Katherine A. Hermes, 'Jurisdiction in the Colonial Northeast: Algonquian, English and French Governance' (1999) 43 (1) *The American Journal of Legal History* 52, 57-58.

⁴³ Tomlins (n 13) 63-64.

⁴⁴ Crozat (n 38) 45-46.

rekabetten geri kalmamak için yakınlaşan koloniler bu kez İngiltere'nin aldığı kararlara karşı ortak bir şekilde hareket etmek için birleşmişlerdir⁴⁵. Kolonilerin birleşme yönünde irade göstermesi, bölünmüşlüğü sürdürülemezliğini ortaya koymuştur. Bu durum, özellikle 1741-1763 tarihleri arasındaki İngiliz-Fransız Yedi Yıl Savaşları sırasında belirgin hale gelmiştir. Farklı koloniler arasındaki iş birliğinin sağlanması ve koloni milislerinin Britanya'nın düzenli askeri birlikleriyle koordinasyonunun zorluğu, koloni savunmasının daha merkezi bir kontrole devredilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Keza, 1763 sonrasında, İngiliz yerleşimine açılan batı topraklarının yönetimi, her koloninin kendi menfaatini takip etmesi sonucunda yönetilemez hale gelmiştir. Bu türden sıkıntılar kolonilerin federasyon şeklinde birleşmesi veya İngiliz İmparatorluğu'nun doğrudan denetimi gibi iki çözümü öne çıkarmıştır. 1754'teki Albany Kongresi'nden sonra kolonilerin federasyon fikrini reddetmesi Britanya'yı daha yoğun tedbirler almaya yönlendirmiştir. Artan müdahaleler kolonilerin birleşme seçeneğini daha ciddi bir şekilde değerlendirmesine sebep olmuştur⁴⁶.

A. Yedi Yıl Savaşları'nın Dönüştürücü Rolü

Gerek İngiliz güçleri ile koloniler arasında gerekse farklı koloniler arasında birleşmeyi ve koordinasyonu zorunlu kılan Yedi Yıl Savaşları yaşanırken, yekdiğeriyle dayanışma içerisinde olmanın önemini kavramıştır. İdaresi ve koordinasyonu İngiltere tarafından yönetilen savaş sona erdiğinde koloniler arasında iş birliği ve birleşme eğilimi belirleşse de İngiltere bu yönde bir çabanın önünde

⁴⁵ Göze (n 38) 518. Amerika'daki kolonilerin birlik olma çabaları XVII. yüzyıl ortalarında başlamıştır. İlk önemli teşebbüs 1643'te New England kolonileri tarafından, Rhode Island hariç, gerçekleştirilmiştir. Bu konfederasyon 1684'e kadar sürmüş ve her koloninin kendi hükümetine müsaade edilirken müşterek meseleler sekiz üyeli bir komisyon tarafından yürütülmüştür. Bu birlik, özellikle Fransızlar, Hollandalılar ve yerlilere karşı daha ziyade askeri bir duruş sergilemiştir. 1684'te II. James New York ve New Jersey kolonilerini birleştirmeye çalışmış, ancak bu çaba 1689'a kadar devam etmiştir. Aynı dönemde 1697'de William Penn'in birlik önerisi gibi önemli gelişmeler yaşanmıştır. 1753'te İngiltere hükümet, kuzey ve merkez kolonileri Fransızlar ve yerlilerle karşı ortak bir harekât planı oluşturmak üzere teşvik etmiştir. Bu gelişmenin üzerine Benjamin Franklin'in önerdiği ve Kral tarafından atanan bir genel başkanı ve yerel meclisler tarafından seçilen üyelerden oluşan ve içerisinde kolonilerin nüfuslarıyla orantılı bir şekilde temsil edildikleri büyük bir meclis olan gerçek bir federal devleti öngören Albany Planı, hem Kraliyet'in iktidarını artıracığı yönündeki kolonilerin endişesi hem de Kraliyet'in demokratik eğilimlere yönelik kuşkusu nedeniyle kabul edilmemiştir. Yedi Sene Savaşları sırasında Ticaret Bakanlığı tarafından önerilen Halifax Planı da kolonilerin askeri iş birliğini hedeflemekle birlikte her koloninin yükleneceği masrafları kendi meclisleri tarafından seçilecek üyelerden oluşan bir komisyon tespit edecektir. Bkz: Akbay (n 38) 23; Göze (n 38) 519.

⁴⁶ Fieldhouse (n 36) 69-70.

durmaya çalışmıştır⁴⁷. Savaş esnasında koloni milislerinin donanım ve disiplin eksikliğine rağmen İngilizler kadar başarılı oldukları görülmüştür. Bu durum, özellikle İngiliz subaylarının koloni askerlerine karşı sergiledikleri küçümseyici tutum ve aldıkları hatalı kararlarla daha belirgin hale gelmiştir. Yerleşimciler, aristokratik bir anlayış ve sisteme göre atanan İngiliz komutanlara nazaran kendi aralarından çıkan komutanların başarılarını görmüşlerdir⁴⁸. Fransızların mağlubiyeti ile birlikte Kuzey Amerika'daki nüfuzunun sona ermesi, yerleşimcileri, önceleri metropol donanması ve askerlerine daha sonra ise İngilizlerin varlığına duydukları ihtiyacı sorgular hale getirmiştir. Amerikalı kimlikleri öne çıkmaya başlayan yerleşimciler, ekonomik güçlerinin arttığı ve savunma kapasitelerinin büyüdüğü nispette şikayetleri daha gür bir şekilde ifade eder hale gelmişlerdir⁴⁹.

⁴⁷ Fieldhouse (n 36) 106.

⁴⁸ Nevins ve Commager (n 2) 88.

⁴⁹ Ferro (n 23) 352. Bağımsızlık mücadelesinin arefesinde kolonilerde yaşayan insanlar çoğunlukla kendi buldukları bölgeye has kimlikler geliştirmişler ve kendilerini kolonileriyle tanımlar hale gelmişlerdir. Her ne kadar İngiliz bayrağı altında yaşasalar ve İngiliz Kralı'nın şanını yüceltseler de birçoğu İngiltere'yi hiç görmemiştir. Amerika'ya ilk çıkıştan itibaren şehirler kurulmuş, topraklar işlenmiş, ormanlar tarım arazisine dönüştürülmüş, ticaret, sanayi ve zanaatler gelişmiştir. Eğitim ve kültür alanındaki ilerleme, Avrupa'dan gelenlerin bile dikkatini çekmiş, Amerikalıların zihniyeti, karakteri ve sosyal adetleri ilgi odağı olmuştur. Farklı kökenlerden gelen insanların birlikteliği ortak bir Amerikan kimliğinin doğuşuna yol açarak yeni prensip ve düşüncelerle hareket eden farklı bir insan tipi ortaya çıkarmıştır. Kolonilerde yaşayanların demokrasiye olan inançları ve her bireyin eşit yaşam şansına sahip olduğuna dair kanaatleri sosyal yapıyı şekillendirmiş, iş imkanlarını artırmış, yeni göçleri teşvik etmiş ve Amerika'yı eğitim ve siyasette dünyanın önde gelen coğrafyalarından biri haline getirmiştir. Diğer taraftan Amerikalıların özel bir kaderinin olduğu ve dünyada özel bir rol oynayacağı inancı da güçlü olmuştur. Bkz: Lütem (n 4) 10-12; Luraghi (n 3) 107; Nevins ve Commager (n 2) 77-78. Öte yandan koloniler arasındaki farklılıklar da belirgin haldedir. Kolonilerin kapladığı coğrafyanın kuzeyi ve güneyi arasında ekonomik ve sosyal anlamda değişiklikler baş göstermiştir. Kuzeyde İngiliz toplumunun müreffeh kesiminden gelen göçmenlerin varlığıyla ekonomik eşitliğin yaygın ve sınıf farklarının asgari düzeyde olduğu bir toplum manzarası mevcutken, güneyde büyük malikanelere sahip aristokratlar ve yoksul beyazlar ile kölelerden oluşan bir yapı hâkim olmuştur. Bunun dışında koloniler arasındaki uzun mesafeler ve iletişim zorlukları, onları bağımsız yaşamaya itmiş; her koloni diğer bölgelerden izole bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Bu bakımdan ulaşım ve posta hizmetleri ile ticaret yetersiz seviyede kalmış, her koloni öncelikle İngiltere ile irtibatlı kalmıştır. Ekonomik menfaatlerin, sosyal yapının, iklimin ve kültürel farklılıkların yarattığı çelişkiler koloniler arası çatışmalara sebep olmuştur. Zaman zaman askeri anlamda yapılan iş birliklerinin haricinde koloniler arasındaki birleşme girişimleri akim kalmıştır. Bkz: Crozat (n 38) 43; Göze (n 38) 516; Akbay (n 38) 22-24. Kuzey ve Güney arasında kalan orta bölge ise çeşitli toplulukların mozayığı olmuş, ancak bu çeşitlilik temel konularda birlik ve konsensüs eksikliğine yol açmıştır. Farklı etnik ve inanç gruplarının kültürel asimilasyondan kaçınmaları sonucu siyasi ve sosyal anlamda ayrışmalar yaşanmıştır. Her grup, kendi kültürel ve dini normlarını temsil etmeyen yöneticilerin otoritesini kabul etmekte tereddüt etmiş, bu durum istikrarsızlığa

1. İngiliz Tedbirleri ve Yerleşimcilerin Tepkileri

Yaşanan gelişmeler karşısında İngilizlerin Kızılderili sorununa çözüm bulma, kolonilerin müdafaası için asker bulundurma ve gümrük ibarelerinin geliştirilmesi şeklindeki başlangıç tedbirleri otorite artırma isteğinden ziyade ılımlı bir yaklaşımı yansıtmışsa da Londra'daki sömürge yanlısı siyasetçiler, yerleşimcileri özgürlüklerinin tehlikede olduğuna inandırmak suretiyle sonraki tedbirleri radikalleşmeye itmiştir. Bu nedenle birçok reform girişimi yaşanmıştır⁵⁰. Savaşın getirdiği masraflardan ötürü yeni gelirler aramaya başlayan İngiliz yetkililer, kolonilerde daha önceleri gevşek bir şekilde uyguladıkları ticaret kanunlarını sıkı bir şekilde uygulamaya koymuş, kaçakçılığa gösterilen müsamahayı azaltmış ve yeni yayılma alanlarında koloniler kurulmasını engellemiştir⁵¹. Bu meyanda gümrük

ve bazen isyanlara yol açmıştır. Ayrıca, bölge sakinleri genellikle yönetimde kolektif bir rol almak yerine kendi içlerinde örgütlenmeyi tercih etmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Daniel K. Richter, 'Mid-Atlantic Colonies, R.I.P.' (2015) 82 (3) *Pennsylvania History: A Journal of Mid-Atlantic Studies* 260, 262-263.

⁵⁰ Nevins ve Commager (n 2) 102; Roberts (n 32) 714.

⁵¹ Immanuel Wallerstein, *Modern Dünya Sistemi* (Yarın 2011) 214; Crozat (n 38) 46. Yedi Yıl Savaşları'ndan sonra Parlamento, bir milletin refahının malların, altının ve gümüşün birikimine bağlı olduğuna ve devletin güç ve zenginliğini artırmak için bireylerin ve şirketlerin ekonomik faaliyetlerinin düzenlenmesi gerektiğine inanan merkantilist görüşe dayalı bazı denizcilik kanunları çıkarmıştır. Britanya İmparatorluğu, bir federasyon yerine birleşik bir bütün olarak görüldüğünden kolonilerden, imparatorluğu zenginleştirmede önemli katkılar sunması beklenmiştir. Bu açıdan kolonilerin Britanya gemilerine destek olmaları ve şeker, tütün, pirinç gibi temel ham maddeleri üretmeleri gerekmiştir. Daha önce diğer milletlerden ithal edilen söz konusu malların karşılığında Britanya, kolonilere gerekli mamul malları tedarik ederek imparatorluk içerisinde karşılıklı fayda sağlayan bir ilişki yaratmayı hedeflemiştir. Dolayısıyla kolonilerin ekonomik faaliyetlerinin metropole fayda sağladığı merkantilist sistem içerisinde Amerikan kolonilerini öncelikle hammadde kaynağı ve metropolün ürettiği ürünler için pazar olarak görülmüştür. Ancak koloniler zamanla kendi üretim yeteneklerine sahip, kendi kendine yetebilen devlet benzeri birimler haline gelmişlerdir. Bu dönemde henüz sanayileşme sürecine girmemiş olan İngiltere için kolonilerin pazar olarak ekonomik rolü nispeten küçük kalmış, esas olarak kolonilerin ticaretini, ithalat ve ihracatını düzenleyerek ticari anlamdaki hakimiyetini korumak öncelikli olmuştur. Temelleri, Hollanda'nın deniz hakimiyetinden endişe duyan İngiltere'nin kendisine yapılan tüm ihracatın İngiliz mürettebat tarafından İngiliz gemileriyle taşınmasını zorunlu kılan 1651 tarihli Seyrüsefer Kanununa dayanan uygulama, zamanla ticari tekel yaratan ve yabancı rekabeti ortadan kaldıran bir dizi kanuna dönüşmüştür. Bunun sonucunda Avrupa'ya gidecek olan malların İngiliz limanlarından geçilmesi şart koşulmuş ve İngiliz sanayi ürünlerini desteklemek için Avrupa mallarının kolonilere ithalatı kontrol altına alınmıştır. Londra, kolonilerin bazı faaliyetlerini kısıtlarken, diğerlerini teşvik etmiştir. Başlangıçta sıkı bir şekilde uygulanmayan bu politikalar, 1763'ten sonraki reformasyon sürecinde yeniden odak haline gelmiştir. Bkz: Tark Zafer Tunaya, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku: 1965 - 1966 Ders Yılı Notları* (Sulhi Garan Matbaası 1966) 317; Nevins ve Commager (n 2) 89-90; Göze (n 38) 519. İngiliz yetkililerin gözünde koloniler esasen ticareti artırmak için kurulan denizaşırı yerleşimlerdir. Ancak, bu koloniler kurucu ülkelerinden başka milletlere

memurlarına kaçak olduğundan şüphelenilen malları araştırma ve müsadere etme yetkisi tanıyan bir belge (writs of assistance) verilerek bu belgenin her yerde ve her zaman kullanılmasına müsaade edilmiştir⁵². Bununla birlikte metropoldeki bütçe açığının kapatılması için kolonilere gönderilen bazı mallar üzerinden resim alınması teklif edilmiş ve 1764 tarihli Sugar Act ile daimî bir ordu bulundurma gerekçesine binaen yerleşimciler vergiye tâbi kılınmıştır⁵³.

Bağımsızlık mücadelesinde ilk adım İngilizlerin uyguladığı tedbirlere karşı direniş şeklinde başlamıştır. Çeşitli yerlerde bağımsız ayaklanmalar olarak ortaya çıkan bu direnişleri başlatan şey, Parlamento'nun 1765'te kabul ettiği ve kolonilerdeki İngiliz askerlerinin giderlerinin karşılanması için, çeşitli hukuki belgelere damga pulu yapıştırılarak vergi toplanmasını öngören Damga Kanunu (Stamp Act) olmuştur. Koloniler, bu uygulamayı temel hak ve özgürlüklerini ihlal eden bir adım olarak algılamış ve buna karşı çıkmıştır. Başta Virginia olmak üzere birçok kolonide tepkiler gösterilmiş, mahalli meclisler kanunu protesto etmiş, halk malları tahrip birlikte memurları tehdit etmiştir. Parlamento'nun baskısına karşı direniş "*Özgürlük Çocukları*" adı verilen örgütü ortaya çıkarmıştır. Parlamento bu durum karşısında 1766'da kanunu geri çekmek zorunda kalmıştır⁵⁴. Damga Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmasının ardından, Parlamento'nun 1767'de çıkardığı Beyan Kanunu (Declaratory Act), İngilizlerin koloniler üzerindeki mali kontrolünü devam ettirme iradesini yansıtacak şekilde kolonilerde yaşayan kişileri hem iç (damga resmi) hem de dış (gümrük resmi) vergilere tâbi tutmuştur. İngiliz Parlamentosu, bu önlemleri daha da ileri götürerek, çay ve kâğıt gibi maddelerin ithalatını gümrük vergilerine tabi kılan düzenlemeleri kabul etmiştir. Bu düzenlemelerin ihlali ile oluşacak suçlar jüri huzurunda yargılanma yetkisinin dışında bırakılmıştır⁵⁵.

yönlendirilirse, bu durum amaçları baltalayacaktır. Yerli malların ve üretimin yabancı mallara tercih edilmesinin önemini vurgulamıştır. Bu kapsamda kolonilerin yabancı mallara bağımlılığı iki temel yolla azaltılmaya çalışılmıştır: Kaçakçılığı engellemeye çalışarak ve İngiltere'den Amerika'ya hukuka uygun şekilde yeniden ihraç edilmesinin aleyhinde hukuki bir önyargıyla. İngiliz yetkililer, XVII. yüzyıldaki denizcilik kanunlarının amacının kolonilerin Avrupa ticaretini İngiltere ile sınırlamak olduğuna inanmışlardır. Koloniler bu kanunları ihlal ettiğinde, ticareti yanlış yönlendirmiş olur ve İngiliz kalmak yerine ticaret yaptıkları milletlerin kolonileri haline gelirler. Bkz: Stephen Conway, 'British Governments, Colonial Consumers, and Continental European Goods in The British Atlantic Empire, 1763 - 1775' (2015) 58 (3) *The Historical Journal* 711, 720.

⁵² Crozat (n 38) 46; Akbay (n 38) 25.

⁵³ Bülent Nuri Esen, *Anayasa Hukuku* (Arbas Matbaası 1948) 14; Nevins ve Commager (n 2) 102-103.

⁵⁴ Nevins ve Commager (n 2) 105; Okandan (n 33) 455; Göze (n 38) 522.

⁵⁵ Crozat (n 38) 46-47; Aybay (n 5) 107. Bu kanunlarla Amerika'da gümrük işlerine bakmak üzere bir komiserler meclisi kurulmuş, kaçak olduğundan şüphelenilen malları araştırma ve müsadere etme yetkisi tanıyan belgelerin (writs of assistance) hukuki olduğu kabul edilmiş, vergi ihtilaflarının denizcilik mahkemelerinde görülmesi kararlaştırılmıştır. Bkz: Akbay (n 38) 28.

Kolonilerde yaşanan gerginlik ve kargaşa 1770 yılındaki iki önemli olayla doruğa ulaşmıştır. İlk olay, New York'taki "*Golden Hill Savaşı*" olarak bilinen olaydır. Burada şehir halkı ile İngiliz askerler arasında oluşan ihtilafta halkın silahlanması üzerine askerler müdahale etmiş, ancak subayların ve askerlerin araya girmeyle büyük bir çatışma önlenmiştir. Boston'daki daha ciddi olayda ise iki asker halk tarafından saldırıya uğraması üzerine çıkan kargaşada askerlerin ateş etmesi sonucu ölümler ve yaralanmalar gerçekleşmiştir⁵⁶. Bu olaylar üzerine metropol yetkilileri geri adım atarak çay haricinde vergileri kaldırmıştır. Ancak meselenin ulaştığı boyut vergilendirme yetkisinin bulunup bulunmadığının ötesine geçerek Parlamento'nun kolonilerde uygulanabilir nitelikte kanun yapıp yapamayacağına gelmiştir. Kral II. George'un "*Onları ya yönetmek ya da tamamen kendi haline bırakmak zorundayız*" sözleriyle vahametini ortaya koyduğu sorunun büyüklüğü Boston'da gemilerdeki çayların radikallerce denize dökülmesiyle büsbütün açığa çıkmıştır. Bu olayın üzerine İngiliz yetkililer geri adım atma işinden vazgeçerek kolonileri dize getirmek için daha sert tedbirlere başvurmuştur⁵⁷.

Kolonilerdeki isyan hareketlerine cevaben 1774 yılında Parlamento, "*ta-hammül edilemez kanunlar*" (intolerable acts) olarak anılacak düzenlemeler ile Boston Limanı'nı çay için tazminat ödenene kadar ticarete kapatmış, Massachusetts Berati'nin hak ve özgürlükler tanıyan önemli maddelerini yürürlükten kaldırmış, Massachusetts'teki İngiliz ordu kumandanı emrine dört alay asker verilerek ve koloni valisi yapılarak askerleri karargaha yerleştirme yetkisiyle donatılmış, görevlerinin ifasından dolayı suç işlediğinden şüphelenilen subayların yargılanmak üzere İngiltere'ye gönderilmesinin önü açılmış ve Kanada'nın sınırları kolonilerin sınırları aleyhine genişletilmiştir⁵⁸. Bu kanunlara karşı *Thomas Jefferson*

⁵⁶ Bu olaylar sonraki dönemde "*Boston Katliamı*" olarak adlandırılmış, kolonilerde İngiliz yönetimine karşı düşmanlığı ve emniyetsizlik duygusunu artırmıştır. Yeni ayaklanmalar ve boykotlar başgösterdiği gibi olayın yıldönümleri de büyük protestolara sahne olmuştur. Bkz: Nevins ve Commager (n 2) 108-109.

⁵⁷ Roberts (n 32) 715.

⁵⁸ Nevins ve Commager (n 2) 110; Göze (n 38) 524. Bu tedbirlerden Kanada ile ilgili olan "*Quebec Kanunu*", bir yandan yönetim şeklini değiştirmesiyle Fransızca konuşan Katolik ve İngilizce konuşan Protestan yerleşimciler arasında çatışmalara neden olmuş, diğer yandan sınırların genişletilmesiyle kürk ticareti ve tarım ile uğraşan yerleşimciler arasında Ohio Vadisi'nin kontrolü için anlaşmazlıklar doğurmuştur. Kanun ile Fransızca konuşan nüfusa haklar tanınmış; bu meyanda Katolik inancı serbest bırakılmış, Roma hukuku temelli medeni hukuk yeniden tesis edilmiş, Katolik Kilisesi'ne ondalık vergi toplama izni verilmiş ve memurların Papa karşıtı ant içme zorunluluğu kaldırılmıştır. Kanunun Kanada'nın geleceği için önemli olduğu kabul edilirken, Katolikler için verilen imtiyazlar ve sınırların genişletilmesi Yedi Yıl Savaşları'nda elde edilen kazanımların heba

“Summary View” adında bir eser yazarak Parlamento’nun koloniler üzerinde bir otoritesinin kalmadığını, metropoldekilerin kolonilerdeki ithalatı dahi düzenlemeyeceğini, tüm bunlara rağmen kolonilerin vergi işleri haricinde Parlamento’nun yasama konusundaki üstünlüğünü tanıdığını ifade etmiştir. İngiltere tarafından Massachusetts’e karşı alınan tedbirler kolonilerin birleşmesiyle sonuçlanmıştır⁵⁹.

2. İmparatorluk ve Koloniler Arasındaki Yetki Tartışmaları

Kuzey Amerika’daki kolonilerine vergilendirme uygulaması, İspanya ya da Portekiz’in sömürgelerden kazanç sağlama yöntemlerinin bir taklidi olmaktan ziyade, İngiltere’nin stratejik ve demografik şartlarında meydana gelen değişikliklere bir cevabı niteliğindedir. Ancak bu karar, imparatorluğun koloni sistemini olumsuz etkilemiştir. Yerleşimciler, vergilerin yüksek olmamasına karşın, Kuzey Amerika’da sürekli bir ordu ihtiyacının olmadığına inandıklarından bu vergileri lüzumsuz olarak görmüşlerdir. Dahası, bu vergilerin, tarih boyunca Kraliyet dominyonlarında meclisler tarafından belirlenmesi geleneğine ters düştüğünü düşünmüşlerdir. İngiltere’nin refahına zaten özel ticaret hakları yoluyla önemli katkılar sağladıklarından, bu vergileri adaletsiz bulmuşlardır. Bu durum hem pratik gereklilikler hem de anayasal ilkeler açısından farklı görüşleri beraberinde getirmiş ve ortak bir yol bulmayı güçleştirmiştir⁶⁰.

edilmesi olarak yorumlanmıştır. Kanunla birlikte koloniler üzerindeki Yedi Yıl Savaşı öncesinde Fransız tehdidinin yeniden canlandırılmaya çalışıldığı şeklindeki iddialar kolonilerin İngiliz hükümetine karşı hoşnutsuzluğunu artırmıştır. Bkz: Wallerstein (n 51) 222-223.

⁵⁹ Akbay (n 38) 29.

⁶⁰ Fieldhouse (n 36) 108. İngiltere’de, vergilerin konulmasına mükelleflerin rızasının alınması prensibi kolonilerde de uygulanarak başlangıçta vergiler ve kanunlar yerel meclisler tarafından hazırlanmıştır. Ancak bu kanunların geçerli olabilmesi valinin (Connecticut ve Rhode Island hariç) ve kendi konseyi aracılığıyla Kral’ın onayına tâbi tutulmuştur. Kral istediği takdirde valinin onayından geçen kanunları iptal edebilmiş ancak bu yetkisini kullanana kadar kanunların geçerli olacağı kabul edilmiştir. Böylece metropol, koloniler üzerindeki denetimini, koloni meclislerinin kabul ettiği kanunları onaylayarak veya reddederek sürdürmüştür. Bu onay veya red süreci genellikle uzun sürmüş ve bu süre zarfında koloni meclislerinin aldığı kararlar kolonide uygulanmıştır. Bu durum, o dönemin iletişim araçlarının yavaşlığı göz önüne alındığında, koloni meclislerince çıkarılan kanunlara neredeyse mutlak bir geçerlilik kazandırmıştır. 1670’ten itibaren Ticaret Bakanlığı, koloni kanunlarının Kral’ın onayına sunuluncaya kadar uygulanmaması gerektiğini belirten bir madde eklenmesini talep etmiştir. 1696 yılı ile Amerikan Devrimi’nin başladığı tarih arasında dört yüz kanun bu şekilde iptal edilmiştir. Ancak Kral’ın bu denetim yetkisi ölçülü şekilde kullanılmıştır; onay için sunulan 8563 kanun tasarısından sadece %5,5’i iptal edilmiştir. Bkz: Akbay (n 38) 20-21; Arsel (n 33) 202; Göze (n 38) 515. Kolonilerdeki yasa meclisleri için diğer bir sınır ise deniz yolculuğu ile ticarete ilişkin kanunlar sahasında

Bu dönemde İmparatorluk ve koloniler arasındaki ilişki, merkezi otorite ile mahalli özerklik arasındaki dengenin tesisi için verilen mücadelede kilitlenmiştir. İmparatorluk, fiili anlamda Parlamento'nun genel meseleleri yönettiği ve yerel meclislerin yerel konularla ilgilendiği federal bir sistem gibi işlerken, hukuki anlamda tamamen merkezileşmiş ve tüm yetkilerin Parlamento'da toplandığı bir görünüm sergilemiştir. Yedi Yıl Savaşları'ndan sonra İngiliz liderler, Parlamento'nun üstünlüğünü yeniden teyit ederek koloniler üzerinde hukuki ve teorik anlamda parlamentarist otoritenin tesisine çalışmışlardır. Bu durum, gerçek bir federal sistem kurma fırsatının kaçmasına ve sonuç olarak merkezi ve yerel yönetimler arasındaki gerilimin artmasına, nihayetinde Amerikan Bağımsızlık Mücadelesine yol açmıştır⁶¹.

olmuştur. Bu konularda yalnızca Parlamento'nun çıkardığı kanunlar geçerli olmuştur. Bu türden kanunlar bütün imparatorluk bölgelerinin menfaatlerini hedeflediği için, kolonilerin sakinleri yabancı ülkelerle doğrudan ticari ilişkilere girişmekten menedilmiştir. Bkz: Crozat (n 38) 40. *Black'e* göre uyuşmazlık vergilendirmeye sınırlı kalmamıştır. Kolonilerdeki toplumlarda demokratikleşme eğilimlerinin yükselmesi, İngiliz otoritesine karşı kararlı bir duruşun ortaya konması, Kanada'da izlenen siyasetin endişe uyandırması ve III. George'un otokratik niyetleriyle ilgili ortaya atılan iddiaların alıcı bulması gibi sebepler çatışmaların ortaya çıkmasında ve yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Bkz: Jeremy Black, *İngiltere Tarihi* (Doğu Batı 2020) 330.

⁶¹ İngilizlerin Amerika'daki kolonilere olan yaklaşımı, tutarlı bir imparatorluk stratejisi izlemekten uzak kalmıştır. İngiltere'nin bu kolonileri yönetme girişimleri dağınıklık ve etksizlikle gölgele-nerek kolonilerin kendi kendini yönetmesi açısından etkili bir kontrolün kurulmasını engelle-miştir. Tıpkı Britanya Adaları'ndaki dominyonlar gibi hem yürütme hem de yasama organları-ndan müdahaleler gelmiştir. Ancak kolonilerin beratlar sayesinde elde ettikleri anayasal nitelik-teki haklardan dolayı bu müdahalelerin kapsamı belirsiz kalmıştır. Her ne kadar birtakım ba-kanlıklar resmi olarak yetkili görünse de kolonilerle ilgili önemli meseleler küçük ve özel büro-lar tarafından yürütülmüştür. Bu ad hoc yönetim tarzı hem İngiltere'nin hem de kolonilerin ticari menfaatlerini gözetmiş, kolonilerin finans ve hukuk sistemlerini denetlemiş, yeni koloni-ler kurma teşebbüslerine rehberlik etmiş ve imparatorluk politikalarında reformlar önermiştir. Krallar, valilere rehberlik ederek, boşalan memuriyetleri güvendikleri isimlerle doldurarak ve bu memurlardan raporlar isteyerek önemli bir etkiye sahip olmuştur. Özellikle Kral'ın Konseyi (Privy Council) koloni meseleleriyle ilgili olarak Kral'a yardımcı olmada önemli görevler üstlen-miştir. 1696 yılında kurulan ve icrai bir etkisi bulunmayan Ticaret ve Koloniler Kurulu (Board of Trade and Plantations) bu Konseye danışmanlıkta bulunmuştur. Keza 1768'de kurulan ve 1782'ye kadar varlığını sürdüren Koloni Dairesi (Colonial Department), gerçek bir ofis gibi işlev görmeye başlasa da daha sonra lağvedilmiş ve sonrasında İçişleri Bakanlığı ile Savaş ve Koloni-ler Bakanlığı kolonyal meseleleri üstlenmiştir. Bu durum, kolonilerin yönetiminin çeşitli İngiliz yönetim birimleri arasında dağılmasına ve bu dağınıklığın da karmaşıklık ve verimsizliğe yol açmasına sebep olmuştur. Keza Parlamento da geniş yetkilere sahip olmasına rağmen, bu yet-kileri nadiren kullanmış ve daha ziyade kolonilerle ilgili olarak ekonomik meselelere odaklan-mıştır. Açık bir şekilde belirtilmedikçe İngiliz kanunları kolonilerde uygulanmamış, İngiliz mevzuatının büyük kısmı kolonileri etkilememiştir. Bu nedenin genellikle kolonilerin iç işlerine veya vergilendirmeye uzanmayan parlamenter yetkilerin 1763'ten sonra bu konulara teşmil edilmesi kolonilerde şok etkisi yaratmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Fieldhouse (n 36) 63-66; Ne-vins ve Commager (n 2) 89-92.

Bu bakımdan bağımsızlık mücadelesinin kökenleri kısa vadeli konjonktürel olayların değil, daha derinden gelen yapısal problemlerde yatmıştır. İngiliz emperyal tarihi ticaret, kolonicilik ve denizcilikte sürekli genişleyen ve merkezileşmeye çalışan süreçlerle ifade edilebilir. Plantasyonlara yönelik yaklaşım da daha sıkı ve etkili bir koloni yönetimiyle tüccarların ticari menfaatlerini korumaya yönelik olmuştur. Buna karşılık koloniler ise Kraliyet'in sadık tebaası olarak sorumluluk üstlenmeler de koloni olmanın çizdiği çerçeve dahilinde alabilecekleri en geniş özerklikin peşinde olmuşlardır. Bu dengede 1763 kırılma tarihi olmuş, yerleşimcilere verilen nimetler azalırken yükler (vergiler, sınırlamalar vb.) önemli ölçüde artmıştır. Bu da kolonileri daha geniş bir hareket serbestisi için mücadeleye itmiştir⁶².

Çatışmaların merkezinde İngilizlerin yerel meselelere müdahalelerine yönelik yerleşimcilerin öne sürdüğü itirazlar yer almıştır. İngilizlere göre, metropol kolonilere Kral'ın arzusuna bağlı olarak fermanlarla bazı imtiyazlar tanımış olduğundan, bu imtiyazların aynı şekilde geri alınabilmesi mümkündür. Kolonilerdeki yerleşimcilere göre ise imtiyazlar iki tarafın anlaşmasıyla ortaya çıkmış akitlerin bir sonucudur. Bu bakımdan başka bir anlaşma yapılmadığı sürece bunlarda bir değişiklik yapılması söz konusu değildir. Kaldı ki insanların Tanrı ve doğa tarafından verilmiş ve hiçbir şekilde ortadan kaldırılamayacak hakları bulunmaktadır. Bilhassa ceza davalarında jüri kararına tâbi olma ve vergiye razı gelme münakaşalar açısından oldukça önemlidir⁶³. Buna karşılık Parlamento'nun üstünlüğünü savunanlar, özgürlük ve imtiyaz tanıyan beratların bütün kolonilere verilmediğini, dahası verilen beratların da yerleşimcilere Parlamento seçimlerinde oy kullanma gibi tam siyasi haklar tanımadığını ileri sürmüştür. Keza, beratların tarihi süreç içerisinde revizyona, değişikliğe ve iptale tâbi olduğunu belirtmişler ve sadece Kral tarafından verildikleri için İngiliz yasama organının üstün gücünün altında kaldıklarını belirtmişlerdir. İşgal edilmemiş bir toprağa yerleşen İngiliz tebaasının, doğuştan gelen haklarından dolayı mevcut tüm İngiliz

⁶² Wallerstein (n 51) 212.

⁶³ Esen (n 53) 14. Tartışmalar yerleşimciler tarafından Magna Carta eksenine de çekilmiştir. 1766 yılında *Richard Bland*, Magna Carta'ya atıfta bulunarak bunun Kral ile tebaası arasındaki erken dönemli bir antlaşma olduğunu ileri sürmüş ve temsil ettiği hak ve özgürlüklerin İngiliz mirasının bir parçası olduğunu ve bunların yerleşimciler tarafından Kraliyet beratları aracılığıyla devralındığını savunmuştur. Daha sonra *Thomas Jefferson* ve *John Tucker* da bu düşünceye iştirak etmiş; *Tucker*, Kraliyet beratları ile oluşturulan ve Magna Carta ile desteklenen sözleşmenin Kral'ın kolonilerdeki iktidarını kısıtladığını ileri sürmüştür. Bu düşüncelerin bir neticesi olarak koloniler Magna Carta'yı da içerecek şekilde İngiliz anayasası altında yönetildiklerini belirtmişler, bu sözleşmenin esasen Kral ile halk arasında bir anlaşma olduğunu ve hükümdarın yerleşik yasalara göre yönetme sözü verdiğini vurgulamışlardır. Bu yasaların ötesinde veya bunlara aykırı herhangi bir otoritenin gayrimeşru olduğunu savunmuşlardır. Bkz: Dickinson (n 34) 81-82.

yasalarını da beraberinde getirdiğini kabul eden *Blackstone*, yine de Amerika'daki koloniler gibi fetih veya antlaşma yoluyla elde edilen topraklarda İngiliz teamüllerinin geçerli olmayacağını belirtmiştir. Bunun yerine kolonilerin İngiliz Parlamentosu'nun kapsayıcı iktidarı altında kaldığı, yerel yasalar çıkarabilecekleri yasama organlarına sahip olmalarına izin verilmişse de Parlamento tarafından oluşturulan yasalarla çelişemeyeceği öne sürülmüştür⁶⁴.

Öte yandan İngilizlere göre Parlamento, imparatorluk genelinde üstün otoriteye sahip bir kurum olarak İngiltere'nin herhangi bir bölgesi hakkında kanun çıkarabileceği gibi koloniler için de kanunlar koyma yetkisine sahiptir. Kolonilere tahsis edilmiş organlar birer korporasyondan ibarettir ve bu yönüyle İngiliz kanunlarına tâbidir. Parlamento'nun dilediği şekilde bu hükümetleri, sınırlama, büyütme veya ortadan kaldırma yetkisi bulunmaktadır. Buna karşılık koloniler, hukuken bağlı ve ilişki içerisinde oldukları yegâne makamın Krallık olduğu görüşüne sarılmışlar ve hükümetlerini, tıpkı kolonilerin kuruluşunu veren beratlar açısından olduğu gibi, Kraliyet'e borçlu görmüşlerdir. Bu bakımdan Kral İngiltere Kralı olduğu kadar herhangi bir koloninin de Kralıdır ve bir koloninin yasama meclisinin İngiltere için kanun çıkaramadığı gibi Westminster'in de koloni için kanun çıkarma yetkisi bulunmamaktadır⁶⁵.

⁶⁴ Dickinson (n 34) 83-84.

⁶⁵ Nevins ve Commager (n 2) 103-104. İngiliz otoriteler kolonileri İngiliz mülkü (British possessions) olarak gördüğünden Amerikan siyasi organlarının Kraliyet tarafından verilen yetki ve talimatları aşamayacağına inanmıştır. Buna karşılık yerleşimciler, siyasi organlarını İngiliz yürütme gücünün tâbi olduğu sınırlamalardan muaf ve aslı itibarıyla Amerika'ya has olarak görmüştür. Zamanla Kraliyet'in öne sürdüğü iddiaları Parlamento üstlenince yerleşimciler, gerek Parlamento'nun Amerika'yı uzun süredir ihmal etmesi iddiasıyla pratik açıdan gerekse herhangi bir meşru temeli bulunmaması dolayısıyla anayasal açıdan itiraz etmiştir. Özellikle vergilendirme konusunda temsil olmadan vergilendirme yapılamayacağına dair öteden beri süregelen İngiliz uygulamasının kolonilerde gözetilmemesi, kolonilerin dayandığı en büyük direklerden biri olmuştur. Yerleşimciler Kraliyet'in ve Parlamento'nun Common Law ve ona dahil pek çok hakla sınırlı olduğu görüşünü savunmuşlar, İngilizler ise Parlamento'nun mutlak ve üstün otoritesini vurguda ısrarcı olmuşlardır. Bu bakımdan İngilizler geliştirmekte olan anayasal yorumlara bağlı olarak hukuki argümanları ileri sürerken, yerleşimciler sosyal meşruiyete dayanan iddialara bel bağlamıştır. Nihayetinde Amerika'da önce yasama organlarının Westminster'a tâbi olduğu, fakat bu tabiiyetin vergilendirme gibi iç meseleleri kapsamadığı; daha sonra Amerika'daki yasama organları ile Westminster'ın Kraliyet altında birleşecek şekilde eşit ve sadece dış ilişkilerin İngiliz kontrolünde olduğu; son olarak ise dış ilişkilerde dahi bağımsız olunan eşit yasama organları gibi fikirleri benimsemişlerdir. Bkz: Peter C. Oliver, "Dominion Status": History, Framework and Context' (2019) 17 International Journal of Constitutional Law 1173, 1178-1179. Buna karşılık yasama organının Kraliyet'in egemenliği altında bulunan bütün bölgelerde üstün olduğunu savunan İngiliz görüşü, özellikle yerleşimcilerin Magna Carta'yı dayanak olarak yaptıkları itirazlara cevaben yerleşimcilerin bir çelişki içerisinde bulunduğunu ileri sürmüştür. Buna göre Magna Carta'nın İngiliz özgürlüklerini ve anayasasının temel taşı olarak kabul edilmesi, aynı zamanda (özellikle vergilendirme

İngilizler seçilen bir Parlamento üyesinin sadece kendisini seçen seçim bölgesini ve seçmenleri değil, onlara oy vermeyenleri de içeren tüm memleketi temsil ettiğini ileri sürerken yerleşimciler bir temsilcinin yalnızca onları seçen insanları temsil etmesi gerektiğini belirten Rousseaucu ilkeyi esas almışlar ve seçmedikleri herhangi bir kişinin kendi menfaatlerini temsil edemeyeceğini savunarak Parlamento tarafından çıkarılan herhangi bir kararın ya da kanunun Amerika'da hükümünün bulunmayacağını iddia etmişlerdir⁶⁶. Bu temel esastan hareketle de Parlamento'da kendi temsilcilerinin bulunmamasından dolayı orada kabul edilen kanunlarla kendilerine vergi tahmil edilmesinin hukuka ve adalete aykırı olup zalimane bir hareket tarzında bulunduğu belirtmişlerdir. Böyle bir harekete karşı gösterilen tepkinin haklılığından dem vurup esasında kökeni İngiltere'de bulunan "*temsil yoksa vergi de yok!*" (no taxation without representation) ve "*temsil olunmadan konulan vergi tiranlıktır!*" (taxation without representation is tyranny) sloganlarıyla protestolara girişmişlerdir⁶⁷. Kolonilerde hâkim olan görüş uyarınca Kral bir koloniden para talep ederse, bunu meclisin bir tahsisatı olarak alabilir; ancak Parlamento'nun bu konuda bir yetkisi bulunmamaktadır. Bir İngiliz vatandaşı İngiltere'de de olsa, kolonilerde de olsa sadece kendi temsilcisi eliyle vergiye tâbi tutulmalıdır⁶⁸.

konularında) Parlamento'nun müstakil otoritesini de teyit etmektir. Dolayısıyla Parlamento'nun anayasal yetkilerine karşı çıkmak için Magna Carta'yı kullanmak, özünde temel amacının yanlış yorumlanmasıdır. Zira Magna Carta, bilhassa vergilendirme konusunda birincil amaç olarak Kraliyet'in üç unsurunun (Kral ile Lordlar ve Avam Kamaraları) Kral'ın müstakil imtiyazı üzerinde otoritesini tesis etmek olduğunu vurgulamıştır. Bkz: Dickinson (n 34) 82-83.

⁶⁶ Arsel (n 33) 203.

⁶⁷ Aybay (n 5) 106. 1765 tarihli Damga Kanununun çıkarılmasından sonra aynı yıl Virginia Meclisinin aldığı "*Virginia Kararları*"nda koloni halkının Büyük Britanya'da yaşayanlarla aynı haklara sahip olduğu vurgulanmış ve Amerika'da yaşayan kişilerin İngiltere'de doğmuş gibi aynı imtiyaz ve muafiyetlere sahip olacağına ilişkin Berat'taki hüküm hatırlatılmıştır. Bununla birlikte koloninin sadık halkının, vergilendirme ve iç güvenlik konularında kendi meclisleri tarafından yönetilme hakkına, Kral ve halkı tarafından tanınan ve iptal edilmemiş bir hak olarak sahip olduğu vurgulanmıştır. Koloni meclisi, Kral veya onun temsilcileri ile anlaşma yapılması koşuluyla, koloni halkını vergilendirmede tek yetkili organ olarak belirlenmiştir. Meclis dışında herhangi bir kişi veya kurumun bu yetkiyi kullanması, gayri meşru, haksız ve temel kuruluş ilkelerine aykırı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, Meclis tarafından çıkarılmayan kanun ve emirnamelere dayalı vergilendirme yasalarına itaat etme zorunluluğunun olmadığı belirtilmiştir. Meclis dışında vergi koyma veya toplama yetkisini üstlenen kişi veya kurumlar, koloninin düşmanı olarak ilan edilmiştir. Bkz: Akbay (n 38) 27-28.

⁶⁸ Nevins ve Commager (n 2) 104. Bu türden iddialar özellikle Damga Kanunu'nun yarattığı tartışmalarda ön plana çıkmıştır. İngiliz görüşüne göre Avam Kamarası'nda toprak sahiplerinden sanayicilere, kilise görevlilerinden yargıçlara kadar toplumun çeşitli sınıfları temsil edilmektedir ve Parlamento'da bir sınıfın varlığı, o sınıfa ait bireylerin temsil edildiği anlamına gelmektedir. Bu bakımdan, seçimlere katılmayan bireyler dahi, temsil edilen bir sınıfa dahilse, temsil

Fieldhouse'a göre vergilendirme meselesi yerleşimcileri anayasal hakları ve İngiltere ile ilişkileri üzerinde derin düşüncelere itmiş, kimliklerini Britanya tebası yerine Amerikalı olarak tanımlamalarına ve sorumluluk sınırlarını netleştirmelerine neden olmuştur. Yerleşimcilerin statüsüyle ilgili İngiliz görüşlerinin itirazları yönlendiren etkenlerden olduğu kabul edilse de yerleşimcilerin çoğunun İngiliz otoritesini benimsemek istemeyecek kadar hukuki ve teamüli farkındalığa ulaşması gidişatı hızlandırmıştır. Kolonilerin hak ve imtiyazlarına dair anlaşmazlıklar yerleşimcilerin Westminster tarafından yönetilmesini ve emperyal bir yapıya dahil edilmesini mümkün olmayan bir duruma getirmiştir. Uyuşmazlığın doruk noktasında, yerleşimcilerin haklarını savunurken koloni zihniyetini aşması, kolonilerin neredeyse tamamen kendi kendini yönetmesi şeklinde bir çözüm yolunu ortaya koymuştur⁶⁹.

B. Kongreler Dönemi ve Bağımsızlık Savaşı

Yerleşimciler arasındaki birliğin temelleri 1765'te New York'ta Damga Kanunu Kongresi (Stamp Act Congress) ile atılmıştır. Bu kongreden itibaren koloniler arasında iletişimi sağlamak ve bağlantıları sürdürmek amacıyla Koloniler Arası Haberleşme Komitesi ile "*devrim meclisleri*" veya "*eyalet kongreleri*" adında yeni teşekküller kurulmuştur⁷⁰.

edilmiş sayılmaktadır. Dolayısıyla bir bölgenin doğrudan temsili gerekli değildir. Koloniler örneğinde ise burada yaşayanlar Parlamento'ya temsilci göndermemesine rağmen, sosyal sınıfları Avam Kamarası'nda temsil edildiği için, kolonilerin de temsil edildiği söylenebilir. Bu potansiyel temsil durumu, Lord Mansfield tarafından Damga Kanunu'nun iptaline ilişkin tartışmalarda kullanılmış; Mansfield kolonilerin, Parlamento seçimlerine katılımın düşük olduğu İngiltere kadar temsil edildiğini öne sürmüştür. Buna karşılık kolonilerde sınıf menfaatlerinden ziyade bölgesel menfaatler ağır basmıştır. Hemen her kolonide tek bir sınıfın meclise hâkim olması ve koloni menfaatlerinin bu sınıfın menfaatleriyle örtüşmesi, toplumun tüm sınıflarının temsil edilmesi gibi bir hassasiyetin bulunmamasına sebep olmuştur. Koloniler, Parlamento'da zenginlik ve nüfuslarına oranla temsil edilmeyi arzulamıştır. Ancak kolonilerin Avam Kamarası'nda temsilcileri bulunmadığı için, vergilere ilişkin düzenlemelerin sadece kolonilerin meclisleri tarafından yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Bu bağlamda hem Damga Kanunu'nun kolonilere dayatılması hem de kolonilerin meclislerinde yapılan vergi kanunlarının veto edilmesi zorbalık olarak addedilmiştir. Nihayetinde Parlamento'nun mutlak egemenliği yönündeki iddialar reddedilmiştir. Bkz: Göze (n 38) 522-523; Akbay (n 38) 26.

⁶⁹ Fieldhouse (n 36) 109-110.

⁷⁰ Crozat (n 38) 47. Kolonilerin meclisleri, genellikle varlıklı mal sahipleri ve muhafazakâr bireylerden oluştuğu ve Kral tarafından atanan valilerin bu meclisleri istedikleri zaman dağıtma yetkileri olduğu için radikal hareketler için pek uygun bir zemin sunmamıştır. İlk devrim meclisleri 1774'te Boston Limanı'nı kapatan kanunun çıkması üzerine Virginia'da teşekkül etmiştir. Kanunun çıktığı haberinin gelmesiyle *Thomas Jefferson*, *Patrick Henry* ve aynı görüşteki diğer

1774 yılının Eylül ayında Georgia hariç diğer kolonilerin temsilcilerinin katılımıyla Philadelphia'da ilk Kıta Kongresi toplanmıştır. Kongre, Kral ve İngiliz milletine bağlılığını yineleyerek bağımsızlık arayışı olmadığını belirlemekle birlikte Amerika'daki sakinlerin İngiliz halkının sahip olduğu özgürlükleri muhafaza ettiğini ve özellikle Common Law prensipleri çerçevesinde yargılanma hakkına sahip olduğunu vurgulamıştır. Öte yandan Kral'ın, halkın teminat altına alınmış haklarını ihlal etmesi halinde halk üzerindeki hakkını kaybedeceğini ifade edilmiştir. Bu kapsamda Massachusetts Fermanı'ndaki imtiyazları kaldıran düzenlemelerin geçersiz olduğu, İngiltere ile ticaretin kesildiği ve özellikle Quebec Kanunu olmak üzere "*tahammül edilemez kanunlar*"ın iptalinin talep edilmesi gerektiği karar altına alınmıştır. Ayrıca ithalat ve tüketim konusunda varılan uzlaşmayla İngiliz mallarına karşı bir boykot başlamıştır. Kongre'nin bildirisinde doğrudan Amerikan haklarından söz edilmemiş olsa da kolonilerdeki halkların haklarından bahsedilmiştir⁷¹. Bununla birlikte asıl amaç kolonilerin bağımsızlığını tartışmak olmamış, tam tersine Kral'a olan bağlılık teyit edilmiştir. Hazırlanan bildiri metninde koloni halklarının Tac'a sadakati vurgulanmış ve İngiltere'den "*anavatan*" olarak söz edilmiştir. Mevzubahis olan şey kolonilere göç edenlerin ve onların alt-soylarının İngiliz tebaası olarak sahip oldukları hak ve imtiyazlardan vazgeçmeyeceğinin ifade edilmesidir. Bu hak ve imtiyazlara saygı göstermeyen yönetimlere karşı ise üstü kapalı bir şekilde "*direnme hakkı*"na atıfta bulunulmuştur⁷².

İkinci büyük kıta kongresi yine Philadelphia'da 1775'te toplanmıştır. İngiliz güçleri ile halk arasında silahlı çatışmaların patlak vermesi üzerine toplanan bu

kişiler acil bir toplantı düzenleyerek geleneksel anlamda önemi büyük olan özel bir dua ve oruç günü ilan etmişlerdir. Valinin itaatsizlik gerekçesiyle meclisi dağıtmasına rağmen toplantılar sürdürülmüş ve İngiltere'den ithalatı durdurma kararı alınmıştır. Boston'dan gelen atlıların diğer koloni meclislerinden getirdikleri İngiltere ile her türlü ticaretin durdurulması kararlarını içeren mektupların gelmesiyle meclisin tekrar toplanmasına karar verilmiş ve bu davetle kolonilerde ilk eyalet meclisi (provincial convention) veya devrim meclisi kurulmuştur. Bkz: Nevins ve Commager (n 2) 106-107.

⁷¹ Akbay (n 38) 29-30; Roberts (n 32) 716.

⁷² Esen (n 53) 15; Aybay (n 5) 108. Bu kapsamda Massachusetts'in Parlamento'nun kararlarına karşı gösterdiği direnişi desteklemek amacıyla İngiliz mallarının ithalatı ve ihracatının durdurulması kararı alınmıştır. Ayrıca Virginia'daki plantasyon sahiplerinin İngiltere'ye tütün ihracatı ve Massachusetts'teki kaptanların West Indies ile ticaret yapmaması öngörülmüştür. Amerika kolonilerinin Parlamento'ya karşı ortak bir duruş sergilemesine ve Massachusetts'e güç kullanılması halinde tüm Amerika'nın desteğini ifade etmesine yol açmıştır. Gelişmeler, Parlamento'nun çıkardığı kanunların ya hükümsüz kalması ya da bunları uygulamak için kuvvet kullanılmasını iki muhtemel sonuç olarak ortaya koymuştur. Parlamento ise, Massachusetts'in isyan halinde olduğunu ilan ederek ve isyanı bastırmak için imparatorluk kaynaklarını Kral'ın emrine vererek tepki göstermiştir. Bkz: Nevins ve Commager (n 2) 111-112.

kongrede ise milli bir hükümet kurulması ile İngiliz anayasal teamüllerinde yer alan zulme karşı mukavemet hakkına dayanarak silah kullanmanın meşru hale geldiği ifade edilmiştir. Bu kapsamda bir milis kuvveti kurulması öngörülmüş, bu kuvvetin başına George Washington getirilmiştir. Ayrıca kolonilere kendileri için anayasalar hazırlamaları tavsiye edilmiştir. Böylece Kongre bağımsızlık yönünde kati bir irade ortaya koymuştur. Bunun üzerine kolonilerden on bir tanesi kendileri için yeni anayasalar hazırlamış, diğer iki koloni ise daha önceden kendilerine verilen beratları anayasaları olarak kabul ettiğini bildirmiştir⁷³. Kongrede bu kararların alınması ilişkileri daha gergin bir hale getirmiş, çatışmalar bir savaşa dönüşerek 1783 yılına kadar devam etmiştir⁷⁴.

Bu dönemde konumuz açısından yaşanan iki önemli gelişme kolonilerde yaşananların haklarını ilan eden bildirgeler ve kolonilerin hazırladığı anayasalar olmuştur. 1776 yılının Haziran ayında Kongre John Adams, Thomas Jefferson ve Benjamin Franklin'in içerisinde bulunduğu bir komisyona bağımsızlık bildirisi hazırlama görevi vermiştir, hazırlanan Bildiri 2 Temmuz'da kabul ve 4 Temmuz'da ilan edilmiştir⁷⁵. Bildiri, insanların belirli koşullar altında mevcut siyasi bağlarından vazgeçerek eşit ve bağımsız bir statü talep etmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. İnsanlığın ve doğanın yasalarına yapılan atıflarla, her insanın doğuştan eşit haklara sahip olduğu ve bu hakların içinde yaşam, özgürlük ve mutluluk arayışının bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, Britanya hükümetinin adaletsiz uygulamalarına, haksız vergilendirmelere ve temsiliyet eksikliğine dikkat çekilmiştir. İngiltere Kralı ve hükümetinin adaletsizliklerine karşı kolonilerin çeşitli girişimlerde bulunduğu, ancak bu girişimlerin reddedildiği ve adaletsizliklerin devam ettiği belirtilmiştir. Bu durum, bildiriye göre, kolonilerin bağımsızlık ilan etmelerinin zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu aşamadan sonra koloniler, Britanya Tacına olan tüm sadakatlerinden vazgeçtiklerini ve özgür ve bağımsız devletler olarak kendi geleceklerini belirleme hakkına sahip olduklarını ilan etmişlerdir. Bu süreçte koloniler, canları, malları ve onurları ile bu mücadeleye kefil olmuşlardır⁷⁶.

Koloniler içerisinde ilk anayasayı Virginia yapmış, diğer koloniler de onu takip etmiş, Connecticut ve Rhode Island hariç hepsi dört yıl içinde anayasal düzenlerini yeniden kurmuştur. Her biri anayasalarının giriş bölümüne haklar

⁷³ Aybay (n 5) 108-109; Esen (n51) 16.

⁷⁴ Arsel (n 33) 204.

⁷⁵ Nevins ve Commager (n 2) 121.

⁷⁶ Bildiri metniyle ilgili ayrıntılı bilgi için Bkz: Ferro (n 23) 357-361.

beyannamesini yerleştirmiştir. Rhode Island ve Connecticut ise koloni beratlarını yeterince özgürlükçü buldukları için bunları muhafaza etmiştir. Yeni anayasalar cumhuriyetçi bir ruhu yansıtmıştır⁷⁷.

Bir yandan savaş diğer yandan yeniden teşkilatlanma çabası, kendiliğinden oluşan büyük çaplı bir ayaklanma olmaktan ziyade yetenekli kimseler tarafından titizlikle tasarlanmış, Amerika'nın önde gelen isimleri tarafından dağınık vaziyetteki kraliyetçilere ve muhafazakarlara karşı şevk ve ihtiyatla yürütülmüştür. Daha savaşın başlarında Washington'un kuvvetleri belirgin bir Amerikan bayrağı dalgalandırmaya başlamış, aynı dönemlerde İngiltere'den yeni gelen ve yetenekli bir radikal olan *Thomas Paine*, "*Common Sense*" adlı broşürü yayımlamıştır. *Paine*'in bağımsızlığın aciliyetini vurgulayan yazısı derinden yankı bulmuştur. Buradaki fikrî faaliyette *Sidney*, *Harrington*, *Milton* ve *Locke* gibi İngiliz düşünürlerden ilham alınarak Püriten cumhuriyet doktrinleri ile 1688 Devrimi koloniler ölçeğinde yeniden yorumlanmıştır. İngiltere'nin kusurlu temsil sistemine karşı çıkılarak, oligarşiye yarayan ve oy hakkını sınırlayan yapıdan farklı bir temsil sistemi geliştirilmiş; bu sistem yeni bölgeleri de kapsayacak şekilde genişletilmiş ve

⁷⁷ Anayasalarda geçen haklar ve iktidarın suiistimalini önleyici mekanizmalar şu şekilde tespit edilmiştir: Hukuka aykırı şekilde müsadere ve tutuklamalar ile kişiliğin dokunulmazlığı sağlanmıştır. Herkese hakkındaki ithamın sebep ve mahiyetini öğrenmek, itham edenlerle yüzleşmek, kendi şahitlerini dinletmek ve seri bir şekilde yargılanmayı talep etmek hakkı tanınmıştır. Kişilerin özgürlüklerinden mahrumiyeti, tarafsız bir jüri huzurunda ve kanunlara uygun şekilde yapılacak yargılama sonucu söz konusu olmaktadır. Kanunların geçmişe yürütülemeyeceği esas alınmıştır. Kişiye veya zümreye bağlı imtiyazlar kaldırılmıştır. Mülkiyet hakkı teminat altına alınmıştır. Serbest seçimler kamusal hayatın temeli olarak kabul edilmiştir; seçmenlik sıfatını kazanan herkes temsilcilerini ve memurlarını seçmekte ve kamusal makamlara geçmekte eşit derecede hak sahibi kılınmıştır. Kamusal menfaatleri ilgilendiren konularla ilgili olarak ve istişare amacıyla halka toplanma hakkı tanınmıştır. Basın özgürlüğü garanti altına alınmıştır. Dilekçe hakkı sağlanmıştır. Meclislerde müzakerelerin serbest olacağı belirtilmiş ve temsilcilere görevlerinin ifası bakımından dokunulmazlık verilmiştir. Vergilerin tahmilî halkın veya temsilcilerin rızasına bağlanmıştır. Din, inanç, vicdan ve ibadet hürriyetleri tanınmıştır. Halk iktidarın kaynağı olarak görülmüştür. Özgürlüklerin muhafazası için kuvvetler ayrılığı sistemi benimsenmiş ve söz konusu kuvvetler arasında "*kontrol ve denge*" (check and balance) mekanizması kurulmuştur. Yasama kuvveti için çift meclis sistemi benimsenmiş, yasamaya üstünlük tanınmış, yürütmenin yetkileri kısıtlanmış, yargı açısından ise İngiliz sistemi muhafaza edilmiştir. Özgürlüklerin zarar görmemesi için yürütmenin faaliyet süresi kısa tutulmuş, memur atama yetkisi kısıtlanmış, "*impeachment*" usulü kabul edilmiş; yürütme organlarının yasamanın içinden veya halkın seçimiyle göreve gelmesi kararlaştırılmıştır. Kanunların veto edilmesi tehlikesine karşı yüksek meclis üyelerinin seçimle göreve gelme ilkesi esas alınmıştır. Yargı kuvveti bakımından Equity ve Common law ilkeleri uygulanmaya devam edilmekle birlikte bunlara yasama organı tarafından yapılan "*statute law*" eklenmiştir. Hakimlerin tayin ve azillerine ilişkin kararları alma yetkisi meclislere tanınmıştır. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Crozat (n 38) 56-61; Göze (n 38) 527.

Parlamento'nun mutlak otoritesi reddedilmiştir. Bununla birlikte, İngiltere'nin de takip ettiği önemli bir prensip olarak doğal haklara saygı fikri benimsenmiştir⁷⁸. Özellikle *Locke*'un devletin en yüce vazifesinin herkesin hakkı bulunan hayat, özgürlük ve mülkiyeti korumak olduğunu ileri sürdüğü ve siyasi otoritenin sadece halkın menfaati için emaneten elde tutulduğunu belirttiği "*Hükümet Üzerine İkinci İnceleme*" adlı eserinde yer verdiği doğal hakları ihlal edildiği zaman halkın hükümeti değiştirme hakkının bulunduğu dair görüşü ("*Yasal otoriteye dayanmayan kaba gücün kötülüklerini giderecek gerçek çare, ona karşı yine güç kullanmaktır*") oldukça revaç bulmuştur⁷⁹.

Bağımsızlık Bildirisi'nde bireylerin doğuştan gelen eşitlik, yaşam, özgürlük ve mutluluk arayışı gibi vazgeçilmez haklara sahip olduğu temel bir ilke olarak vurgulanmıştır. Bu hakların ihlali, "*Muhacir Ataların*" gemilerde verdikleri sözler ve

⁷⁸ Kuzey Amerika'daki mücadeleye damga vuranlar iki gruba ayrılabilir. Birinci grupta genellikle az eğitilmiş ve uzak bölgelerden gelen zanaatkar ve radikal devrimcilerden oluşan *Patrick Henry, Alexander Mcdougall, Christopher Gadsden, Isaac Sears, Daniel Roberdau, George Bryan, Thomas Person, Timothy Bloodworth, John Lamb* gibi isimler devrime maddi ve enerjik olarak katkıda bulunmuş, ikinci grupta ise *Benjamin Franklin, Samuel Adams, John Adams, Willie Jones, James Otis, Alexander Hamilton, John Morin Scott, George Clinton, William Livingston, John Jay, Thomas Jefferson, Richard Henry Lee, George Mason, John Dickinson* ve *John Rutledge* gibi eğitilmiş yazar ve düşünürler ise fikrî katkılarıyla devrimin gidişatını önemli ölçüde etkilemiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Nevins ve Commager (n 2) 100-105; Ferro (n 23) 356. Amerika'daki yazılı anayasa fikrinin oluşumunda Püriten'lerin etkisi büyük olmuştur. Dini zulümden kaçan ve siyasi alana dini doktrinlerini aşılama hevesli olan bu grup, devleti kilisenin bir uzantısı olarak görmüş ve sosyal birlikleri özgür ve eşit bireyler arasındaki kalıcı paktlar olarak değerlendirmiştir. İngiltere'deki Cromwell rejiminin tesisinde de etkili olan bu inanç, ahlaki ilkelere dayalı yasalarla Parlamento'nun yetkilerini sınırlamayı amaçlamıştır. Özellikle "*müstakiller*" (independants) adı verilen Püritanizm'in radikal fraksiyonu, dini yaşamlarını düzenleyen anlaşmalara dayanarak siyasi yaşamın da benzer bir temel üzerine kurulmasını savunmuştur. Her cemaat veya heyetin dini ve siyasi toplumu düzenleyen iki temel anlaşmaya sahip olduğu ileri sürdükleri düşünceleri Amerikan anayasalarının oluşumunda etkili olmuştur. İngiltere'de uygulanamayan bu sistem, Amerika'ya göç eden Püritenler tarafından hayata geçirilmiş, ilk Amerikan anayasaları anlaşma niteliği taşımıştır. Her ne kadar bu yeni anayasalar, "*Muhacir Atalar*"ın anlaşmalarına şeklen benzemese de esasen benzer özellikler taşımıştır. Bu yeni anayasalarda, yemin ve imza yerine seçmenlerin oyları önem kazanmış, özgür bireylerin (freemen) az sayıda kişi tarafından hazırlanan anayasa tasarıları hakkında oy kullanma sorumluluğu ve çoğunluk kararının yeterli görülmesi, Amerikan anayasa geleneğinin temellerini oluşturmuştur. Bkz: Crozat (n 38) 44-45. *Harrington*'un "*Commonwealth of Oceana*"sı Amerikan devrimcileri üzerinde büyük etkiler bırakmıştır. Özellikle Massachussets Anayasası'nda bu ütopyaya pek çok atıfta bulunulmuş ve eyaletin adının Oceana olarak değiştirilmesi dahi teklif edilmiştir. Bunun dışında Carolina, Pennsylvania ve New Jersey anayasalarında da *Harrington*'un fikirlerine yer verilmiştir. Hatta iki meclisli ve yüksek mahkemeli Amerika Birleşik Devletleri Anayasası, *Harrington*'un hayranı olan John Adams aracılığıyla esere mal edilmiştir. Bkz: Kumar (n 17) 110-111.

⁷⁹ Nevins ve Commager (n 2) 101.

yaptıkları antlaşmalar dikkate alındığında hükümdar ile tebaa arasındaki toplumsal sözleşmeyi bozmuştur ve Britanya Tahtı ile Amerika arasındaki anlaşmanın ihlali sonucu yeni bir anlaşma yapılması gereği ortaya çıkmıştır. Bildiri’de, bu hakları koruyacak, otoritesini yönetilenlerin rızasından alan hükümetlerin kurulması ve bu hükümetlerin amaçlarını yerine getiremediği durumlarda halkın yeni bir hükümet kurma hakkı olduğu belirtilmiştir⁸⁰. Benzer şekilde kolonilerin yaptıkları anayasalarda da Magna Carta ve Bill of Rights ilkeleriyle birlikte doğal hukuk ve sosyal sözleşme görüşlerinin yansıtıldığı söylenebilir⁸¹. Bu meyanda

⁸⁰ Bildiride İngiltere Kralı’nın yönetiminin tarihinin “devletler” (states) üzerinde mutlak nitelikte tiranlık tesis etmeye yönelik haksızlık, zararlar ve gasplar tarihi olduğu belirtilerek İngiltere ile bağların kesildiği ifade edilmiştir. Buradaki bağımsızlık ilanı, devlet olma süreci ve İngiltere olan ilişkilerin mahiyeti tartışma konusu olmuştur. Amerikalıların bakış açısına göre Bildiri, yeni birleşen kolonilere hem iç hem de uluslararası alanda serbest ve bağımsız varlıklar olarak hareket etme hakkı ve iktidarını tanımıştır. Bildiri tarihinden itibaren Kongre’de alınan kararlar, kanun gücünde kabul edilmiştir. Örneğin *Story*, Bildiri’nin en yüksek otorite tarafından yapılan bir işlem olduğunu, İngiltere ile olan tüm siyasi bağların ve tabiiyetin sona erdiğini belirtmiştir. Bu değişim sadece fiiliyatta değil, hukuki ve anayasal terimlerle de tanınmıştır ve mahkemeler tarafından destek görmüştür. Uluslararası hukuk açısından *Ferguson* ve *McHenry*’e göre, Amerikan bağımsızlığını hukuki olarak tanıyan Fransa ve Hollanda dışında, diğer milletler tanıma ve elçileri kabul konusunda tereddüt göstermiş, ancak 1783 tarihli Versay Antlaşmasından sonra durum hukuki meşruiyet kazanmıştır. Bildiri ile birlikte ortaya tek bir devlet mi yoksa on üç ayrı devlet mi ortaya çıktığı konusunda ise bir kısım görüşler “özgür ve bağımsız devletler... tam bir iktidarı haiz bulunduğu...” ibaresinden yola çıkarak ayrı devletlerin varlığından, diğer görüşler ise “... bu kolonilerin iyi kalpli insanları adına ve onun iktidarıyla... Genel Kongre’de toplanmış Amerika Birleşik Devletleri temsilcileri olan bizler...” ibaresinden hareketle tek devletin varlığını ileri sürmüşlerdir. *Story*, bu konuda münferit hükümetler veya temsilciler tarafından değil, ortak hedefe ulaşmayı amaçlayan Birleşik Devletler halkı tarafından seçilen temsilciler aracılığıyla yapılmış kolektif ve keza halkın yeni bir hükümet kurma veya değiştirme hakkından kaynaklanan temel bir egemenlik eylemi olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla söz konusu çaba herkesin menfaatini gözetken kolektif bir çaba olarak ortaya çıkmıştır. Bölgesel yönler göstermek ve “devletlerin” neredeyse bağımsız şekilde hareket etmelerine rağmen hukuki anlamda hâkim görüş, Bildiri’nin tek bir milletin varlığına işaret ettiği ve “devletlerin” bağımsızlığının bölgesel yönetimle sınırlığı olduğu yönünde belirlemiştir. Nitekim daha sonraları Amerikan Yüksek Mahkemesi, İngiliz yönetiminin sona ermesiyle birlikte dış egemenlik hakkının Kraliyet’ten Amerika Birleşik Devletleri olarak birlikte hareket eden kolonilerin müşterek iktidarına intikal ettiğini belirtmiştir. Ayrıntılı bilgi için Bkz: Aybay (n 5) 110-111; Crozat (n 38) 53-56.

⁸¹ Göze (n 38) 527. Magna Carta’nın orijinal hali ve özellikle kişi özgürlüğü ve güvenliğini ilgilendiren 29. kısmı kolonilerin ilan ettikleri haklar bildirilerine ve yapmış oldukları anayasalara önemli ölçüde entegre edilmiştir. Bu kapsamda işlenen suçlara ilişkin yargılamaların suçun işlendiği bölgede teşkil edilecek jüri tarafından gerçekleştirileceğinin hükme bağlanması, özgürlükten alıkonmanın yalnızca kanun uyarınca ve kişinin akranlarının kararı ile mümkün olabileceğinin ifade edilmesi ve aşırı para cezaları ile zalimane ve alışılmadık cezaların yasaklanması bu etkiyi göstermektedir. Kaza adaletin satın alınamayacağı, reddedilemeyeceği veya geciktirilemeyeceği de belirtilen ilkeler arasında yer almıştır. 1779’da Massachusetts’te *John Adams*, kamunun selametine adanmış bir hükümetin bireyler tarafından değil, yasalar tarafından

İngiltere krallarının koloni halkı üzerinde hiçbir zaman sahip olmadığı hakların, aslında karşılıklı menfaatler temelinde yapılan bir sözleşmeyle halka ait olduğu ve bu sözleşmenin, bir tarafın itaati ile diğer tarafın himayesini şart koşan, karşılıklı bağ kuran iki temel yükümlülüğü içerdiği vurgulanmış, söz konusu yükümlülüklerden herhangi birinin yerine getirilmemesi durumunda ise bu sözleşmenin geçersiz hale geleceği belirtilmiştir. Maryland Anayasası, meşru hükümetin halktan geleceğini ve yalnızca sözleşmeye dayanarak ve kamunun iyiliği için kurulduğunu belirtmiştir. Massachusetts Anayasası siyasi topluluğun rızasıyla birleşen kişilerden oluştuğunu, halkın tek vatandaşı ve tek vatandaşın da bütün halkla müşterek menfaati sağlamak üzere yapılmış kanunlarla idare edildikleri konusunda anlaşmalarını ortaya koyan sosyal sözleşme olduğunu ifade etmiştir. Delaware ve Pennsylvania anayasaları ise sözleşmeyi belirtmekle birlikte doğal ve vazgeçilmez haklara atıfta bulunmuştur⁸².

Bağımsızlık savaşının nasıl sonuçlanacağı iki faktör ekseninde şekillenmiştir. İngiltere açısından zafer, sadece askeri bir başarı değil, imparatorluk otoritesinin yeniden tesisi ile Amerikalıların müstakbel sadakatini sağlama bakımından siyasi bir başarıyı da gerekli kılmıştır. Diğer bir deyişle İngiltere'ye sadık kalanlardan baskın bir konuma gelmeleri ve gelecekteki Anglo-Amerikan ilişkileri için uygun bir ortam hazırlaması beklenmiştir. Ancak planlar gerçekleşmemiş ve sadık kalanlar, kendilerine göre daha tutkulu ve hareketli olan radikallere kıyasla moral ve siyasi üstünlüğü sağlayamamışlardır. 1778 yılına gelindiğinde İngiltere, Amerika'nın bağlılığı için verdiği mücadeleyi büyük ölçüde kaybetmiş ve bağımsızlık hizipleri aşarak milli bir dava haline gelmiştir. Siyasi kayıp askeri cepheyle telafi edilmeye çalışılmışsa da Fransa, İspanya ve Hollandalıların isyankârlar lehine devreye girmesi savaşın kaderini tayin etmiştir. Limanlardaki İngiliz ablukası kırılarak kara güçleri ile donanma arasındaki bağ koparılmış, muharebe sahalarındaki zaferlerle İngiliz nüfuzu erimiştir. Henüz 1782'deki barışa dair ön görüşmelerde Birleşik Devletler'in bağımsızlığı tanınmıştır⁸³. Amerikalılar, Fransa ile olan

yönetilmesi gerektiğini ilan etmiştir. Bu ilke, monarşi veya Parlamento tarafından sık sık ihlal edilen ve vatandaşların hak ve özgürlüklerini geri almak zorunda kalmasına yol açan Magna Carta'nın amaçlarını yansıtmıştır. Bağımsızlık mücadelesi veren koloniler, hak ve özgürlüklerini açıkça ifade ederek ve yeni anayasalarda yasama organlarının iktidarını sınırlandırarak bu tür sonuçları önlemeyi hedeflemiştir. *Adams*'ın katkısı, 1780 Massachusetts Anayasası'nın en az üç hükmünün Magna Carta'ya dayandırılmasını sağlamada önemli bir rol oynamıştır. Bkz: Dickinson (n 34) 95-96.

⁸² Crozat (n 38) 57-58.

⁸³ Fieldhouse (n 36) 111-112.

anlaşmalarına sadık kalarak, başlangıçta İngiltere ile ayrı bir barış anlaşması yapmaktan tereddüt etmişlerdir. Ancak, Fransa'nın İspanya lehine Amerika'ya karşı tavizler verebileceğini fark ettiklerinde, 1783'te İngiltere ile Paris Antlaşması'nı imzalamışlardır. Bu hamle, Versay hükümetini rahatsız etmiş, ancak Benjamin Franklin'in Fransa'daki becerikli politikasıyla sorun çözülmüştür. 3 Eylül 1783'te resmileşen Paris Antlaşması, Amerika'ya bağımsızlık ve Atlantik'ten Mississippi'ye kadar olan topraklarda tam egemenlik kazandırmıştır. İngiltere ve Amerika arasındaki mevcut anlaşmazlıkların çözülmesiyle, aralarındaki ırk birliği hatırlanmış ve yeni bir dostluk devresine girilmiştir⁸⁴.

Savaş ile gelen bağımsızlıktan sonra mevcut on üç koloni on üç devlet haline gelmiştir. Ancak bu devletleri birbirine bağlayan Kongre'nin otoritesi zayıf bir görünüm sergilemiş; zaman zaman birbirini kıskanan, birbirine düşman ve daha güçlü bir otorite altında toplanmayı pek de arzulamayan devletler için basit bir çerçeveden öteye geçememiştir. Savaş sırasında müşterek düşmana karşı yakınlaşan koloni halkları savaştan sonra kendi bölgesinin kimliği ile yetinmek ihtiyacı hissetmiştir⁸⁵. Ancak devrim, varlıklı ve ayrıcalıklı kesimlere verilen değeri azaltarak eşitlik ve adaleti toplumsal yapıda öne çıkarmıştır. Başlangıçtaki birleşmeye yönelik işaretlerin azlığına rağmen zamanla bir milletin oluşumunu mümkün kılacak gelişmeler yaşanmıştır. Kıta coğrafyasının sunduğu kaynaklar ve ekonomik potansiyel, dış müdahalelerin azalmasına ve iç meselelerin ele alınmasına olanak tanımıştır. 1780'li yıllardaki ticaret krizinin yol açtığı anayasal krizle siyasi anlamda varlığını sürdürmesine şüpheyle yaklaşılan Birleşik Devletler fikri, her şeye rağmen ekonomik yönlerin yanı sıra, yerleşimcilerin bağımsızlığı ile özgürlük, serbest ticaret ve eşitliği destekleyen bir ideoloji olarak cumhuriyetçilik ilkelerini simgelemiştir. Özgürlük ve eşitlik meselelerinin bu şekilde ele alınışı, küresel öneme sahip bir yerleşimci bağımsızlığı modeli doğurmuştur⁸⁶. Bu ortamda birleşme umutları da terk edilmemiş ve önce konfederasyon, daha sonra federasyon şeklinde gerçekleşmiştir.

SONUÇ

Amerika kıtasının keşfinden sonraki süreçte İngilizlerin bölgeye olan ilgisi çeşitli yazarlar, bilginler ve emperyal genişleme taraftarlarının monarşiyi yönlendirmesiyle gerçekleşmiştir. Kıta, ütopyik yazarlar tarafından yeni ve İngiltere'ye

⁸⁴ Lütem (n 4) 37; Roberts (n 32) 716-717.

⁸⁵ Lütem (n 4) 38-39.

⁸⁶ Nevins ve Commager (n 2) 135; Roberts (n 32) 717; Wallerstein (n 51) 250.

göre daha adil bir düzenin kurulmasının mümkün olduğu bir ülke olarak algılanmış, *John Locke* gibi düşünürler yerleşimi hukuki ve siyasi anlamda meşru kılmak için fikirler geliştirmiştir. Bununla birlikte coğrafyacılara, matematikçilere ve tarihçilere Amerika üzerindeki emperyal rekabette İngiltere'nin argümanlarını güçlendirmek için arayışlara girmişlerdir. Nitekim keşif, yeni sorunları da beraberinde getirmiş; bu alanın ilk öncülerinden İspanya ve Portekiz'in Papalık eliyle yapmış olduğu paylaşım Fransa, Hollanda ve İngiltere gibi diğer aktörlerin katılımıyla yeniden ele alınmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde geliştirilen "*keşif doktrini*" ile Hristiyan bir hükümdar tarafından yönetilmeyen topraklarda, keşfeden gücün tesis ettiği kontrol ve otorite tanınmıştır. Keşif ve işgalle birlikte bunları gerçekleştiren Avrupalı millet söz konusu bölge üzerinde önemli haklar elde etmiş, keşfedilen bölgede yaşayan yerlilerin hakları ise büyük ölçüde göz ardı edilmiştir. Topraklarını verimli kullanmadıkları veya Avrupalılarla ticarete yanaşmadıkları gibi gerekçelerle yerliler, mülkiyet ve yönetme haklarından mahrum bırakılmıştır. Bu gelişmelerle birlikte mülkiyeti elde edildiği ileri sürülen topraklarda yönetme hakkının da doğduğu fikri güçlenmiştir.

İngilizler, ilk başlarda ticaret yapmak amacıyla ilişkiler geliştirdiği Amerika'nın kuzey bölgelerinde zamanla kalıcı olmayı hedeflemişlerdir. Yerlilerle olan mücadelelerinde ısrarcı davranışları ve teknolojik avantajlarını kullanmaları neticesinde kendilerine okyanustan iç bölgelere doğru alanlar açmışlar; çatışmalar, iş birlikleri, satın alım anlaşmaları gibi yollarla ilerlemelerini sürdürmüşlerdir. Bu ilerleme sonucunda İngiltere'de yaşayan ve yoksulluktan, iç çekişmelerden, bitmek bilmeyen savaşımlardan, fakirlikten, dini ve sosyal baskılardan bunanan pek çok kişi aileleri ve mallarıyla birlikte yeni bir hayat kurmak üzere Amerika'ya göç etmiştir. Kraliyet tarafından verilen beratlarla gerçekleştirilen bu göçler, söz konusu belgelerin seyahat kurallarını, takip edilecek yolları, taşınacak şeyleri, gidenlerin görevlerini belirlediği ölçüde göçlere hukuki bir zemin, düzen ve istikrar kazandırmıştır. Bu yolla Amerika'ya gidenler kendileri, aileleri ve mallarıyla birlikte hukuki, siyasi ve dini geleneklerini de götürmüştür. Büyük çoğunluğu Anglo-Saksonlardan oluşan bu topluluklar hukukun üstünlüğü, mahalli özerklik, temsil sistemi, imtiyaz ve özgürlükler ile donatılmıştır. Kral'ın tebaası olmaya devam eden ve İngiltere'deki İngilizlerin sahip olduklarına denk haklara sahip olan yerleşimciler, XVIII. yüzyılda sayısı on üçü bulan koloniler dahilinde kendi kurumlarıyla temayüz etmişlerdir. Kral'ın tayin ettiği bir vali ve ona bağlı bir konseyin yanında kolonilere kendi kendilerini idare edebilme noktasında yasa yetkisinin tanındığı meclisler verilmiştir. Böylece İngiltere'ye yerleşimciler eliyle uzak coğrafyalarda egemenlik hakkı kazandıran beratlar, bu egemenliğin

yansımaları noktasında haklar bahşederek ve siyasi bir organizasyon kurarak Amerika'daki anayasacılığın öncüsü olmuş; yerleşimciler tarafından büyük bir hürmet ve kutsallıkla karşılanmıştır.

Kuzey Amerika'daki İngiliz varlığı, yerleşim koloniciliğinin önemli bir örneğini oluşturmuştur. Bir bölgeyi ele geçirip oradaki insanları ve coğrafyayı ölçsüzce tüketen istismara dayalı kolonicilikten farklı olarak yerleşim koloniciliği bölgeyi yerlilerden arındırarak dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Yerlilerin varlığı ile birlikte toprak ve doğa ile olan ilişkileri de silinmekte, yerleşimcilerin kimlikleri ve tasavvurları sirayet ettirilmektedir. İngilizler de Amerika'daki yerli halklara karşı bir imha ve süpürme faaliyetine girişmiş, kurmuş oldukları kolonileri mümkün olduğunca İngiltere'deki düzene uygun hale getirmeye çalışmıştır. Yerli varlığın reddi ve uzaklaştırılmasıyla ihtiyaç duyulan işgücü Afrika'dan getirilen kölelerden temin edilmiştir. Böylece sosyal yaşantısıyla, ekonomisiyle, mimarisiyle ve şehir-ciliğiyle İngiltere'dekinin kopyası yerleşim yerleri köle emeğinden istifade edilerek oluşturulmuştur. İngiltere'deki yer adları başına "yeni" sıfatı eklenerek veya önemli şahsiyetlerin isminden esinlenerek şehirler kurulmuş, bu kuruluş süreci çeşitli anlatılarla efsaneleştirilmiş ve tüm bunların neticesinde bir yerleşimci kimliği meydana getirilmiştir.

Yerleşim koloniciliği egemenlik kavramıyla da ilişkilidir. Yerleşimin gerçekleştirilmesiyle hükümdar adına kurulan egemenlik yerleşimciler ve yerleşim bölgesindeki kurumlar tarafından hayata geçirilmektedir. Toprak üzerindeki mülkiyetle bağdaşmış bu egemenlik anlayışı, yerleşimi göçten farklı kılmaktadır. Bir yere gidip oranın düzeni içerisinde kendisine bir hayat kurmaya çalışan göçmenlerden farklı olarak yerleşimciler, emperyal bir otorite adına yerlilerinkine rakip bir egemenlik ilan etmekte ve uygulamaktadır. Böylece yerlilerin oradaki varlıklarından kaynaklanan egemenliği, metropolün teorik anlamdaki egemenliği ve yerleşimcilerin metropol adına yürüttüğü egemenlik iç içe geçmiş haldedir. Zamanla bu karmaşa yerleşimcilerin egemenliği kendilerine mal etmeleri şeklinde bir yöne evrilerek bağımsızlık mücadelelerinin önünü açmaktadır. Hükümdarın tebaası ile olan şahsi bağları, yerleşimcilerin toprak mülkiyetinden doğan hakları ve yerlilerin daha ziyade sosyal, kabilevi ve ailevi otoriteleri arasında yerleşimciler yerlileri uzaklaştırarak ve hükümdar ile tabiiyet ilişkisini kopararak egemenliğini elde edebilmiştir.

Kuzey Amerika örneğinde bu durum Yedi Yıl Savaşları'nı takip eden dönemde İngiltere'nin koloniler üzerindeki mali tedbirlerini artırma arayışına kolonilerin itirazı ile söz konusu olmuştur. İngiltere'deki Parlamento'nun

kolonilerden gelen gelirleri artırmak için giriştiği kanunlaştırma faaliyeti kolonilerin yetki konusunu gündeme getirmelerine neden olmuş; koloniler böyle bir vergilendirmenin kendi meclisleri tarafından yapılacak kanunlarla mümkün olabileceğini savunmalarına karşılık İngilizler Parlamento'nun imparatorluğun bütün coğrafyası üzerinde yasama yetkisine sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Metropolün koloniler ile ilişkisini geliştiren şartlara uyarılma konusunda yetersiz kalması meselenin çözülmesini geciktirmiştir. Savaşlar sırasında askeri anlamda rüşünü ispatlayan koloniler, ekonomik ve siyasi yapılarıyla adeta bir devlet hacmini yakalamış olmanın verdiği özgüvenle İngiltere'ye kafa tutmuş ve devlet gibi muamele görmeyi talep etmişlerdir. Ancak karşılıklı talepleri uzlaştıracak dönüşümler olmamış ve iddialarında ısrarcı olan taraflar arasındaki düşük yoğunluklu mücadeleler bir savaş halini almıştır.

Koloniler İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelelerinde birleşme yoluna gitmişlerdir. Kongreler çizgisinde ilerleyen bu süreçte radikal unsurlar muhafazakarlara ağır basmış, kolonilerin tamamının yer aldığı topyekûn bir savaş yürütülmüştür. Kongrelerde alınan kararlar başlangıçta Kral'a olan sadakati dile getirse de yaşanan gelişmeler söylemi değiştirmiş; kralların gasp ve zulümlerinin sona erdirilmesi gerektiği "*sosyal sözleşme*" ile "*direnme hakkı*" çerçevesinde Bağımsızlık Bildirisi ve koloni anayasalarında ilan edilmiştir. Böylece koloniler İngiltere'den ayrılarak bağımsız devletler olarak yollarına devam etme iradelerini açıkça ortaya koymuştur. Devam eden savaşta ibreler Hollanda ve Fransa'nın desteğiyle yerleşimciler lehine dönmüş, nihayet 1783'te yapılan Paris Antlaşması ile İngiltere'nin savaşı kaybettiği ve kolonilerin bağımsızlığını tanıdığı tescillenmiştir. Bu noktadan sonra koloniler savaş için gösterdikleri birleşme iradesini çeşitli zorluklara rağmen siyasi olarak da göstermiş, önce konfederasyon, daha sonra federasyon şeklinde bir araya gelerek Amerika Birleşik Devletleri'ni kurmuşlardır. Böylece İngiltere'ye bağlı bulunduğu sırada tesis edilemeyen merkez-çevre yetki dengesi federasyon ile sağlanmış; kolonilerin bağımsızlıklarına olan düşkünlükleri uyumlu bir yapı içerisinde korunmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akbay M, 'Amerika Birleşik Devletlerinin Anayasa Tarihi' (1950) 7 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 18-39
- Anghie A, *Imperialism, Sovereignty and the Making of International Law* (Cambridge University Press 2004)
- Arneil B, *John Locke and America: The Defence of English Colonialism* (Oxford University Press 1996)
- Arsel İ, *Anayasa Hukukunun Umumi Esasları (Birinci Kitap: Demokrasi)* (Güven Matbaası 1955)
- Aybay R, *Genel Kamu Hukuku Devlet (18.-20. Yüzyıl)*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi 2017)
- Bacon F, *The New Atlantis* (The Floating Press 2009)
- *Essays or Counsels, Civil and Moral* (The Floating Press)
- Berner M L, 'Utopias of the English Revolution' in *Journey Through Utopia: A Critical Assessment of Imagined Worlds In Western Literature* (PM Press 2019)
- Bertrand L, *İspanya Tarihi* (Kanaat 1940)
- Black J, *İngiltere Tarihi* (Doğu Batı 2020)
- Burbank J ve Cooper F, *İmparatorluklar Tarihi* (İnkılâp 2018)
- Clark D S, 'Comparative Law in Colonial British America' (2011) 59 (3) *The American Journal of Comparative Law* 637-674
- Convay S, 'British Governments, Colonial Consumers, and Continental European Goods in The British Atlantic Empire, 1763 - 1775' (2015) 58 (3) *The Historical Journal* 711-732
- Craven M, 'Colonialism and Domination' in Bardo Fassbender and Anne Peters (eds), *The Oxford Handbook of the History of International Law* (Oxford University Press 2012)
- Crow M, 'Atlantic North America from Contact to the Late Nineteenth Century' in Edward Cavanagh and Lorenzo Veracini (eds), *The Routledge Handbook of the History of Settler Colonialism* (Routledge 2016)
- Crozat C, *Amme Hukuku Dersleri: XVIII. Asrın Sonunda Avrupa ve Amerika Siyasi Müesseselerinin Karakteristik Vasıfları - Büyük Fransız İhtilali ve Devlet Mevhumu Üzerindeki Tesirleri* (Talat Altın Matbaası 1949)
- Dickinson H T, 'Magna Carta in the American Revolution' in Lawrence Goldman (ed), *Magna Carta: History, Context and Influence* (University of London Press 2018)
- Erece B, *Deniz aşırı Sömürge İmparatorluklarında Egemenlik Sorunu* (Yetkin 2023)
- Esen B N, *Anayasa Hukuku* (Arbas Matbaası 1948)

- Ferro M, *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl - 20. Yüzyıl* (İmge 2017)
- Fieldhouse D K, *The Colonial Empires: A Comparative Survey from the Eighteenth Century* (The Macmillan Press 1982)
- Finley M I, 'Colonies: An Attempt at a Typology' (1976) 26 Transactions of the Royal Historical Society 167-188
- Göze A, *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler* (15. Baskı, Beta 2015)
- Greer A, 'Settler Colonialism and Empire in Early America' (2019) 76 (3) The William and Mary Quarterly 383-390
- Güngör G, *Sömürgeciler 1* (Cinius 2019)
- Harrington J and Pocock J.G.A. (ed), *The Commonwealth of Oceana and A System of Politics* (Cambridge University Press 2008)
- Hixson W L, *American Settler Colonialism* (Palgrave Macmillan 2013)
- Holstun J, *A Rational Millennium: Puritan Utopias of Seventeenth-Century England and America* (Oxford University Press 1987)
- Howe S, *İmparatorluk* (Dost 2015)
- Johnson H A, 'English Statutes in Colonial New York' (1977) 58 (3) New York History 277-296
- Johnston A and Lawson A, 'Settler Colonies' in Henry Schwarz and Sangeeta Ray (eds), *A Companion to Postcolonial Studies* (Blackwell Publishing 2005)
- Jowitt C, "Books will speak plain"? Colonialism, Jewishness and Politics in Bacon's New Atlantis' in Bronwen Price (ed), *Francis Bacon's New Atlantis: New Interdisciplinary Essays* (Manchester University Press 2002)
- Kumar K, *Ütopyacılık* (İmge 2005)
- Lawson R M, 'Anglicans on the Frontier: The Great Commission and the Exploration and Colonization of North America' (2018) 87 (2) Anglican and Episcopal History 180-204
- Luraghi R, *Sömürgecilik Tarihi* (E 2019)
- Lütem İ, *Amerikayı Tanıyalım* (Milli Eğitim Basımevi 1966)
- Mattelard A, *Gezegensel Ütopya Tarihi: Kehanetsel Kentten Küresel Topluma* (Ayrıntı 2005)
- McCarthy F, 'Participatory Government and Communal Property: Two Radical Concepts in The Virginia Charter of 1606' (1993/1995) 28/30 Irish Jurist 270-306
- Miller R J, *"The Doctrine of Discovery", Discovering Indigenous Lands: The Doctrine of Discovery in the English Colonies* (Oxford University Press 2010)

- Miller R J and Stitz O, *The International Law of Colonialism in East Africa: Germany, England, and the Doctrine of Discovery*, (SSRN Electronic Journal 2021)
- Mumford K, 'After Hugh: Statutory Race Segregation in Colonial America, 1630-1725' (1999) 43 (3) *The American Journal of Legal History* 280-305
- Moore M, 'The Taking of Territory and the Wrongs of Colonialism' (2019) 27 (1) *The Journal of Political Philosophy* 87-106
- More T, *Ütopya* (Alfa 2014)
- Nevins A ve Commager H S, *ABD Tarihi*, (Doğu Batı 2017)
- Newby-Alexander C, 'The Arrival of the First Africans to English North America' (2019) 127 (3) *The Virginia Magazine of History And Biography* 186-199
- Nine C, *Sharing Territories: Overlapping Self-Determination and Resource Rights* (Oxford University Press 2022)
- Okandan R G, *Umumi Amme Hukuku Dersleri* (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları 1969)
- Oliver P C, "'Dominion Status": History, Framework and Context' (2019) 17 *International Journal of Constitutional Law* 1173-1191
- Osterhammel J, *Colonialism: A Theoretical Overview* (Third Printing, Markus Wiener 1999)
- Reid J G. and Peace T, 'Colonies of Settlement and Settler Colonialism in Northeastern North America, 1450-1850' in Edward Cavanagh and Lorenzo Veracini (eds), *The Routledge Handbook of the History of Settler Colonialism* (Routledge 2016)
- Richter D K, 'Mid-Atlantic Colonies, R.I.P.' (2015) 82 (3) *Pennsylvania History: A Journal of Mid-Atlantic Studies* 260-281
- Roberts J M, *Dünya Tarihi II. Cilt*, (İnkılâp 2011)
- Romney S S, 'Settler Colonial Prehistories in Seventeenth-Century North America' (2019) 76 (3) *The William and Mary Quarterly* 375-382
- Saito N T, *Settler Colonialism, Race, and the Law: Why Structural Racism Persists* (NYU Press 2020)
- Sánchez R and Pita B, 'Rethinking Settler Colonialism' (2014) 66 (4) *American Quarterly* 1039-1055
- Sargent L T, 'Utopianism in Colonial America' (1983) 4 (3) *History of Political Thought* 483-522
- Schmitt C, *The Nomos of the Earth in the International Law of the Jus Publicum Europaeum* (Telos Press Publishing 2006)
- Smallwood S E, 'Reflections on Settler Colonialism, the Hemispheric Americas, and Chattel Slavery' (2019) 76 (3) *The William and Mary Quarterly* 407-416

- Smith H F R, *Harrington and his Oceana: A Study of a Seventeenth Century Utopia and Its Influence in America* (Cambridge University Press 1914)
- Smith S, 'The New Atlantis: Francis Bacon's Theological-Political Utopia?' (2008) 101 (1) *Harvard Theological Review* 97-125
- Steinmetz G, 'The Sociology of Empires, Colonies, and Postcolonialism' (2014) 40 *Annual Review of Sociology* 77-103
- The First Charter of Virginia; April 10, 1606, Bkz: https://avalon.law.yale.edu/17th_century/va01.asp
- Thomas D A, 'Anglo-American Land Law: Diverging Developments From A Shared History: Part II: How Anglo-American Land Law Diverged After American Colonization And Independence' (1999) 34 (2) *Real Property, Probate and Trust Journal* 295-361
- Tomlins C, 'The Legalities of English Colonizing Discourses of European Intrusion upon the Americas, c. 1490-1830' in Shaunnagh Dorsett and Ian Hunter (eds), *Law and Politics in British Colonial Thought* (Palgrave Macmillan 2010)
- - 'The Legal Cartography of Colonization, the Legal Polyphony of Settlement: English Intrusions on the American Mainland in the Seventeenth Century' (2011) 26 (2) *Law & Social Inquiry* 315-372
- Tunaya T Z, *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku: 1965 - 1966 Ders Yılı Notları* (Sulhi Garan Matbaası 1966)
- Veracini L, *Settler Colonialism: A Theoretical Overview* (Palgrave Macmillan 2010)
- - 'Introduction: Settler Colonialism as a Distinct Mode of Domination' in Edward Cavanaugh and Lorenzo Veracini (eds), *The Routledge Handbook of the History of Settler Colonialism* (Routledge 2016)
- Wallerstein I, *Modern Dünya Sistemi* (Yarın 2011)
- Young R J, *Postkolonyalizm: Tarihsel Bir Giriş*, (Matbu 2016)